

FORSKNING

Hedersförtryck

En utvärdering av den nya straffbestämmelsen

Rapport 2026:19

Brottsförebyggande rådet (Brå) är en myndighet som verkar för att minska brottsligheten och öka tryggheten i samhället. Det gör vi genom att ta fram fakta och sprida kunskap om brottslighet, brottsbekämpning och brottsförebyggande arbete. Våra målgrupper är i första hand regeringen, rättsväsendets myndigheter och brottsförebyggande aktörer.

Publikationen finns som pdf på [bra.se](https://www.bra.se). Frågor om alternativa format skickas till produktion@bra.se.

Vid citat eller användande av tabeller, figurer och diagram ska källan Brå anges. För att återge bilder, fotografier och illustrationer krävs upphovspersonens tillstånd.

Författare: Stina Holmberg

urn:nbn:se:bra-1346

© Brottsförebyggande rådet 2026

Brottsförebyggande rådet, Box 1386, 111 93 Stockholm
Telefon 08-527 58 400, e-post registrator@bra.se, www.bra.se

Hedersförtryck

En utvärdering av den nya straffbestämmelsen

Rapport 2026:19

Förord

Förekomsten av hedersrelaterat våld och förtryck i Sverige är något som kommit att uppmärksammas alltmer de senaste åren, och sedan 2025 är det ett sjunde jämställdhetsmål att förebygga och motverka hedersrelaterat våld. Samhället har vidtagit en rad insatser för att åtgärda problemen. Under 2026 har regeringen inlett en särskild satsning för att utveckla insatserna mot hedersrelaterat våld och förtryck, och har avsatt medel för ändamålet i budgeten.

För att åstadkomma en mer heltäckande och ändamålsenlig lagstiftning som speglar problemet allvar infördes också den 1 juni 2022 ett nytt brott med benämningen hedersförtryck (4 kap. 4 e § BrB). Brå har haft i uppdrag av regeringen att utvärdera tillämpningen av den nya bestämmelsen. Med den här rapporten avrapporteras uppdraget.

Studien belyser de svåra förhållanden som de som lever under hedersnormer kan befinna sig i samt vilka svårigheter som uppstår när straffrättsliga medel ska användas för att hjälpa dem.

Rapporten är skriven av docenten Stina Holmberg, forsknings- och utredningsråd vid Brå. Utredaren Wilma Hedlund har hjälpt till med kodning. Linnea Wegerstad, docent vid juridiska institutionen vid Lunds universitet, och Johan Rosqvist, lektor vid Linnéuniversitet, har vetenskapligt granskat utkast till rapporten. Deras synpunkter har varit värdefulla, men det är Brå som i alla avseenden ansvarar för innehållet i rapporten.

Stockholm i maj 2026

Jonas Trolle
Generaldirektör

Stina Holmberg

Innehållsförteckning

Sammanfattning	7
Ett nytt brott: Hedersförtryck.....	7
Få anmälningar	9
Två typer av ärenden.....	9
Mycket få anmälningar leder till åtal	11
Hälften av åklagarna tror att en polisanmälan försämrar målsägandens situation	12
Tillämpningen av straffskärpningsgrunden	12
Vad behövs för att förbättra de utsattas situation?.....	13
Brås bedömning och förslag.....	14
Inledning.....	16
Särskild satsning från och med 2026.....	16
Strafflagstiftning om hedersrelaterat våld och förtryck	16
Grundbrott som måste ingå för att kunna döma någon för hedersförtryck.....	18
Innebörden av att det ska finnas ett hedersmotiv	20
Brås uppdrag, frågor och tillvägagångssätt	20
Det hedersrelaterade våldets och förtryckets omfattning och karaktär .	26
Dagens definition av hedersrelaterat våld och förtryck.....	27
Omfattningen av hedersrelaterat våld och förtryck.....	28
Myndigheters kännedom om hedersförtryck och åtgärder i enskilda fall	31
Från betänkande till beslut om straffbestämmelse	33
Polisanmälningar om hedersförtryck	38
Två typer av ärenden.....	39
Hedersförtryck inom familjen.....	39
Hedersförtryck av en partner.....	48
Övriga anmälningar om hedersförtryck	50
Polisutredningar och åtal.....	51
1. <i>Familjefallen</i>	51

Anmälan avser oftast inte upprepat våld	51
Nästan varannan målsägande drar sig ur utredningen	52
Omfattande utredningar – men ändå inte tillräckligt starka bevis	53
2. <i>Fallen där parterna har en nära relation</i>	58
Domar som rör hedersförtryck	60
Åtal i två fall som polisanmälts under 2025	66
Brås reflektioner kring domarna	67
Synpunkter från åklagare och poliser	70
Enkät till åklagare	71
Digitalt möte med utredare inom Polisen.....	74
Tillämpningen av straffskärpningsgrunden	78
En välkommen lagändring	78
Bestämmelsens tillämpning har inte följts upp	78
Drygt hälften av domarna rör familjefall	79
Misshandel och olaga hot de vanligaste brotten	80
Målsäganden har ofta tagit tillbaka sin berättelse – men det blir ändå en fällande dom.....	82
Åklagare och domare har inte alltid samma syn på om brottet begåtts med hedersmotiv	82
Sammanfattning om tolkningen av vad som är ett hedersmotiv.....	91
Otydligt hur stor straffskärpningen blir	92
Vad behöver de utsatta? Synpunkter från regionala resurscentra	94
Sammanfattande diskussion	101
Anmälningarna rör hedersrelaterad ofrihet men inte alltid fysiskt våld	102
Många målsägande vill inte medverka i utredningen.....	103
Ofta svag bevisning i ärendena	104
Inte alltid enkelt att avgöra om det finns ett hedersmotiv	104
Det nya brottet psykiskt våld vidgar tillämpningsområdet för hedersförtryck.....	106
Är bestämmelsen om hedersförtryck till gagn för målsägandena? ...	108
Vad är viktigt för de utsatta?.....	109

Brås bedömning och förslag.....	109
Referenser	112

Sammanfattning

Förekomsten av hedersrelaterat våld och förtryck i Sverige har kommit att synliggöras och uppmärksammas alltmer de senaste åren. Bland annat har en frågeundersökning bland ungdomar i de tre storstäderna visat att mer än tio procent av de svarande flickorna förväntades vara oskuld tills de gifte sig, och nästan lika många angav att de levde med hedersrelaterat våld.

Hedersrelaterat våld och förtryck har sedan 2007 varit ett särskilt politikområde, och sedan september 2025 är det ett sjunde jämställdhetsmål att förebygga och motverka hedersrelaterat våld.¹ En rad insatser har vidtagits från samhällets sida för att åtgärda problemen. Bland annat har länsstyrelserna numera i uppdrag att löpande lämna stöd till insatser som avser förebyggande arbete mot hedersrelaterat våld och förtryck. Resurser har under åren avsatts för att utbilda och fortbilda olika yrkesgrupper, som socialarbetare och poliser, om hedersrelaterat våld och förtryck, och ett flertal handlingar som sker inom ramen för hedersrelaterat förtryck har kriminaliserats. Under 2026 har regeringen inlett en särskild satsning för att utveckla insatserna mot hedersrelaterat våld och förtryck, och har avsatt drygt 130 miljoner kronor i budgeten för ändamålet.

Ett nytt brott: Hedersförtryck

Som ett led i strävan att förebygga och förhindra hedersrelaterat våld och förtryck infördes den 1 juli 2020 infördes en ny straffskärpningsgrund i 29 kap. 2 § 10 BrB som tar sikte på brottslighet med hedersmotiv. Där anges att ett hedersmotiv – det vill säga motivet att bevara eller återupprätta heder kopplad till en person, familj, släkt eller annan liknande grupp – utgör en försvårande omständighet som kan leda till ett högre straff för ett brott. Men kort därefter fann regeringen att den bestämmelsen inte är tillräcklig för att tydligt signalera att samhället tar avstånd från hedersrelaterat våld och förtryck. Mot den bakgrunden och för att åstadkomma en mer heltäckande och ändamålsenlig lagstiftning som speglar problemets allvar infördes den 1 juni 2022 ett nytt brott med benämningen hedersförtryck (4 kap. 4 e § BrB).

Det nya brottet är uppbyggt och formulerat på samma sätt som fridskränkingsbrotten, med tillägget att gärningspersonen ska ha haft ett

¹ Nytt sjunde delmål för att förebygga och motverka hedersrelaterat våld och förtryck – Regeringen.se

hedersmotiv. Det ska röra sig om upprepade brott som utgjort led i en systematisk kränkning av personens integritet, och gärningarna ska ha varit ägnade att allvarligt skada personens självkänsla.² De studier som gjorts av hur domstolarna tillämpar bestämmelsen om fridskränkingsbrott visar att de allra flesta fällande domar avser minst två, oftast tre, fall av misshandel. Det är sällsynt att någon döms när åtalet inte inrymmer misshandel utan enbart upprepade fall av olaga hot, i kombination med andra mindre allvarliga brott.

Bestämmelsen om hedersförtryck är formulerad på följande sätt:

Den som mot en person begår eller på annat sätt medverkar till

1. brottsliga gärningar enligt 3 eller 4 kap., 5 kap. 1 eller 2 §, 6 eller 12 kap. eller enligt 24 § lagen (1988:688) om kontaktförbud, eller
2. gärningar som utgör straffbart försök eller straffbar förberedelse eller stämpling till brott enligt 1

döms, om ett motiv varit att bevara eller återupprätta en persons eller familjs, släkts eller annan liknande grupps heder, var och en av gärningarna utgjort led i en upprepade kränkning av personens integritet och gärningarna varit ägnade att allvarligt skada personens självkänsla, för hedersförtryck till fängelse i lägst ett och högst sex år.

Brå har haft i uppdrag att utvärdera hur väl tillämpningen av den nya brottsbestämmelsen fungerar, och med den här rapporten avrapporteras uppdraget.

Som underlag för studien har vi främst gått igenom samtliga 141 polisanmälningar om hedersförtryck med tillhörande förundersökningar om hedersförtryck fram till och med årsskiftet 2024/2025. När en anmälan kommer in upprättar polisen i princip alltid ett ärende och det är den termen som vi använder i rapporten.³ Vi har även gått igenom samtliga 87 domar fram till årsskiftet 2025/26, där vi identifierat att åklagaren yrkat på en straffskärpning på grund av hedersmotiv. Slutligen har vi inhämtat synpunkter på både bestämmelsen och på de utsattas behov från olika aktörer. Det har skett genom dels enkäter till åklagare och regionala resurscentra för åtgärder för hedersrelaterat våld och förtryck, dels en gruppintervju med poliser.

Sammanfattningsvis kan sägas att det har funnits stora problem vid tillämpningen av lagen, vilket reser frågor kring om den verkligen bidragit

² Utöver hedersmotivet så skiljer sig hedersförtryck också från fridskränkingsbrotten genom att brotten inte behöver ha begåtts av en närstående.

³ Ett ärende kan avse flera brott. Därför är antalet ärenden i Brås studie lägre än antalet anmälda brott under samma period.

till att förbättra situationen för dem som utsätts för hedersrelaterat våld och förtryck.

Få anmälningar

Enligt kriminalstatistiken anmäldes totalt 254 brott om hedersförtryck under de första tre och ett halvt år sedan bestämmelsen trätt i kraft, det vill säga från den 1 juni 2022 till och med 2025. I förhållande till de studier som gjorts om hur vanligt det är att ungdomar i Sverige varit utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck får det ses som ett litet antal anmälningar. Mörkertalet är alltså stort, vilket kan ha flera förklaringar: att de som utsätts för hedersförtryck kanske inte känner till den nya straffbestämmelsen, att de känner till den men inte vågar eller vill göra en polisanmälan, eller att polisen kan missa att det finns hedersmotiv bakom ett anmält brott.

Två typer av ärenden

Ärendena om hedersförtryck handlar typiskt sett om två typer av situationer. Det ena typfallet, som är det vanligaste, rör en flicka i tonåren⁴ som utsätts för hedersförtryck av sin familj (så kallade ”familjefall”). Det andra typfallet rör en kvinna som utsätts för hedersförtryck av sin partner.

Familjefall

I nästan 90 procent av familjefallen är en eller båda av föräldrarna misstänkta som gärningspersoner. I nästan en tredjedel av fallen är även målsägandens bror eller bröder misstänkta för att begått hedersförtryck.

I de fall det finns uppgifter om föräldrarnas födelseland är det vanligaste att de är födda i Syrien, följt av Irak och Afghanistan. Det vanligaste är att målsäganden själv tar kontakt med polisen och gör en anmälan. Men i en femtedel av fallen har målsäganden först berättat om sin situation för någon i skolan, och lika vanligt är det att de berättat om sin situation för någon inom socialtjänsten som sedan gjort en anmälan.

Runt en tredjedel av anmälningar inrymmer uppgifter om upprepad misshandel, men det är bara tio procent av alla anmälningar där målsäganden beskriver flera specifika och daterade tillfällen då hon blivit misshandlad. Det som föranleder en anmälan om hedersförtryck är alltså

⁴ Tre fjärdedelar av anmälningarna avser familjefall. Över 90 procent av målsägandena är flickor eller kvinnor och medianåldern är 17 år.

inte främst att målsäganden utsätts för fysiskt våld, utan en situation där hon eller han är strängt kontrollerad av sina föräldrar och utsätts för omfattande inskränkningar i sin frihet, på ett sätt som inte är åldersadekvat. I de flesta fall handlar det om normer som har att göra med den kvinnliga sexualiteten i vid bemärkelse, till exempel restriktioner när det gäller klädsel, smink och umgänge med pojkar eller män. I bilden ingår ofta också stränga regler när det gäller att träffa vänner efter skolan och kontroll av mobil och sociala medier. Många av de flickor och kvinnor som är målsägande berättar att den stränga kontrollen av deras umgänge och klädsel inleddes när de kom i puberteten.

Att socialtjänsten ser allvarligt på misstankar om att barn utsätts för hedersförtryck syns tydligt i utredningarna. I över 80 procent av de fall där målsäganden är under 18 år har socialtjänsten omhändertagit barnet i samband med anmälan och placerat det i ett familjehem. Det vanligaste är att placeringen görs med tvång enligt LVU;⁵ så är fallet vid närmare två av tre placeringar av barn. I övriga fall görs placeringen enligt SoL,⁶ vilket innebär att föräldrarna accepterar beslutet att omhänderta barnet.

När målsäganden är 18 år eller äldre är det inte lika vanligt att hon eller han, med bistånd från socialtjänsten, flyttar hemifrån i samband med anmälan. Det har skett i 40 procent av ärendena. I de fallen innebär flytten mindre ofta en placering i familjehem och oftare i andra former av skyddade boenden.

Hedersförtryck mot partner

När det gäller det andra fallet där en kvinna anmäler sin partner för hedersförtryck, så görs anmälan oftast i samband med en förestående eller genomförd separation och hederskontrollen är länkad till en norm inom släkten om att man inte får skilja sig. Mannens misstankar om otrohet eller hans kränkthet, när kvinnan vill lämna honom eller har gjort det, har lett till hot, förtal och misshandel. Hans reaktioner förstärks av en hederskontext, där mannen och släktingar anser att kvinnan har skadat mannens och släktens anseende genom sitt beteende.

I likhet med familjefallen innefattar många av anmälningarna inte några uppgifter från kvinnan om att hon blivit utsatt för misshandel. I endast *ett*

⁵ LVU, det vill säga lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, är en tvångslag som gäller personer under 18 år.

⁶ SoL är en förkortning för socialtjänstlagen (2025:400).

av de anmälda 38 fallen beskriver målsäganden flera specificerade tillfällen då hon blivit misshandlad. Det hon i stället ofta beskriver är att hon utsatts för olaga hot, men det kan också gälla andra typer av brott. Dessa är då av samma eller lägre allvarlighetsgrad än olaga hot, som till exempel ofredande, förtal och olaga integritetsintrång.⁷

Mycket få anmälningar leder till åtal

Av samtliga 141 ärenden om hedersförtryck som ingår i Brås urval var det bara sex som ledde till ett åtal för hedersförtryck. Fyra av dem avsåg familjefall, och två av dem hedersförtryck mot en partner.

Det är i princip tre faktorer som förklarar att så få utredningar om hedersförtryck leder till åtal. Det första är att en stor del av anmälningarna inte tycks uppfylla de objektiva rekvisiten för hedersförtryck, det vill säga inrymmer upprepade brott som ”utgjort led i en upprepad kränkning av personens integritet och gärningarna varit ägnade att allvarligt skada personens självkänsla”. Det andra är att målsäganden ofta inte vill delta i utredningen och efter ett tag tar tillbaka sina anklagelser. Det tredje är att den bevisning som framkommer ofta inte är tillräckligt stark för ett åtal.

När det gäller den första faktorn så inrymmer nästan inga anmälningar upprepade specificerade brott av den allvarlighetsgrad som åklagare och domstolar brukar anse behövs för att kunna döma någon för hedersförtryck (se tidigare avsnitt). En fråga är då varför det som anmäls ändå registreras som hedersförtryck. Ett skäl kan vara att man håller öppet för att flera brott kan uppdragas under utredningens gång eller att man kanske kan yrka på straffskärpning för hedersmotiv när det gäller de enskilda brotten i anmälan.

När det gäller den andra faktorn så framkommer det av förundersökningarna att närmare hälften av målsägandena hoppar av. Det illustrerar vilken svår situation som många av dem hamnar i efter att de anmält till polisen att de utsatts för hedersförtryck av sin familj. Ett vanligt skäl bland unga målsägande, som placerats i familjehem efter anmälan, är att de känner sig ensamma och saknar sin familj. De väljer då att ta tillbaka vad de sagt för att få flytta hem, trots att det är osäkert om förhållandena i familjen förändrats. Men det kan också finnas underförstådda hot från

⁷ Olaga integritetsintrång är ett brott att där någon gör intrång i annans privatliv genom att uppsåtligt sprida integritetskänslig uppgift och/eller bilder om en annan, vilket varit ägnat att orsaka allvarlig skada för den person som uppgiften eller bilden rör.

familj och släkt som gör att målsäganden inte längre vill delta i förundersökningen.

De ganska få fall som därefter återstår att driva vidare läggs sedan oftast ner på grund av brist på bevis. Trots att polisen ofta vidtar omfattande utredningsinsatser, främst förhör, är det sällan som bevisningen för vad som skett är tillräcklig. Målsäganden har ofta inte talat med någon utanför familjen om sin situation, och ingen i familjen brukar vilja vittna om vad som skett.

Av de sex fall som gick till åtal var det tre som ledde till en fällande dom för hedersförtryck.

Hälften av åklagarna tror att en polisanmälan försämrar målsägandens situation

En enkät gick ut till alla åklagare som arbetat med någon utredning om hedersförtryck. En majoritet av dem svarade att den nya bestämmelsen kan ha haft en positiv effekt, trots att den inte tillämpats så mycket. De menade att den ger en viktig signal om att samhället inte accepterar hedersrelaterat våld och förtryck. Samtidigt trodde tre av fyra inte att en polisutredning förbättrade situationen för målsägandena, och närmare hälften trodde att utredningen ledde till att målsägandens situation försämrades.

På frågan om det fanns något i utredningsarbetet som skulle kunna förbättras så att fler ärenden ledde till åtal var det vanligaste svaret att arbetet med att säkra bevisning behöver förbättras. Särskilt viktigt är att man arbetar snabbt med utredningen, så att inte målsäganden hinner backa ur innan hon eller han hunnit förhöras och de misstänkta inte får möjlighet att förstöra bevisning.

Tillämpningen av straffskärpningsgrunden

Den kritik som remissinstanserna riktade mot förslaget om en ny straffbestämmelse om hedersförtryck var att hedersmotiv var ett för vagt begrepp för att ingå i en brottsbeskrivning. Eftersom så få fall av hedersförtryck gått till åtal är antalet domar för få för att kunna ge någon säkrare bild av vilka tolkningsproblem som domstolarna har i mål om hedersförtryck. Därför har Brå även gått igenom domar där åklagaren yrkat på straffskärpning på grund av att gärningspersonen haft ett hedersmotiv.

Genomgången visar att när åklagarna anför att straffet ska skärpas på grund av hedersmotiv finns det vanligen stark bevisning för det åtalade brottet; endast sju procent av domarna var friande. Men det var bara i hälften av domarna som rätten ansåg det vara styrkt att det fanns ett hedersmotiv och tillämpade straffskärpningsgrunden. Det visar att det kan vara svårt för domstolarna att förstå som avses med "heder" i detta sammanhang. Där kan synen skilja sig åt både mellan åklagare och domstolar och mellan olika domstolar. De tolkningsproblem som framträder vid genomgången av domarna är bland annat om den kontroll som föräldrarna utövar mot sina tonårsdöttrar ligger tydligt utanför vad som kan ses som normalt i Sverige, särskilt i fall där flickan eller kvinnan går långt i sin revolt mot normerna i familjen genom sena kvällen ute, narkotikabruk med mera. En annan oklarhet är hur mycket släkten behöver vara involverad för att det ska anses finnas ett hedersmotiv. En tredje oklarhet kan uppstå vid brott begått av en partner i samband med en skilsmässa och rör hur man kan avgöra om gärningsmannen styrdes av svartsjuka och kränkthet eller av en önskan att upprätthålla hedern.

Vad behövs för att förbättra de utsattas situation?

Även de regionala samordnare som besvarade Brås enkät uppfattade överlag att en polisutredning inte bidrar till att förbättra målsägandens situation. Det de i stället lyfte fram som det viktigaste i arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck var bland annat följande:

- De som är utsatta måste kunna få ett långsiktigt individanpassat stöd som tar hänsyn till de känslor av ensamhet och ambivalens en förändringsprocess kan innebära. Det kräver att det finns ett brett utbud av insatser inom socialtjänsten som möter de utsattas behov av både skydd och livskvalitet.
- Socialtjänsten och andra berörda myndigheter måste arbeta inte bara med dem som utsätts, utan även med dem som utövar förtrycket. Det innebär både generella insatser som att sprida kunskap om vilka lagar som gäller i Sverige och riktade insatser mot till exempel föräldrar med hedersnormer.
- Det krävs också ett bredare långsiktigt samhällsarbete mot de faktorer som kan bidra till att hedersnormer upprätthålls och försvaras. Det är faktorer som segregation, arbetslöshet, fattigdom och rasism.

Brås bedömning och förslag

Den övergripande bild som framträder i Brås studie är att införandet av hedersförtryck inte fått den effekt som lagstiftaren torde ha eftersträvat: Det har varit få anmälningar till polisen, och få av anmälningarna har gått till åtal och fällande dom, vilket försvagar signalvärdet av reformen. Polisutredningarna tycks inte heller ha bidragit till att förbättra situationen för målsägandena.

Det är inte omöjligt att införandet av brottet psykiskt våld, som ska träda i kraft den 1 juli 2026 kan leda till en förbättring när det gäller möjligheten att straffrättsligt reagera mot hedersrelaterat förtryck. Det brottet fångar på många sätt upp den situation många som lever med hedersnormer befinner sig i. Mycket talar dock för att de problem som finns när det gäller de utsattas vilja att medverka i polisutredningen och möjligheterna att få fram tillräcklig bevisning kommer att finnas kvar även efter att brottet psykiskt våld införts.

Mot bakgrund av de resultat som framkommit i studien vill Brå föreslå följande:

- Utveckla kunskapen bland de polisanställda som tar upp anmälningar om innebörden av bestämmelsen om hedersförtryck. Det är angeläget att man inte missar att det kan finnas en hedersproblematik i det som anmäls. Men man bör heller inte överanvända bestämmelsen om hedersförtryck vid anmälningsupptagningen i fall där det är uppenbart att det som anmäls inte når upp till vad som krävs för att fälla någon för hedersförtryck.
- Utveckla polisens kompetens att uppmärksamma och möta de känslor av ensamhet och ambivalens som många målsägande upplever under utredningstiden. Det är nödvändigt om man ska kunna förhindra att målsägandena hoppar av. Ett lovande sätt att arbeta med kunskaps- och kompetensutveckling inom polisen är den särskilda hedersbrottsgrupp som polisregion Stockholm har tillskapat på den regionala utredningsenheten. Gruppens uppgift är dels att utreda hedersrelaterade brott, dels ge stöd i sådana utredningar.
- För att anmälningarna i större utsträckning ska kunna leda till åtal är det angeläget att man kan arbeta snabbt i utredningar om

hedersrelaterat våld och förtryck. Det krävs både för att kunna säkra bevis och för att minska risken för att målsägande hoppar av.

- Utveckla samarbetet mellan polisen och socialtjänsten i dessa ärenden. Ett sådant samarbete är nödvändigt för att polisen ska kunna genomföra sin utredning så bra som möjligt, samtidigt som socialtjänsten ska kunna tillgodose målsägandens behov av skydd och livskvalitet under utredningstiden.
- Åklagarmyndigheten bör verka för att Högsta domstolen prövar ett eller flera mål där frågan om vad som ska ses som ett hedersmotiv står i fokus.
- Regeringen behöver säkerställa att tillämpningen av straffbestämmelsen om hedersrelaterat våld och förtryck följs upp igen. Det är särskilt angeläget när nu det nya brottet psykiskt våld införs.

Inledning

Förekomsten av hedersrelaterat våld och förtryck i Sverige har uppmärksammats alltmer de senaste åren. Hedersrelaterat våld och förtryck har sedan 2007 varit ett särskilt politikområde, och sedan september 2025 är det ett sjunde jämställdhetsmål att förebygga och motverka hedersrelaterat våld.⁸ Samhället har gjort en rad insatser för att åtgärda problemen. Bland annat har länsstyrelserna numera i uppdrag att löpande lämna stöd till insatser som avser förebyggande arbete mot hedersrelaterat våld och förtryck. Länsstyrelsen i Östergötlands län har dessutom haft i uppdrag lämna stöd till insatser på nationell eller länsövergripande nivå mot hedersrelaterat våld och förtryck. Den uppgiften togs den 1 januari 2026 över av Jämställdhetsmyndigheten. Resurser har under åren avsatts för att utbilda och fortbilda olika yrkesgrupper, som socialarbetare och poliser, om hedersrelaterat våld och förtryck, och ett flertal handlingar som sker inom ramen för hedersrelaterat förtryck har kriminaliserats.

Särskild satsning från och med 2026

I budgeten för 2026 har regeringen avsatt 17 miljoner kronor för medel till en handlingsplan mot hedersrelaterat våld och förtryck för 2026. För åren 2027–2028 ska 10 miljoner kronor per år avsättas för handlingsplanen. Regeringen tillför också permanenta medel till kommuner och regioner, med fokus på att stärka deras arbete mot hedersrelaterat våld och förtryck, genom att 100 miljoner kronor årligen avsätts från och med 2026. Regeringen genomför även en satsning som innebär en permanent förstärkning på 15 miljoner kronor från och med 2026 till länsstyrelserna för deras arbete med att utveckla regionala resurscentrum.

Strafflagstiftning om hedersrelaterat våld och förtryck

Lagstiftning som förbjuder olika typer av hedersrelaterade gärningar har utvecklats gradvis i Sverige under de senaste åren. Det inleddes med olika bestämmelser för att förhindra äktenskapstvång och barnäktenskap, och följdes av bestämmelser om hedersmotiv som straffskärpningsgrund och hedersförtryck.

⁸ Nytt sjunde delmål för att förebygga och motverka hedersrelaterat våld och förtryck – Regeringen.se

Tvångsäktenskap och barnäktenskap

År 2014 infördes ett förbud mot äktenskapstvång (4 kap. 4 c § Brottsbalken) som gjorde det olagligt att genom olaga tvång eller utnyttjande av utsatt situation förmå en person att gifta sig eller ingå i en äktenskapsliknande förbindelse. Vid samma tillfälle kriminaliserades vilseledande till äktenskapsresa. Det förbudet omfattar de fall där den utsatta luras att resa utomlands för att ingå ett tvångsäktenskap. Sedan 2020 är det straffbart att förmå eller tillåta att ett barn (under 18 år) gifter sig, oavsett om det skett genom tvång eller utnyttjande, och under våren 2026 har en lagrådsremiss lagts fram med förslag om ett nytt brott, äktenskapsresebrott mot barn (lagrådsremiss den 10 februari 2026).

Hedersförtryck

Den 1 juli 2020 infördes en ny straffskärpningsgrund i 29 kap. 2 § 10 BrB som tar sikte på brottslighet med hedersmotiv. Där anges att ett hedersmotiv – det vill säga motivet att bevara eller återupprätta heder kopplad till en person, familj, släkt eller annan liknande grupp – utgör en försvårande omständighet som kan leda till ett högre straff för ett brott.

Men denna straffskärpningsgrund har bedömts som otillräcklig för att markera samhällets avståndstagande från hedersrelaterat våld och förtryck. Därför infördes den 1 juni 2022 ett nytt brott med benämningen hedersförtryck (4 kap. 4 e § BrB). Den nya kriminaliseringen riktar sig mot upprepat våld och förtryck, ”där ett motiv för gärningarna varit att bevara eller återupprätta en persons, familjs eller annan liknande grupps heder”. Det nya brottet har utformats med fridskränkningens brotten som förebild och har samma straffskala.

Likheter och skillnader i förhållande till fridskränkningens brotten

Fridskränkningens brotten är en form av brott i nära relation och regleras i 4 kap. 4 a § BrB. Brottet kan delas in i tre kategorier: dels grov kvinnofridskränkning, dels grov fridskränkning mot barn respektive vuxen, där grov kvinnofridskränkning endast avser brott mot en kvinna av en partner som hon bor ihop med. Om brottet begåtts i någon annan form av nära relation så benämns det grov fridskränkning.

För att döma någon för ett fridskränkningens brott krävs att gärningspersonen har begått flera brottsliga gärningar (till exempel misshandel, olaga hot, förtal, skadegörelse) mot en närstående person. Det ska röra sig om en systematisk kränkning, alltså inte ett enstaka brott, där gärningarna tillsammans utgör en grov integritetskränkning (även om gärningarna var

för sig inte är så allvarliga). Straffet är fängelse i lägst nio månader och högst sex år. Brå har gjort flera studier om tillämpningen av bestämmelsen om fridskränkingsbrott. Studierna har gällt både grov kvinnofridskränkning, grov fridskränkning mot barn och grov fridskränkning mot vuxen (Brå 2019, 2023 a och b).

Bestämmelsen om hedersförtryck är formulerad på liknande sätt som den om grov fridskränkning, förutom tillägget att gärningspersonen ska ha haft ett hedersmotiv. En skillnad är även att kretsen av möjliga gärningspersoner är vidare vid hedersförtryck. Det krävs inte att den utsatta är en närstående eller tidigare närstående till gärningspersonen. Här kan även till exempel en mer avlägsen släkting dömas för hedersförtryck mot en person för att upprätthålla släktens heder.

Straffbestämmelsen om hedersförtryck (4 kap. 4 e § BrB) har följande lydelse:

- Den som mot en person begår eller på annat sätt medverkar till
1. brottsliga gärningar enligt 3 eller 4 kap., 5 kap. 1 eller 2 §, 6 eller 12 kap. eller enligt 24 § lagen (1988:688) om kontaktförbud, eller
 2. gärningar som utgör straffbart försök eller straffbar förberedelse eller stämpling till brott enligt 1

döms, om ett motiv varit att bevara eller återupprätta en persons eller familjs, släkts eller annan liknande grupps heder, var och en av gärningarna utgjort led i en upprepad kränkning av personens integritet och gärningarna varit ägnade att allvarligt skada personens självkänsla, för hedersförtryck till fängelse i lägst ett och högst sex år.

Grundbrott som måste ingå för att kunna döma någon för hedersförtryck

Det som utmärker fridskränkingsbrotten, liksom hedersförtryck, är att det ska röra sig om upprepad brott mot en person. Var och en av gärningarna måste också ha utgjort ett led i en upprepad kränkning av personens integritet, och gärningarna ska ha varit ägnade att allvarligt skada personens självkänsla.

Exakt vilka brott som måste ingå för att någon ska kunna dömas för ett fridskränkingsbrott anges inte i lagtexten. De studier som Brå har gjort om tillämpningen visar dock vilka krav på typ av brott och antalet brott som åklagare och tingsrätter i praktiken har ställt. Den studie som Brå gjorde om grov kvinnofridskränkning och dess tillämpning under åren 2004–2016

visar att åtalen trots detta nästan alltid innefattade misshandel.⁹ I tre av fyra fall avsåg åtalet minst tre daterade misshandelsbrott (Brå 2019). I Brås studie från 2023 om grov fridskränkning mot barn var bilden densamma; i nästan alla slutredovisade fall under år 2019 (98 procent) angavs att barnet utsatts för misshandel antingen regelbundet eller vid ett flertal tillfällen (Brå 2023).

Det har riktats en hel del kritik, bland annat från Brå i ovan nämnda studier, mot att domstolarna har en för snäv syn på vilka grundbrott som krävs för att någon ska kunna fällas för ett fridskränkingsbrott. Högsta domstolen har också i en dom från 2024 uttalat att även gärningar som var och en för sig kan bedömas som relativt lindriga, till exempel frekvent upprepade ofredanden, kan grunda ansvar för fridskränkingsbrott om de ingått i ett mönster som gör att gärningarna sammantaget är ägnade att allvarligt skada personens självkänsla (jfr NJA 2024 s. 632).

Vad kritiken fått för konsekvenser för åtal och praxis på tingsrättsnivå går inte att säga. Men ett faktum är att det avkunnats ett flertal hovrättsdomar de senaste fyra åren, där hovrätten dömt den tilltalade för ett fridskränkingsbrott utan att det funnits någon misshandel bland grundbrotten.¹⁰ Åtalen har då i stället oftast rört olaga hot vid ett flertal tillfällen, till exempel upprepade dödshot per sms, och ibland även skadegörelse, under en längre sammanhängande period.

Ett examensarbete 2025 i juridik av Johanna Hagdahl (Hagdahl, 2025) tyder på att praxis inte har förändrats så mycket. Hon gick igenom drygt 40 hovrättsdomar om grov kvinnofridskränkning och grov fridskränkning, hälften från 2023 och hälften från 2025, och studerade vilka grundbrott som ingick i domen. Genomgången visade att de allra flesta domar inrymde upprepade misshandelsbrott. I några fall var olaga hot det grövsta grundbrottet, och i ett par fall var ofredande det allvarligaste grundbrottet.

Sammanfattningsvis kan alltså sägas att domstolarna vanligen bedömer att det behövs upprepade fall av misshandel eller olaga hot för att nå upp till straffvärdet för ett fridskränkingsbrott. Om de tillämpar bestämmelsen om hedersförtryck på samma sätt innebär det i praktiken att själva upprätthållandet av stränga hedersnormer inte är tillräckligt för att döma någon för hedersförtryck. Det nya brottet blir i så fall bara tillämpligt i de

⁹ Andelen åtal som inrymde misshandel varierade mellan 89 och 98 procent under de studerade åren.

¹⁰ Åklagarmyndighetens Utvecklingscentrum har skickat åtta sådana hovrättsdomar till Brå.

fall någon inte följt hedersnormerna, eller inte uppfattas ha gjort det, och till följd av det blivit utsatta för våld och hot.

Innebörden av att det ska finnas ett hedersmotiv

För att någon ska kunna dömas för hedersförtryck måste ett motiv för gärningarna ha varit att bevara eller återupprätta en persons eller familjs, släkts eller annan liknande grupps heder.

I propositionen anges att definitionen av heder i den nya straffbestämmelsen är densamma som i den särskilda straffskärpningsgrunden (prop. 2021/22: 138 *Ett särskilt brott för hedersförtryck*). Med utgångspunkt från vad som angavs i propositionen som låg till grund för den särskilda straffskärpningsgrunden ges följande definition i propositionen till hedersförtryck (sid. 22):

Med begreppet heder avses sådan kollektivt präglad heder som kännetecknas av starka patriarkala eller heteronormativa föreställningar och att familjens eller släktens anseende, ställning eller liknande är beroende av de individuella medlemmarnas handlande, t.ex. kvinnliga medlemmars kyskhet och oskuld samt deras faktiska och påstådda beteende i förhållande till sådana ideal (se samma prop. s. 37). Med att bevara eller återupprätta träffas såväl brott vilka begås för att motverka att hedern skadas eller förloras som brott vilka begås när hedern redan anses skadad eller förlorad, dvs. i efterhand i syfte att återupprätta en persons eller familjs, släkts eller annan liknande grupps anseende (se samma prop. s. 105). Med annan liknande grupps heder avses etniska, kulturella och religiösa grupper (se samma prop. s. 37).

Brås uppdrag, frågor och tillvägagångssätt

Brå fick i regleringsbrevet för 2025 i uppdrag av regeringen att följa upp tillämpningen av den nya straffbestämmelsen om hedersförtryck.

Uppdraget är formulerat på följande sätt:

Brå ska följa upp tillämpningen av straffbestämmelsen om hedersförtryck, som infördes den 1 juni 2022 (prop. 2021/22:138). I detta ingår att analysera och beskriva vad som karakteriserar de gärningar som rubriceras som hedersförtryck och vilken relation den misstänkta och målsäganden har till varandra. Brå ska även analysera rättsväsendets hantering av ärenden om hedersförtryck, från anmälan till dom.

Med denna rapport avrapporteras uppdraget.

Frågor

Utifrån uppdraget har Brå formulerat följande övergripande frågor som rapporten ska besvara:

- Vad utmärker de anmälda fallen av hedersförtryck?
- Hur väl fungerar tillämpningen av den nya bestämmelsen?
- Hur ser olika professionella aktörer på i vad mån bestämmelsen bidrar till att förbättra situationen för dem som utsätts för hedersförtryck?

De teman som tas upp inom ramen för varje fråga är i huvudsak följande:

Vad utmärker de anmälda fallen av hedersförtryck?

- Hur många polisanmälningar om hedersförtryck har kommit in sedan bestämmelsens tillkomst den 1 juni 2022?
- Hur har brottet blivit känt och vem har polisanmält det?
- Vilken karaktär har de polisanmälda fallen när det gäller bland annat parternas relation, målsägandens ålder och kön samt typ av brottsliga handlingar?
- Hur tar sig hedersmotivet uttryck i de anmälda ärendena?

Hur fungerar tillämpningen av den nya bestämmelsen?

Vid besvarandet av denna fråga har Brå haft en bred ansats och inte bara studerat hur den nya bestämmelsen tillämpats, utan även hur straffskärpningsgrunden för hedersmotiv används av åklagare och domstolar. Skälet till detta är främst att antalet åtal för hedersförtryck varit så litet att domstolarnas eventuella problem att bestämma vad som är ett "hedersmotiv" skulle blivit belyst i mycket begränsad utsträckning. De frågor som tas upp är alltså följande:

- Hur arbetar polis och åklagare för att utreda de anmälda brotten?
- Hur vanligt är det att målsäganden inte vill delta i utredningen?
- Hur många anmälningar har lett till åtal och vad krävs för att en utredning ska leda till åtal?
- Hur tillämpar domstolarna bestämmelsen? Vad utmärker de fall där den tilltalade frias i jämfört med de fall där den tilltalade döms?
- Utnyttjar rättsväsendet alltid möjligheten att kategorisera en anmäld handling som hedersförtryck eller finns det fall där man utreder handlingen som ett fridskränkingsbrott?

- Vad skiljer ärendena där straffskärpningsgrunden tillämpas från dem som utreds som hedersförtryck?
- Är åklagarna och domstolarna eniga om vad som utgör ett straffbart hedersmotiv?

Hur ser olika professionella aktörer på i vad mån bestämmelsen bidrar till att förbättra situationen för dem som utsätts för hedersförtryck?

- Hur ser poliser och åklagare på effekterna av en anmälan för dem som utsätts för hedersförtryck?
- Hur ser regionala samordnare för arbetet med hedersrelaterat våld och förtryck på effekterna av bestämmelsen för dem är målsägande i utredningar om hedersförtryck? Möter bestämmelsen de utsattas behov?

Som bakgrund till dessa frågor redovisas först den forskning som finns dels om hur själva begreppet ”hedersrelaterat våld och förtryck” har utvecklats, dels om hur vanligt hedersrelaterat våld och förtryck är i Sverige. Därefter sammanfattas de synpunkter remissinstanserna hade på utredningen.

Avslutningsvis diskuteras vilka slutsatser som kan dras av resultaten och vilka åtgärder som skulle kunna vidtas för att, med rättsliga eller andra medel, förbättra situationen för dem som utsätts eller riskerar att utsättas för hedersrelaterat våld och förtryck.

Data, metod och tillvägagångssätt

Materialet till rapporten har i huvudsak inhämtats på följande sätt:

Genomgång av ärenden med polisanmälningar om hedersförtryck med tillhörande förundersökningar

Från polisen har vi beställt in samtliga polisanmälningar om hedersförtryck som lett till ett avslutande beslut fram till årsskiftet 2024/2025. I beställningen har även ingått allt tillgängligt utredningsmaterial i dessa ärenden. Vi har begränsat insamlingsperioden till denna tidpunkt, eftersom vi vill kunna följa anmälningarna fram till ett avslutande beslut. Totalt har vi fått in 141 polisanmälningar med tillhörande utredningsmaterial. För i princip varje polisanmälan upprättar polisen ett ärende, och det är den

termen vi använder i den fortsatta rapporten.¹¹ Materialet har kodats utifrån ett kodschema med 46 variabler.

Genomgång av anmälningar från 2024 om grov fridskränkning mot barn

För att få en bild av vilket genomslag den nya bestämmelsen fått och vilka gränsdragningsproblem som kan uppstå i förhållande till fridskränkingsbrotten har vi också hämtat in ett antal anmälningar som rör grov fridskränkning. Det urval som gjorts avser 50 slumpmässigt valda anmälningar från 2024 om grov fridskränkning mot barn. Syftet har varit att se i vilken utsträckning dessa anmälningar avser fall som inrymmer en hedersproblematik, och hur de i så fall skiljer sig från anmälningar där polisen klassat brottet som hedersförtryck. Vi har inskränkt urvalet till fall som rör grov fridskränkning mot barn, eftersom Brås tidigare studie om det brottet visade att en inte obetydlig del av anmälningarna då omfattade hedersaspekter.

Genomgång av samtliga domar om hedersförtryck

Vi har gått igenom samtliga domar i tingsrätt och hovrätt fram till den 1 januari 2026 som rör brottet hedersförtryck. Domarna har hämtats från en rättsdatabas utifrån sökordet ”hedersförtryck”.

Webbenkät till åklagare

En webbenkät har gått ut till de åklagare som arbetat i de ärenden om hedersförtryck som Brå gått igenom. Enkäten gick ut till 83 åklagare¹² och besvarades av 43 av dem.¹³

Genomgång av samtliga domar där åklagaren i åtalet yrkat på straffskärpning på grund av hedersmotiv

För att få fram domar där åklagaren yrkat på straffskärpning på grund av hedersmotiv har vi använt ett tillvägagångsätt som är nytt för Brå. Vi har använt oss av en rättsdatabas och letat efter domar där orden ”straffskärpning för hedersmotiv” ingår. När åklagaren vill åberopa en

¹¹ Eftersom en del ärenden avser flera brott är antalet anmälda brott under perioden enligt kriminalstatistiken något högre (185 anmälningar).

¹² En del åklagare har haft mer än en utredning om hedersförtryck.

¹³ Antalet åklagare som enkäten gick ut till är lägre än antalet ärenden. Det beror på att flera åklagare hade haft mer än ett ärende.

straffskärpningsgrund måste det anges i stämningsansökan, som alltid finns med i domen. Domstolen måste också i sina domskäl ange om den anser att det finns grund för att skärpa straffet på grund av hedersmotiv eller inte. Vi har mot den bakgrunden gjort bedömningen att dessa ord måste finnas med i alla domar där den straffskärpningsgrunden åberopats. Som en kvalitetskontroll har vi även gått ut till alla åklagarkammare och bett dem skicka oss uppgift om samtliga ärenden där någon åklagare åberopat straffskärpningsgrunden för hedersmotiv. Det visade sig då att inget av ärendena som inkom saknades i rättsdatabasen. Däremot var den lista som vi fick in från åklagarkamrarna mycket ofullständig. Bedömningen blir därmed att det enda eventuella bortfall av domar som kan finnas är att rättsdatabaserna inte alltid får in hundra procent av alla domar. Enligt de ansvariga för databaserna uppgår bortfallet till högst ett par procent.

Här finns skäl att nämna att det beslut som fattats att använda denna sökmetod endast avser straffskärpningsgrunden för hedersmotiv. Vi har inte undersökt om metoden är tillämplig när det gäller andra straffskärpningsgrunder, till exempel när det gäller det som brukar benämnas hatbrott.

Sökningen gjordes under januari och februari 2026 och ledde till att vi identifierade 87 domar där åklagaren yrkat på straffskärpning på grund av hedersförtryck. Samtliga dessa domar har gått igenom och kodats.

I sex fall där straffskärpningsgrunden tillämpats har också ansvarig domare intervjuats.

Fokusgrupp med utredare inom polisen som utrett ärenden där hedersrelaterat våld och förtryck ingått

En gruppintervju har hållits med fyra anställda inom Polisen som har erfarenhet av att utreda eller på annat sätt arbeta med frågor om hedersförtryck.

Webbenkät till regionala samordnare i frågor som rör hedersrelaterat våld och förtryck

Vi har skickat en webbenkät till samtliga 12 regionala resurscentra i landet som arbetar med frågor som rör hedersrelaterat våld och förtryck. Alla har besvarat enkäten.

Genomgång av forskning och utredningar om hedersförtryck

Slutligen har vi gått igenom forskning och utredningar om hedersrelaterat våld och förtryck. Genomgången har främst inskränkt sig till svenska studier.

En naturlig ansats hade också varit att gå igenom lagstiftning och praxis när det gäller hedersförtryck i andra länder för att kunna jämföra tillämpningen av straffbestämmelsen om hedersförtryck i Sverige med tillämpningen i andra länder. Enligt utredningen om hedersförtryck (SOU 2020:27) finns det dock ingen lagstiftning av detta slag i andra länder.

Det hedersrelaterade våldets och förtryckets omfattning och karaktär

Begreppet hedersrelaterat våld¹⁴ är relativt i nytt i Sverige och synen på hur fenomenet ska förklaras har också varierat. Första gången det användes i en offentlig regeringsskrift var i propositionen 2002/03:53 Stärkt skydd för barn i utsatta situationer m.m.¹⁵ Där nämns ”flickor och unga kvinnor som utsätts för hedersrelaterat våld eller hot om våld” som ett problem som kommit att uppmärksammas alltmer. Problemet länkas till den ökade invandringen:

På knappt 40 år har Sverige gått från att vara ett kulturellt och etniskt relativt homogent land till att bli ett mångkulturellt och etniskt sammansatt land med de möjligheter och påfrestningar som följer av en sådan utveckling. (prop. 2002/03:53 s. 41-42)

Två år senare presenterar Utredningen om Kvinnofridsuppdraget sitt bestänkande Slag i luften: En utredning om myndigheter, mansvåld och makt (SOU 2004:121). Där är det i stället ett könsmaktsperspektiv som anläggs på våldet, inklusive hedersrelaterat våld. Utredningen kritiserar synsättet att hedersrelaterat våld skiljer sig från annat våld genom att vara kulturellt betingat:

Könsmaktsförståelsen tenderar dock att försvinna i resonemangen om hedersrelaterat våld och i stället ersättas med en kulturell avvikelseförståelse, där våldsutövande män blir ”offer för sin kultur” [...] Detta gäller exempelvis definitionen av hedersrelaterat våld som specifikt, till skillnad från våld mot kvinnor i svenska och västerländska sammanhang som förutsätts vara generellt. Icke-svenska mäns våldshandlingar mot kvinnor tycks, i ett svenskt perspektiv, vara enklare att definiera som grova än svenska mäns våldshandlingar mot kvinnor. (SOU 2004:121 s. 183)

I regeringsskrivelsen 2007/08:39: *Handlingsplan för att bekämpa mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i samkönade relationer* utvidgas begreppet hedersrelaterat våld till ”hedersrelaterat våld och förtryck”. I motsats till vad som anges i

¹⁴ Ordet ”hedersmord” hade dock börjat användas i Sverige redan i slutet av 1990-talet.

¹⁵ Uppgifterna i detta avsnitt är hämtade från studien *Moral i rätten*, där en analys görs av hur begreppet hedersrelaterat våld och förtryck växt fram i Sverige och vilken innebörd som lagts i det (Rosqvist, 2020). Studien sträcker sig fram till 2017, vilket innebär att den endast innehåller material från tiden innan straffskärpningsgrunden respektive straffbestämmelsen om hedersförtryck infördes.

utredningen *Ett slag i luften* understryks i inledningen att hedersrelaterat våld och förtryck skiljer sig från andra våldsformer:

Det skiljer sig från övriga våldsformer genom dess kollektiva karaktär, vilket innebär att det kan finnas fler förövare av båda könen och att offren kan vara både kvinnor och män samt flickor och pojkar.

Det perspektiv på hedersrelaterat våld och förtryck som växt fram som det dominerande senaste tio åren är att det är något som strider mot det svenska idealet om jämställdhet. Åtgärder mot hedersförtryck ses som ett nödvändigt led i jämställdhetsarbetet med syftet att ge alla i Sverige, oavsett kön, möjlighet till självständighet och oberoende. Detta synsätt är också något som framkommer tydligt i propositionen inför införandet av brottet hedersförtryck.

Hedersnormerna grundar sig i en föreställning om heder som inte delas av övriga samhället och som strider mot principen om alla människors lika värde och den enskilda människans frihet och värdighet. (prop. 2021/22 s. 138)

Dagens definition av hedersrelaterat våld och förtryck

Beskrivningar av vad som i dag anses utgöra hedersrelaterat våld och förtryck finns att läsa i flera myndighetsdokument och forskningsstudier. Länsstyrelsen i Östergötland har till exempel följande definition på sin hemsida:

Hedersrelaterat våld och förtryck handlar om att upprätthålla gemensamma normer och värderingar som råder i den egna familjen/släkten eller ett större kollektiv. Det kan också handla om att återupprätta familjens eller släktens anseende om det skadats. Heder handlar om en kollektiv moral där kontrollen av kvinnans sexualitet är en förutsättning för upprätthållandet av kollektivet och patriarkatet.

Socialstyrelsen lyfter i sin beskrivning av hedersrelaterat våld och förtryck fram att det kan komma till uttryck i många olika former, till exempel i form av fysiskt, sexuellt eller psykiskt våld, samt i form av social utsatthet, materiellt våld eller vanvård (Socialstyrelsen, 2019).

Beskrivningen i propositionen av vad som utmärker hedersrelaterat våld och förtryck kan sammanfattas med följande citat, eller delar av citat (prop.2021/22:138 s. 6 och 7):

- Våldet och förtrycket är kopplat till hedersnormer som bygger på starka patriarkala eller heteronormativa föreställningar.

- Hedersnormerna grundar sig i en föreställning om heder som inte delas av övriga samhället och som strider mot principen om alla människors lika värde och den enskilda människans frihet och värdighet.
- Till hedersnormerna hör uppfattningen att familjens rykte och anseende är avhängigt kvinnliga familjemedlemmars kyskhet och oskuld samt deras faktiska och påstådda beteende i förhållande till dessa ideal.
- De patriarkala föreställningarna tar sig uttryck i kontroll av flickor och kvinnor som sträcker sig från begränsningar i vardagen rörande av klädsel, umgänge och rörelsefrihet till begränsningar i val av utbildning, arbete och äktenskap.
- Det förekommer också att pojkar och unga män är utsatta för hot, kontroll och begränsningar som har sin bakgrund i hedersrelaterade normer.
- För de individer som försöker trotsa kontrollen kan följderna bli allvarliga. I sin mest extrema form kan hedersnormerna leda till allvarlig våldsbrottslighet.

Av Åklagarmyndighetens rättsliga vägledning om hedersrelaterad brottslighet (RäV 2023:16 Hedersrelaterad brottslighet och könsstymning) framgår bland annat att i en kultur utan hedersförtryck minskar föräldrarnas kontroll ju äldre barnen blir och barnen får mer och mer frihet och livsutrymme. I en kultur med hedersförtryck har barnen i stället mest frihet och livsutrymme de första levnadsåren, varefter föräldrarnas, familjens eller släktens kontroll ökar och barnens (i synnerhet flickornas) frihet och livsutrymme begränsas kraftigt.

Omfattningen av hedersrelaterat våld och förtryck

Det är svårt att veta hur många personer i Sverige som är utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck. Det beror bland annat på att det är svårt att definiera begreppet så entydigt att det för varje enskild individ går att bestämma om den brottslighet hon eller han utsatts för ska ses som hedersrelaterad eller inte. Omfattningen kan till exempel variera beroende på hur man definierar "våld" och "förtryck". Därtill kommer att de som blir utsatta inte alltid vill berätta om det i till exempel en frågeundersökning

eller ens tänker på det de utsatts för som hedersrelaterat, även om andra skulle anse att det är det.

Hedersrelaterat våld och förtryck i de tre storstäderna

De studier som finns om hur vanligt det är med hedersrelaterat våld och förtryck avser uteslutande ungdomar. De mest aktuella uppgifterna om detta kommer från en enkätstudie som genomförts i Stockholm, Göteborg och Malmö under 2018 (Baianstovu, R. m.fl., 2019). Enkäten riktade sig till niondeklassare i de tre städerna. Hälften av skolorna i Stockholm och Malmö deltog och samtliga skolor i Göteborg. Bortfallet på enskilda frågor (bland dem som besvarade enkäten) låg på i genomsnitt 20 procent. Andelen skolor som inte ville delta var större bland fristående än bland kommunala skolor, och de skolor som inte ville delta angav som skäl bland annat att enkäten endast erbjöds på svenska.

Vid tolkningen av svaren i enkäten studerade forskarna främst två aspekter för att identifiera de elever som lever i en hederskultur. Den ena handlade om huruvida de förväntades vara oskuld tills de gifte sig och inte skulle få ha en villkorslös kärlekssituation. De som svarade ja på frågan ansågs leva med "oskuldsnormer". Den andra aspekten avsåg ifall de utsatts för våld eller själva utsatt någon inom familjen/släkten för fysiskt våld utifrån ett hedersrelaterat motiv.

Det var tio procent av de svarande som levde med oskuldsnormer¹⁶ och sju procent som levde med kollektivt legitimerat hedersvåld, det vill säga antingen själva hade blivit utsatta eller utsatt någon annan för sådant våld.

Frågor ställdes också om vilka frihetsinskränkningar som ungdomarna som levde med oskuldsnormer utsattes för. Där framgick att normen att inte ha sex förrän man gift sig inte bara gällde flickorna utan även pojkarna, och att särskilda krav ställdes på den framtida partnern, till exempel att han eller hon skulle ha samma religion som den svarande. Det var också vanligt att flickorna inte fick gå hem till någon pojke efter skolan. Det var däremot mer

¹⁶ Andelen flickor som bedömdes leva med *oskuldsnormer* varierade mellan de tre städerna, från 14 procent i Stockholm till 20 procent i Malmö. Andelen pojkar som bedömdes leva med sådana normer varierade mellan 4 och 7 procent. Andelen svarande som bedömdes leva med hedersrelaterat våld varierade mindre mellan de tre städerna, mellan 7 och 9 procent bland flickorna och mellan 5 och 6 procent bland pojkarna. De allra flesta av de utsatta flickorna angav att de själva utsatts för våld, medan ungefär hälften av pojkarna som angav att de levde med hedersrelaterat våld hade utsatt någon annan för våld.

ovanligt att de utsattes för begränsningar när det gällde skolaktiviteter, som simundervisning och undervisning om sex och samlevnad. I princip samtliga svarande som levde med oskuldsnormer eller hedersrelaterat våld hade utländsk bakgrund.

Vad kan då sägas om hur vanligt det är att ungdomar i Sverige utsätts för hedersrelaterat våld och förtryck, med utgångspunkt från denna studie? Det är främst tre faktorer som gör det svårt att dra några säkra slutsatser från resultaten. Det första är att bortfallet var stort och att det är svårt att säga om eleverna på de skolor som inte deltog skulle ha samma svarsmönster som de som deltog. Det andra är att endast de tre storstäderna deltog. I dessa kommuner är andelen unga med utrikes bakgrund avsevärt högre än i övriga delar av landet. Det tredje är att studien inte redovisar hur många som svarat ja både på frågan om oskuldsnormer och frågan om våldsutsatthet eller våldsutövande, trots att det anges i den att det är just kombinationen som antas vara en indikator på utsatthet för hedersrelaterat våld och förtryck.

Slutligen kan sägas att även om man hade en siffra på förekomsten av hedersrelaterat våld och förtryck bland unga i Sverige är det inte liktydigt med att de är utsatta för brottet hedersförtryck. På samma sätt som för fridskränkningarna krävs det att det varit fråga om upprepade kränkningar av en viss allvarlighetsgrad¹⁷ som varit ägnade att allvarligt skada personens självkänsla.

Studier om faktorer som påverkar förekomsten

När det gäller bakgrundsfaktorer som socioekonomi och religion visar studien om ungdomars utsatthet (Baianstovu, R., 2021 och Maher & Segrave, 2018) att risken för grövre fysiskt våld med hedersmotiv ökar i familjesammanhang som präglas av fattigdom, låg utbildningsnivå, stark religiositet, minoritetskap, statslöshet och erfarenhet av väpnade konflikter såsom inbördeskrig och krig mellan nationer. Av den tidigare nämnda enkätstudien framgår också att risken minskar kraftigt om mamman arbetar utanför hemmet.

¹⁷ Det anges inte direkt i brottsbestämmelserna att det ska röra sig om kränkningar av en viss svårighetsgrad, men det följer av straffminimum att det måste röra sig om handlingar av det slaget.

Myndigheters kännedom om hedersförtryck och åtgärder i enskilda fall

På lokal nivå är det främst socialtjänsten som arbetar med insatser för personer som utsätts för hedersrelaterat våld och förtryck. De får vanligen kännedom om personer som kan vara utsatta genom orosanmälningar från skolan eller genom att personen – ett barn eller en vuxen – själv tar kontakt med socialtjänsten. Det finns inga register som visar hur vanligt det är med ärenden inom socialtjänsten som inrymmer hedersförtryck. Den forskning som finns tyder dock på att det inte är helt ovanligt,¹⁸ men att de som arbetar med frågorna inom socialtjänsten ofta brister i kunskap om vad som utmärker hedersförtryck och hur man bäst arbetar med problemet. Det saknas också utvärderingar som kan ge vägledning om vilka insatser som är mest effektiva (Strand, S. m fl., 2022; Sundell, Olsson & Ogden, 2021; Statskontoret, 2021).

Runt tio procent av anmälningarna 2019 om fridskränkning mot barn var hedersrelaterade

Rättsväsendets kontakt med målgruppen för straffbestämmelsen om hedersförtryck har tidigare främst skett genom anmälningar om grov fridskränkning. I Brås studier om grov fridskränkning mot barn respektive grov fridskränkning mot vuxen¹⁹ (Brå, 2023 a och 2023 b) framgick att det inte var helt ovanligt att anmälningar om grov fridskränkning inrymde hedersrelaterade brott. I kodschemat för genomgången av anmälningar ingick en fråga om huruvida det anmälda brottet var hedersrelaterat. Variabeln ”hedersrelaterat brott” avgränsades så att det dels skulle finnas tecken på hedersproblematik i familjen av det slag som anges av länsstyrelsen i Östergötland (se ovan i avsnittet om definitioner), dels skulle framgå att brotten var en reaktion på att målsäganden opponerat sig mot eller överträtt de hedersrelaterade normerna. Med den definitionen gjorde Brå bedömningen att närmare tio procent av de anmälda fallen både med avseende på fridskränkning mot barn och mot vuxna var hedersrelaterade. År 2019 gjordes runt 1 300 anmälningar om grov fridskränkning mot barn. Tio procent av den siffran skulle innebära att i storleksordningen

¹⁸ Hur vanligt det är hänger samman med hur stor andel av invånarna i kommunen som kommer från länder där det förekommer en hederskultur.

¹⁹ Dessa två studier om grov fridskränkning omfattar inte grov kvinnofridskränkning. Det brottet behandlades i en särskild rapport som presenterades 2019 (Brå, 2019:8).

130 anmälningar om grov fridskränkning mot barn inrymde hedersaspekter (Brå 2023 a).

I en annan studie från Brå samma år (Brå, 2023 b) uppskattades runt 30 anmälningar om grov fridskränkning mot vuxen 2019 inrymde hedersaspekter (Brå 2023 b). När det gäller den vanligaste typen av fridskränkingsbrott, det vill säga grov kvinnofridskränkning²⁰, så saknas uppgifter om hur vanligt det är att de brotten inrymmer hedersaspekter²¹.

²⁰ Skillnaden mellan grov kvinnofridskränkning och grov fridskränkning mot vuxen är att grov fridskränkning endast avser fall där brottet begås av en man mot en kvinna i nära relation, det vill säga är gift eller bor ihop med gärningspersonen under äktenskapsliknande förhållanden.

²¹ Brås studie om grov kvinnofridskränkning (Brå, 2019) tog inte upp inte den aspekten.

Från betänkande till beslut om straffbestämmelse

Förslaget i Hedersutredningens betänkande (SOU 2020:57 *Ett särskilt hedersbrott*) som presenterades i oktober 2020 är i huvudsak detsamma som riksdagen sedan antog (prop. 2021/22:138). Den enda skillnaden är att det i utredningens förslag stod att de brottsliga gärningarna skulle ha begåtts i syfte att bevara eller återupprätta hedern, medan den slutliga formuleringen blev att ett motiv till handlingarna ska ha varit att bevara eller återupprätta hedern.

Att ändringarna blev små i förhållande till det ursprungliga förslaget innebär dock inte att alla remissinstanser tillstyrkte det. Antalsmässigt var det en majoritet av remissinstanserna som tillstyrkte förslaget (32 av totalt 42 svar). De tio remissinstanser som avstyrkte förslaget var å andra sidan överlag mycket kritiska. Av remissinstanserna inom rättsväsendet tillstyrkte Åklagarmyndigheten, Polismyndigheten och Stockholms tingsrätt förslaget, medan Svea hovrätt, Hovrätten i västra Sverige, Helsingborgs tingsrätt, Umeå tingsrätt, Falu tingsrätt och Brå avstyrkte det.

En värdefull signal som kan vara normbildande

De som är positiva lyfter fram att en kriminalisering är en viktig signal om att hedersrelaterat våld och förtryck inte är accepterat, och att det kan få en normbildande effekt på sikt:

Genom ett särskilt hedersbrott markeras att dessa gärningar är oacceptabla i vårt rättssamhälle och det signalerar allvaret med hedersrelaterad brottslighet.
(Polismyndigheten)

En ny brottstyp kan ha en viktig normbildande effekt. (Länsstyrelsen i Gävle)

Det ger en tydlig och önskvärd signal från samhället. (Jämställdhetsmyndigheten)

Flera av dem som är positiva till förslaget, till exempel Advokatsamfundet, betonar dock att det krävs omfattande utbildning i hela rättskedjan för att lagstiftningen ska få avsedd effekt.

Huvudargumenten emot förslaget

I avsnitten nedan ges en mer ingående beskrivning av den kritik som riktades mot förslaget, eftersom det kan vara intressant att känna till den här kritiken vid genomgången av hur bestämmelsen kommit att tillämpas. På det sättet kan man få en bild av om de farhågor som remissinstanserna hade har besannats vid tillämpningen av bestämmelsen.

De flesta av de remissinstanser som är negativa till förslaget tar upp något av följande av argument:

- Behovet av en ny straffbestämmelse är inte tillräckligt väl styrkt, särskilt eftersom det nyligen införts en särskild straffskärpningsgrund med avseende på heder.
- Heder är för diffust som begrepp i en brottsbeskrivning.
- Det kommer att bli mycket svårt bevisa hedersmotivet för alla brotten som ingår i ett enskilt fall.

Behovet av en ny straffbestämmelse är inte tillräckligt väl styrkt

De kritiska remissinstanserna lyfter fram att utredningen inte tillräckligt väl motiverar att det skulle vara nödvändigt att införa ett nytt hedersbrott, särskilt inte med hänsyn till straffskärpningsgrunden för brott med hedersmotiv. Här följer några exempel på synpunkter.

Örebro universitet:

Meningen med ett eventuellt införande av hedersbrottet är i högsta grad oklar, med undantag för den tydligt uttryckta förhoppningen att 'det ska sända signaler'. Ett sådant syfte, om det är det huvudsakliga syftet, är dock inte ett legitimt skäl för att en ny kriminalisering, om de grundläggande rättsprinciper som praktiseras i Sverige ska upprätthållas.

Brå:

Det inte är helt klart att de förutsättningar för kriminalisering som återges i utredningen, bland annat att det ska vara ett effektivt medel för att hindra det oönskade beteendet och att det ska vara den sista utvägen att komma till bukt med gärningarna, föreligger.

Stockholms universitet:

Någon närmare avvägning verkar inte ha gjorts om det de facto är nödvändigt med straffrättsligt ingripande just i detta fallet. För att göra en bedömning av detta bör en genomgång av problemets omfattning göras, för att se hur stort problemet är och vilka andra

insatser genom myndighetsarbetet och i samhället i stort, som möjligen kunde antas motverka hedersrelaterat våld och förtryck. Att införa en straffbestämmelse för att markera att hedersrelaterat våld och annat sådant förtryck är oacceptabelt räcker inte för att enbart motivera varför inte andra insatser från samhällets sida kunde vara tillräckliga.

Falu tingsrätt:

Då den nya straffskärpningsgrunden avseende brott med hedersmotiv, där samma definition av heder används, trädde i kraft för mindre än ett år sedan bör man i vart fall utvärdera effekter och tillämpning av denna straffskärpningsgrund innan ett särskilt hedersbrott införs.

Heder är för diffust som begrepp för att fungera som brottsrekvisit

Den andra typen av invändning mot förslaget som många framför är att begreppet heder är alltför diffust för att fungera som brottsrekvisit.

Örebro universitet:

Hedersrelaterade motiv som brottsrekvisit är så pass vagt till sin innebörd att det skulle innebära ett hot mot legalitetsprincipen och därmed rättssäkerheten.

Svea hovrätt:

En straffbestämmelse måste uppfylla legalitetsprincipens krav på begriplighet, tillgänglighet och precision och får inte vara alltför obestämd eller svår att ta del av eller förstå. Såsom utredningen själv framhållit är det svårt att definiera begreppet heder på ett entydigt sätt. Det kan därför starkt ifrågasättas om begreppet heder i den särskilda betydelse som här avses är lämpligt att använda i ett brottsrekvisit. Kravet på tydlighet måste från legalitetssynpunkt ställas högre för ett rekvisit som avgränsar ett straffansvar jämfört när det används som straffskärpningsgrund.

Riksorganisationen för kvinnojourer och tjejjourer (ROKS):

Vid tillskapandet av Istanbulkonventionen, Europarådets konvention om upphävande av våld mot kvinnor och våld i hemmet, avstod parterna explicit från att begreppsfasta ett brott med sikte på hedersmotiv. Den samlade rättsliga expertisen konstaterade att de föreställningar som skulle bekämpas inte gick att avgränsa eller peka ut på sätt som mötte kraven på rättssäkerhet och juridisk systematik.

Bevissvårigheter

Den tredje typen av argument som framförs rör bevissvårigheter. Det som då tas upp är främst att det kommer att bli mycket svårt att, som krävs, styrka att det finns ett hedersbrottsmotiv för samtliga de underbrott som ingår i ett enskilt fall av hedersförtryck.

Hovrätten för västra Sverige:

Stora bevisvårigheter kan förutses. Att bevisa att något begåtts med ett särskilt motiv är generellt svårt. Här ska det bevisas för varje enskild handling. --- . Det som nu har sagts gör att hovrätten ifrågasätter om åtal för det föreslagna hedersbrottet skulle komma att leda till särskilt många fällande domar. Att införa ett särskilt hedersbrott riskerar därför, som hovrätten ser det, att undergräva förtroendet för rättssystemets förmåga att hantera hedersproblematiken i samhället. Därmed skulle ett sådant nytt hedersbrott som utredningen föreslår riskera att motverka sitt syfte.

ROKS:

För att en gärning ska anses kriminell krävs att både den objektiva och den subjektiva sidan av gärningen täcks av gärningsmannens uppsåt. I förevarande fall betyder det att ett syfte hos aktören som omfattar det utredningen kallar "hedersaspekten" måste bevisas bakom de olika gärningarna. Det torde bli mycket komplicerat att uppnå för åklagaren.

Andra anmärkningar mot förslaget

Därutöver finns det en del remissinstanser som har ytterligare anmärkningar mot förslaget, bland annat dessa:

- Det tycks finnas risk för att straffet för hedersförtryck blir lägre än om samma gärningar skulle ha rubricerats som fridskränkingsbrott i kombination med straffskärpningsgrunden.

Ett par remissinstanser (Helsingborgs tingsrätt, Hovrätten för västra Skåne och ROKS) tar upp risken för att lagändringen skulle kunna leda till att ärenden där förövaren är en närstående får ett lägre straff än före lagändringen. Så här skriver ROKS:

Ett segment där man kan förvänta sig ett större antal fällande domar är de ärenden där förövaren räknas som närstående till offret. Som exempel kan man ta en mamma som slår och hotar sin dotter i syfte att hindra dottern från att umgås med pojkar. I exemplet ingår omständigheten att det finns tillräcklig bevisning för att åtala mamman för tre skilda brottstillfällen. Om vi förstår det hela rätt skulle den här mamman i dagens läge kunna fällas för grov fridskränkning, och med tillämpning av BrB 29:2 skulle straffvärdet kunna hamna något över straffminimum. Om utredningens förslag om ett särskilt hedersbrott går igenom skulle samma mamma istället kunna fällas för hedersbrott. Straffminimum är då detsamma som för grov fridskränkning, men i det här läget kan inte BrB 29:2 tillämpas eftersom det skulle bryta mot förbudet mot straffvärdemässig dubbelräkning.

- Beräkningarna av hur många domar det kan tänkas bli är orealistiska.

Utredningen föreslår att det nya brottet hedersförtryck ska ha samma rekvisit när det gäller grundbrotten som fridskränkingsbrotten, förutom att gärningspersonen inte behöver vara en närstående (SOU 2020:57). Den ser som en rimlig uppskattning att denna

utvidgning inledningsvis kommer att leda till 20 nya mål i domstol per år, utöver de mål i vilka brottsligheten i dag hade kunnat bedömas som grov fridskränkning eller grov kvinnofridskränkning. Den uppskattningen ifrågasätts av bland annat Svea hovrätt och Origo,²² som tror att antalet domar kommer att bli mycket lägre:

Origo:

Vi konstaterar ändå att utredningen inte redovisar hur man kommit fram till estimeringen om 20 ärenden årligen, och att den beräkningen framstår som uppenbart felaktig. --- . Som vi ser det är volymen avgörande för hedersbrottets berättigande. Med ett försumbart antal domar kan man inte åstadkomma någon kraftig markering eller uppnå en normgivande effekt.

²² Origo är ett resurscentrum mot hedersrelaterat förtryck och våld i Stockholms län.

Polisanmälningar om hedersförtryck

Enligt kriminalstatistiken polisanmälades totalt 254 brott om hedersförtryck under de första tre och ett halvt år sedan bestämmelsen trätt i kraft, det vill säga från den 1 juni 2022 till och med 2025. Om man beaktar att lagen bara var i kraft under ett halvår 2022 framgår det att anmälningsbenägenheten var högst direkt efter bestämmelsens tillkomst. Det kan vara naturligt med hänsyn till att en del av dem som då anmälde kan ha känt under en längre tid att de levde under hedersförtryck men inte tidigare haft möjligheten att anmäla det till polisen som ett brott. Under 2024 och 2025 verkar antalet anmälningar ha planat ut på en något lägre nivå än det första hela året.

Tabell 1. Antalet polisanmälda brott om hedersförtryck åren 2022–2025

	2022	2023	2024	2025
Anmälda brott	56	75	54	69

I förhållande till de studier som gjorts om hur vanligt det är att ungdomar i Sverige varit utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck får det ses som ett litet antal anmälningar. Mörkertalet är alltså stort, vilket man bör ha i åtanke när man läser beskrivningen i det här kapitlet om de anmälda fallen.

Man kan diskutera varför antalet anmälningar är så litet. Beror det på att det är få som vänder sig till polisen när de utsätts för hedersförtryck (eller vänder sig till socialtjänsten som sedan gör en polisanmälan)? Eller handlar det om att rättsväsendet inte uppmärksammar att en anmälan om upprepade brott mot en person har hedersaspekter och därför i stället registrerar det som ett fridskränkingsbrott? För att belysa den frågan har Brå gått igenom ett 50-tal anmälningar om grov fridskränkning mot barn från år 2024 för att se om det verkar finnas hedersmotiv med i bilden. Brå hittade då inget fall som hade information som pekade på att anmälan i stället borde ha registrerats som hedersförtryck. Det skiljer sig alltså från resultatet i Brås tidigare studie om grov fridskränkning mot barn, som gjordes innan straffbestämmelsen om hedersförtryck införts. Den typ av fall med hederskomponenter som Brå då fann tycks alltså nu i stället registreras som hedersförtryck, i enlighet med lagstiftarens intentioner. Sammanfattningsvis talar det för att det stora mörkertalet beror på en låg anmälningsbenägenhet.

Två typer av ärenden

Brås genomgång av ärenden om hedersförtryck till och med 2024 avser 141 ärenden. Antalet är något lägre än antalet anmälda brott enligt kriminalstatistiken, eftersom en del ärenden gäller mer än ett brott och mer än en målsägande. Den siffermässiga redovisning som Brå presenterar avser alltså ärenden och inte brott.²³

Ärendena om hedersförtryck handlar typiskt sett om två typer av situationer. Det ena typfallet rör en flicka i tonåren som utsätts för hedersförtryck av sin familj. Det andra rör en kvinna som utsätts för hedersförtryck av sin partner. Det första typfallet är det vanligaste, medan anmälningar om hedersförtryck mot en partner utgör en mindre del. Under nästa rubrik beskrivs först de 98 ärenden som rör hedersförtryck inom familjen (oavsett målsägandens kön). Därefter redovisas de 38 fall som avser hedersförtryck mot en partner. Slutligen beskrivs de 6 ärenden där den eller de misstänkta varken tillhör målsägandens familj eller har eller har haft en nära relation till målsäganden.²⁴ Eftersom fridskränkingsbrotten tjänat som mall för straffbestämmelsen om hedersförtryck (med hedersmotivet som tillägg vid hedersförtryck) görs också en del jämförelser mellan gruppen av målsäganden i ärenden om grov fridskränkning mot barn jämfört med målsägandena i ärendena om hedersförtryck.

Hedersförtryck inom familjen

I mer än 90 procent av familjefallen är målsäganden en kvinna; i reella tal är det endast 7 fall där målsäganden är en man. De allra flesta målsägande är flickor i tonåren, tre av fyra är i den åldern.²⁵ Medianåldern är 17 år. Det är ovanligt att anmälan rör ett barn under 13 år, och det är också ovanligt

²³ I de fall ärendet avser fler brott och fler målsägande bygger redovisningen på den som nämns först i ärendet.

²⁴ Det innebär att Brå fått in totalt 142 ärende om hedersförtryck från det att lagbestämmelsen tillkom fram till den 31 december 2024.

²⁵ Det saknas uppgifter om målsägandens ålder i 10 fall. Den angivna andelen har räknats utifrån de 89 fall där målsägandens ålder framgår.

att målsäganden är äldre än 23 år.²⁶ Många anmälningar rör händelser som ägt rum under de år då målsägandena är i puberteten.²⁷

I nästan 90 procent av familjefallen är föräldrarna misstänkta som gärningspersoner. Det vanligaste är då att bägge föräldrarna är misstänkta för att ha utsatt målsäganden för hedersförtryck; så är det i närmare en tredjedel av fallen. I vart fjärde fall är enbart pappan misstänkt och i knappt tio procent är det enbart mamman som är misstänkt. När enbart pappan är misstänkt rör det sig oftast om en familj där föräldrarna är gifta och bor ihop. De delar värderingar när det gäller heder, men det är pappan som slagit och hotat dottern.

I nästan en tredjedel av fallen är även målsägandens bror eller bröder misstänkta för att ha begått hedersförtryck. Oftast är då även föräldrarna misstänkta och bröderna har med sina handlingar stöttat föräldrarna i upprätthållandet av hedersnormer. Men det förekommer också att det bara är en eller flera bröder som är anklagade för brott. I de fallen har pappan i familjen ofta dött och brodern eller bröderna uppfattar att det nu är deras ansvar att se till att familjens heder upprätthålls.

I enstaka fall är även en syster eller systrar misstänkta.

Tabell 2. De misstänkta relation till målsägandena. Andelar i procent (N=97)

Misstänkt	Andel
Enbart mamma och pappa	30
Enbart pappa	24
Enbart mamma	9
Bror och föräldrar	25
Enbart bror/bröder/systrar	6
Släkting/Ingen misstänkt	4

Regeringen tar i propositionen upp att hedersnormer är kollektivt präglade och handlar om att upprätthålla familjens eller släktens anseende. Att släkten förutsätts kunna vara aktivt involverade i att upprätthålla hedersnormerna inom målsägandens familj är också orsaken till att kretsen av möjliga gärningspersoner är vidare än vid fridskränkingsbrotten. I

²⁶ Endast 3 målsägande är under 13 år och 4 är över 24 år.

²⁷ Det skiljer sig från anmälningarna om grov fridskränkning mot barn, där de utsatta barnen är yngre; medianåldern bland de barnen är 10 år. Det framkommer i Brås studie från 2023 (Brå, 2023:6).

endast ett fall är även någon utanför familjen aktuell som misstänkt i ärendet, en farbror.²⁸

Att släkten nämns i ärendena som på något sätt delaktiga i att upprätthålla familjens hedersnormer är överhuvudtaget inte så vanligt. I tre av fyra ärenden nämns inte släkten när målsäganden berättar om hedersförtrycket.

När målsägandens släkt nämns i ärendet är det ibland för att de är aktivt engagerade i kontrollen av hedersnormer. I ett ärende har till exempel släkten, som inte bor i Sverige, deltagit i ett gruppsamtal på nätet med målsäganden och hans familj, för att få honom att bättre följa de regler som de menar gäller för en muslim. I ett annat fall säger den utsatta flickan att ”hela släkten bestämmer” om vad hon får göra.

Det vanligaste är dock inte något aktivt agerande från släkten när det gäller familjens upprätthållande av hedersnormer, utan att släktingarna är mentalt närvarande som viktiga bärare av hederskulturen. Målsäganden hänvisar i de fallen till att det är mycket viktigt för hennes eller hans föräldrar att familjen har ett gott rykte inom släkten. ”Mamma säger att jag skämmer ut mig inför släkten,” säger en flicka.

De flesta misstänkta är födda i Syrien, Irak eller Afghanistan

I ungefär hälften av ärendena (70 ärenden) finns uppgift om att de misstänkta föräldrarna inte är födda i Sverige.²⁹ Det vanligaste är att de är födda i Syrien, följt av Irak och Afghanistan. Det får ses i ljuset av att det är från dessa länder i mellanöstern som Sverige tagit emot flest flyktingar. I några fall kommer föräldrarna från Turkiet. Det finns också enstaka exempel på att föräldrarna är uppvuxna i Makedonien, Iran, Pakistan, Palestina, Uzbekistan, Azerbajdzjan, Somalia, Libanon, Egypten eller Rumänien.

I tabell 3 redovisas siffror om de misstänkta födelseländer, inklusive hur många personer i Sverige totalt som är födda i dessa länder. Den senare uppgiften syftar till att kunna sätta andelarna bland de misstänkta i proportion till hur många från dessa länder som bor i Sverige. Det visar att personer från Syrien är överrepresenterade bland de misstänkta, men det

²⁸ Han misstänks dock inte för någon misshandel utan för att ha spritt rykten om att målsäganden hade en pojkvän, vilket lett till misstro och ökad kontroll från familjen.

²⁹ Att det saknas uppgifter om de misstänkta födelseländer kan antingen innebära att de är födda i Sverige eller att det av något annat skäl inte framgår var de är födda.

tydliggör också hur försvinnande liten andel av samtliga från dessa länder som blivit aktuella i ett ärende om hedersförtryck.

Tabell 3. Antal och andel av de misstänkta som är födda i olika länder (N=70) samt antal personer totalt sett i Sverige som är födda i dessa länder

Födelseland	Antal	Andel av de utrikesfödda i materialet (%)	Antal personer i Sverige 2024 som är födda i det landet
Syrien	27	40	196 000
Irak	13	18	143 000
Afghanistan	9	13	68 000
Annat land utanför Sverige	21	30	

I de fall där det finns uppgift om hur länge de misstänkta föräldrarna bott i Sverige framgår att de flesta inte kan betraktas som "nyanlända". De allra flesta har varit i Sverige mer än fem år och en hel del har varit här i tio år eller mer. Om man jämför detta med vad som framkom i Brås tidigare studie om grov fridskränkning mot barn (Brå, 2023 a), ser man en intressant skillnad. Trots att grundrekvisiten för hedersförtryck är desamma som för grov fridskränkning mot barn har gruppen som anmälts för grov fridskränkning i genomsnitt bott i Sverige mycket kortare tid än de som anmäls för hedersförtryck. Det kanske främst kan förklaras av att urvalet till den förra studien hänförde sig till år 2019, alltså vid en tidpunkt då Sveriges asylmottagande hade varit mycket stort. Sedan dess har invandringen begränsats kraftigt. Men skillnaden skulle också delvis kunna bero på att brottsbilden inte är densamma vid hedersförtryck som vid grov fridskränkning mot barn. Anmälningarna om grov fridskränkning mot barn avsåg i stor utsträckning uppfostringsvåld. Förbudet mot barnaga är mycket tydligt i Sverige och något som de som kommer till Sverige ganska snart blir informerade om. Det kan förklara att det är främst är nyanlända som bryter mot dem. Däremot kan det vara svårare för föräldrar med utländsk bakgrund att förstå vad som är förbjudet i Sverige när det gäller upprätthållande av hedersnormer. Det kan då bidra till att de kan bli anmälda för hedersförtryck trots att de bott länge i Sverige.

Något som möjligen kan vara ett tecken på att föräldrarna, trots många år i Sverige, inte riktigt kommit in i det svenska samhället är att 80 procent av dem behöver tolk när de förhörs av polisen.

Vanligast att målsäganden själv gör en polisanmälan

Det vanligaste är att målsäganden själv tar kontakt med polisen och gör en anmälan. Men i en femtedel av fallen har målsäganden först berättat om sin situation för någon i skolan. Den personen gör då en orosanmälan till socialtjänsten som i sin tur gör en polisanmälan. Ungefär lika vanligt är det att socialtjänsten gör en polisanmälan efter att målsäganden tagit en direkt kontakt med dem för att få hjälp med sin situation. I samråd med målsäganden kan då socialtjänsten göra en polisanmälan om brott.

När det är någon annan än målsäganden som anmäler handlar det ofta om att en akutmottagning ringt efter att målsäganden beskrivit sin situation, eller att en kamrat ringt och gjort en polisanmälan åt hennes eller hans vägnar.

Om man jämför vilka som gör polisanmälan om hedersförtryck med vilka som gör en anmälan om grov fridskränkning mot barn framträder en bild som avspeglar att målsägandena i genomsnitt är äldre i fallen med hedersförtryck. I fallen som rör hedersförtryck är målsägandena ofta stora nog att klara av att själva göra en polisanmälan eller vända sig till socialtjänsten. Detta i motsats till målsägandena i ärenden om grov fridskränkning mot barn, som oftast inte kommer på någon annan att vända sig till än sin lärare eller någon annan skolpersonal.

Tabell 4. Vem som anmäler brottet till polisen vid hedersförtryck resp. grov fridskränkning mot barn. Fördelning i procent.

Anmälare	Andel vid anmälan om hedersförtryck (N= 98)	Andel vid anmälan om grov fridskränkning (N=361)
Skolan först, sedan soc	20	70
Soc direkt	22	4
Målsäganden	35	5
Målsägandens mamma	0	9
Annan	19	12
Summa	100	100

Anmälan avser sällan flera daterade fall av misshandel

Något som kan förvåna är att en stor del av anmälningarna inte innehåller några uppgifter om att målsäganden utsatts för misshandel. Detta trots att

misshandel vid flera tillfällen brukar vara det som krävs för ett åtal för fridskränkingsbrott, det brott som är förlaga till bestämmelsen om hedersförtryck (Brå, 2019, 2023 a och 2023 b). I en tredjedel av anmälningarna finns inga uppgifter alls om våld, och i en dryg tredjedel tar målsäganden upp en enstaka våldshändelse. I endast en tiondel av anmälningarna kan målsäganden beskriva flera daterade tillfällen då hon eller han blivit misshandlad.

Tabell 5. Förekomsten av våldshändelser i polisanmälan om hedersförtryck. Antal och andel i procent. (N=98)

Brott i anmälan	Antal anmälningar	Andel av anmälningarna
Ingen misshandel	29	30
Enstaka fall av misshandel	34	35
Flera odaterade misshandelsfall	24	25
Flera daterade misshandelsfall	11	11
Summa	98	101

Det som föranleder en anmälan om hedersförtryck är alltså inte främst att målsäganden utsätts för fysiskt våld, utan en situation där hon eller han är strängt kontrollerad av sina föräldrar och utsätts för omfattande inskränkningar i sin frihet, på ett sätt som inte är åldersadekvat.

Den situation som beskrivs skiljer sig tydligt från den typiska situationen vid anmälningar om grov fridskränkning mot barn. Där avser anmälan vanligen en situation där våld är en del av föräldrarnas sätt att uppfostra barnet (Brå, 2023 a). Det ingår i barnens tillvaro att utsättas för våld om de inte lyder sina föräldrar. Sådana fall är mindre vanliga bland anmälningarna om hedersförtryck, även om de förekommer. Två av tre anmälningar innehåller uppgifter om våld, men det rör sig då vanligen om misshandel vid något enstaka tillfälle. Anmälningarna om hedersförtryck visar att förtryckande hedersnormer i en familj inte alls behöver vara förenat med ”uppfostringsvåld”.

Det våld som målsägandena vid hedersförtryck har utsatts för är ofta misshandel av normalgraden, såsom slag, med eller utan tillhygge, och sparkar. Det är sällsynt att målsäganden har utsatts för grövre våld.

I fallen som inte inrymmer misshandel är dock det vanliga att målsäganden berättar att hon eller han utsatts för olaga hot. Men det rör sig sällan om mer specifika och tidsbestämda uppgifter. Slutligen kan även andra brott

ingå i anmälan. Det kan då gälla till exempel ofredande och skadegörelse (som att målsägandens mobil har förstörts).

Man kan fråga sig vad det beror på att så många av anmälningarna inte inrymmer de grundbrott som åklagare och domstolar brukar bedöma behövs för att nå upp till straffvärdet för fridskränkingsbrott. Beror det på felregistreringar från polisens sida på grund av okunskap om bestämmelsens innebörd? Eller beror det främst på att de unga målsägandena själv uppger att de utsatts för hedersförtryck utan att veta så mycket om vad brottet innebär? För att pröva den frågan har Brå studerat om grundbrotten i anmälningarna skiljer sig beroende på vem som gjort anmälan. Det visar sig då att det främst är ungdomarnas egna anmälningar som inte inrymmer några uppgifter om våld, utan endast en berättelse om frihetsinskränkningar och kontroll utifrån hedersnormer. När anmälan kommer från socialtjänsten eller skolan innehåller den vanligen uppgifter om att målsäganden utsatts för upprepade misshandel.³⁰

Målsägandena är utsatta för stark kontroll av föräldrar och syskon

När målsägandena beskriver sin livssituation i anmälan ligger den ofta väl i linje med vad som brukar ingå i beskrivningen av en hederskultur. De tar upp att deras frihet inskränks genom olika typer av uppförandenormer och en sträng kontroll av att normerna efterlevs. I de flesta fall handlar det om normer som har att göra med den kvinnliga sexualiteten i vid bemärkelse, till exempel restriktioner när det gäller klädsel, smink och umgänge med killar. I bilden ingår ofta också stränga regler när det gäller att träffa vänner efter skolan och kontroll av mobil och sociala medier. Många av tjejerna flickorna som är målsägande berättar att den stränga kontrollen av deras umgänge och klädsel inleddes när de kom i puberteten. När de var yngre var det inte så stor skillnad mellan dem och deras jämnåriga bröder när det gäller regler.

I så många som drygt 40 procent av ärendena berättar flickan som är målsägande att föräldrarna hotar henne med att de kommer att bestämma vem hon ska gifta sig med när tiden blir mogen. Det formuleras vanligen som ett allmänt hot för att markera att det är de som ska fatta det beslutet och att hon inte får ha en pojkvän som inte de har godkänt. Mer konkreta förberedelser för tvångsäktenskap är däremot ovanliga.³¹

³⁰ Det rör sig dock sällan om olika daterade händelser utan om mer allmänna uppgifter.

³¹ Det brottet ingår i totalt tre av polisanmälningarna.

När flickor lever i familjer med ett sådant normsystem kan föräldrarna (och ibland även bröder) reagera mycket starkt om flickan utan deras godkännande skaffar sig en pojkvän. I närmare en tredjedel av anmälningarna framgår att den utlösande händelsen som gjort att flickan vänt sig till socialtjänsten eller polisen är att hon blivit misshandlad och hotad av familjen när de upptäckt att hon har en pojkvän.

I sju av samtliga fall är målsäganden en pojke. I ett par av de fallen är den utlösande faktorn till hedersförtrycket att han skaffat en flickvän som föräldrarna inte accepterar. I ett par fall anger målsäganden att han förföljs av sin familj och släkt för att han är homosexuell.³²

Av tabell 6 framgår hur vanligt det är att målsägandena beskriver olika typer av restriktioner och kontroll.

Tabell 6. Andel av målsägandena som uppger att de utsätts för olika typer av restriktioner. Procent. N=98

Typ av restriktion	Förekomst i andel av anmälningarna
Vara ute/träffa vänner	83
Ha pojkvän/flickvän som föräldrarna inte godkänt	81
Umgås kamratligt med killar	72
Begränsning av mobilanvändning	70
Kontroll av kläder	59
Hot om tvångsäktenskap	43
Kontroll smink	25
Kontroll slöja	28

Följande referat från ett polisförhör ger ett typiskt exempel på hur målsägandenas livssituation kan se ut. Här handlar det om en 17-årig flicka som misshandlats och hotats av sina föräldrar för att hon umgås med pojkar:

På frågan om vad hon inte får göra, som hon skulle vilja göra, beskriver hon att hon inte får umgås eller vara vän med pojkar, att hon inte får ha vilka kläder hon vill och att hon inte får vara ute två dagar i rad även om hon följer tider. Hon får inte bada i vad hon vill och hon måste visa föräldrarna vad hon ska ha på sig. Kläderna får inte vara för tighta, magen får inte synas

³² I ett av fallen tycks det röra sig om en påhittad historia för att målsäganden ska få uppehållstillstånd. I ett annat fall finns det inga tecken på vare sig att det finns en hederskultur i familjen eller att familjen faktiskt förföljer honom.

och kjolen måste gå ner till knäna. Hon får gå till och från skolan själv, men hon måste gå hem direkt efter skolan. När hon frågar föräldrarna om hon får vara ute längre säger de ”Skäms du inte din hora”. Hon kontaktar socialtjänsten om sin situation och de gör en polisanmälan. Polisutredningen läggs dock ner eftersom flickan inte vill medverka.

I ett annat fall har målsäganden, en 15-årig flicka från Irak, kontaktat socialtjänsten och berättat att hon utsatts för misshandel, hot och tvång för att hon ska följa föräldrarnas krav som bland annat innebär att hon måste bära slöja och be tre gånger om dagen. De förbjuder henne att träffa kompisar och kontrollerar hennes mobil. Socialtjänsten gör en polisanmälan och i förhöret berättar hon om hur hon skulle vilja att hennes liv kunde vara:

Hon önskade att hon skulle få ett normalt liv, som en normal tonåring. Hon ville göra saker som andra tonåringar. Hon ville kunna umgås med alla, oavsett ursprung och kön. Hon skulle vilja kunna dejta. När hon blev äldre skulle hon vilja åka utomlands. Hon ville vara med kompisar utanför skolan. Hon skulle också själv vilja bestämma vilka ämnen hon skulle försöka prestera i och vilka hon kunde lägga åt sidan.

Föräldrarna förhörs och nekar värtaligt till alla anklagelser. Personal på skolan och fritidsgården anger vid förhör att de har uppfattat att hon är hårt hållen och rädd för sin pappa. Kamrater ger samma bild. Men ingen har hört något om att hon utsatts för våld och hot. I brist på bevis läggs utredningen ner.

Socialtjänsten omhändertar ofta målsäganden i samband med anmälan

Att socialtjänsten ser allvarligt på misstankar om att barn utsätts för hedersförtryck syns tydligt i utredningarna. I över 80 procent av de fall där målsäganden är under 18 år har socialtjänsten omhändertagit barnet i samband med anmälan och placerat det i ett familjehem. Det vanligaste är att placeringen görs med tvång enligt LVU.³³ Så är fallet vid närmare två av tre placeringar av barn. I övriga fall görs placeringen enligt SoL,³⁴ vilket innebär att föräldrarna accepterar beslutet att omhänderta barnet.

När målsäganden är 18 år eller äldre är det inte lika vanligt att hon eller han, med bistånd från socialtjänsten, flyttar hemifrån i samband med anmälan. Det har skett i 40 procent av ärendena. I de fallen innebär flytten

³³ LVU, det vill säga lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, är en tvångslag som gäller personer under 18 år.

³⁴ SoL är en förkortning för socialtjänstlagen (2025:400).

mindre ofta en placering i familjehem och oftare andra former av skyddade boenden.

Det är inte så vanligt att socialtjänsten haft kontakt med familjen och målsäganden före polisanmälan. I tre av fyra fall har målsäganden inte varit i kontakt med socialtjänsten tidigare. Detta trots att målsägandena överlag berättar att de levt i en situation med omfattande kontroll och ofrihet under flera år och att de lidit av det. Det tyder på att hedersförtryck i vid bemärkelse ofta inte är av den karaktären att det uppmärksammas av omgivningen och får någon att till exempel göra en orosanmälan till socialtjänsten. En förklaring kan vara att flickorna, som det oftast rör, inte berättar för andra om hur de upplever sin situation. Då kan det vara svårt för till exempel skolan att avgöra om det rör sig om påtvingade inskränkningar eller en livsstil som flickan står bakom och är lojal mot.

Det är vanligare med tidigare insatser från socialtjänsten när målsäganden är ett barn (under 18 år) än när hon eller han är äldre. En tredjedel av de yngre målsägandena har varit i kontakt med socialtjänsten tidigare, jämfört med en femtedel bland dem som är 18 år eller äldre.

Av ärendena framgår att en fjärdedel av målsägandena har eller har haft kontakt med en psykolog eller med barnpsykiatri (BUP). I den gruppen är det en större andel som fått insatser tidigare från socialtjänsten.

Hedersförtryck av en partner

En dryg fjärdedel av polisanmälningarna i materialet rör hedersförtryck från den ena parten i en nära relation gentemot den andra parten (38 anmälningar). I samtliga fall är det en kvinna som är målsägande och det vanliga är att parterna är eller varit gifta.³⁵ I de allra flesta fall har de barn tillsammans. I hälften av fallen var parterna separerade eller skilda när anmälan gjordes, i hälften av fallen är de fortfarande tillsammans. Bortsett från i något enstaka fall är det kvinnan själv som gör polisanmälan. I de flesta ärenden framgår det inte var parterna är födda, men i de fall det går att utläsa är det samma länder som dominerar som i de fall som rör hedersförtryck inom familjen: Syrien, Irak och Afghanistan.

Det finns inget fall där en släkting är misstänkt som gärningsperson. Men i en hel del fall framträder en bild där kvinnan lever i ett äktenskap eller nära relation där hon styrs och kontrolleras av inte bara sin man utan även av

³⁵ I ett par fall rör det sig om skolungdomar som har en nära relation.

hans och hennes egen familj och släkt. (I 15 av de 38 fallen finns beskrivningar av hur bådas familjer och släkt är indragna i den hederskontroll som målsäganden utsätts för.)

I ett par fall handlar det om att de styr hur hon ska leva sitt liv, till exempel förbjuds att arbeta eller studera och enbart ägna sig åt hemmets skötsel. Det vanligaste är dock att hederskontrollen är länkad till en norm inom släkten om att man inte får skilja sig. I några fall där kvinnan vill skiljas eller har skilt sig utövar de påtryckningar mot henne för att påverka henne att återta sitt beslut. I ytterligare några fall har mannen uppfattningen att kvinnan är otrogen och sprider det ryktet till familj och släkt. Det leder då till att familj och släkt tar avstånd från henne.

Det som anmäls är oftast en enstaka misshandel eller olaga hot

Som redovisades i avsnittet om familjefallen visade Brås studie från 2019 om grov kvinnofridskränkning att det var sällsynt med en fällande dom om inte målsäganden hade utsatts för upprepat fysiskt våld (Brå, 2019). Någon studie som visar på någon påtaglig förändring i denna praxis finns inte. Trots det finns det i hälften av anmälningarna om hedersförtryck av en partner inte några uppgifter om att målsäganden utsatts för våld. Det är alltså ännu vanligare än i familjefallen att misshandel inte är något som ingår i anmälan. I endast ett av de anmälda 38 fallen beskriver målsäganden flera specificerade tillfällen då hon blivit misshandlad.

I anmälningarna som inte omfattar våldsbrott har målsäganden ofta anmält att hon utsatts för olaga hot med hedersaspekter, men det kan också gälla andra typer av brott. Dessa är då av samma eller lägre allvarlighetsgrad än olaga hot, som till exempel ofredande, förtal och olaga integritetsintrång.³⁶ I anmälningarna som inrymmer fysiskt våld ingår i flera fall även barnfridsbrott, då kvinnan berättar att misshandeln skett inför parets barn.

Den situation som målsägandena berättar om präglas ibland av samma typer av inskränkande regler när det gäller till exempel klädsel och umgänge och kontroll av mobil som utmärker livssituationen för flickorna i familjefallen. Men vid hedersförtryck av en partner är det nästan lika vanligt att kvinnan inte upplevt något förtryck av det slaget under

³⁶ Olaga integritetsintrång är ett brott att där någon gör intrång i annans privatliv genom att uppsåtligt sprida integritetskänslig uppgift och/eller bilder om en annan, vilket varit ägnat att orsaka allvarlig skada för den person som uppgiften eller bilden rör.

äktenskapet/förhållandet. Det är i stället mannens misstankar om otrohet eller kränkthet vid en separation som lett till hot, förtal och misshandel. Hans reaktioner förstärks av en hederskontext, där mannen och släktingar anser att kvinnan ha skadat mannens och släktens anseende genom sitt beteende. Ett genomgående drag är att kvinnan kommer från en kultur där det inte är accepterat att skilja sig. När kvinnan ändå väljer att lämna mannen utsätts hon för förtal och förföljelse av inte bara sin man utan även av slakten på både hans och hennes sida. I flera fall framgår också att det pågår en vårdnadstvist mellan parterna, och att kvinnan är rädd för att han och hans släkt ska se till att hon inte får vårdnaden om barnet eller illegalt föra ut barnen ur landet.

Socialtjänsten är oftast inte involverad

När målsäganden är en vuxen kvinna i en nära relation är det mindre vanligt att socialtjänsten griper in på något sätt i samband med anmälan. I ett av fallen där kvinnan blivit misshandlad bor hon och barnen redan på ett skyddat boende när anmälan görs. I ett annat fall har paret tidigare gått i familjeterapi genom socialtjänsten.

Övriga anmälningar om hedersförtryck

Som alltså framkommit finns det inget krav på att brottet hedersförtryck måste ha begåtts av någon närstående. I propositionen motiveras det med att hedersrelaterat våld och förtryck inte utövas bara inom en familj utan även inom slakten.

I sex av anmälningarna är den misstänkta inte någon som är eller tidigare varit närstående till målsäganden. Det är dock bara i ett av de ärendena som de anklagade är släktingar. I det fallet anmäler målsäganden att hennes släktingar ringt från utlandet och sagt att de ska komma till Sverige och döda henne eftersom hon jobbar trots att hon är gift. I ett par av fallen handlar det om att skolkamrater mobbat målsäganden. Det rör sig till exempel om skolkamrater som spridit rykten om målsäganden inför hennes mamma och sagt att hon "förlorat oskulden". I ett annat fall anmäler skolpersonal att skolkamrater till en 18-årig flicka misshandlat henne för att hon tidigare varit gift, men skilt sig från mannen.

Polisutredningar och åtal

De allra flesta anmälningar om hedersförtryck leder till att polisen inleder en förundersökning. Det var bara fem av de 141 ärendena i Brås material som direkt avskrevs. I de allra flesta fall inleds alltså en utredning. Men det var bara sex av utredningarna som ledde till åtal. Endast 4 av de 103 familjerelaterade ärendena ledde till åtal för hedersförtryck. Därutöver finns en anmälan som ledde till åtal för ett annat brott. Av de 38 ärendena om hedersförtryck i en nära relation ledde 2 till åtal för hedersförtryck. Det innebär en personupplösning totalt sett på fyra procent.³⁷

Det är i princip tre faktorer som förklarar att så få utredningar om hedersförtryck leder till åtal. Det första är att en stor del av anmälningarna inte tycks uppfylla de objektiva rekvisiten för hedersförtryck, det vill säga inrymmer upprepade brott som *utgjort led i en upprepad kränkning av personens integritet och gärningarna varit ägnade att allvarligt skada personens självkänsla*. Det andra är att målsäganden ofta inte vill delta i utredningen och efter ett tag tar tillbaka sina anklagelser. Det tredje är att den bevisning som framkommer ofta inte är tillräckligt stark för ett åtal.

I avsnitten som följer analyseras dessa tre faktorer närmare utifrån indelningen i familjefall respektive fall som rör brott i nära relation.

1. Familjefallen

Anmälan avser oftast inte upprepat våld

Av tabell 4 i förra kapitlet framgår att det i närmare en tredjedel av de 97 familjefallen inte fanns några uppgifter från målsäganden om att hon eller han utsatts för någon form av fysisk misshandel, och i drygt en tredjedel avsåg anmälan endast en enstaka misshandel. Det innebär att två tredjedelar av anmälningarna inte inrymmer det grundbrott som nästan alltid ingår vid en fällande dom för ett fridskränkingsbrott.

När det gäller den återstående tredjedelen av anmälningar så är det vanligaste att målsäganden berättar om regelbundet våld eller upprepade våldshändelser, men inte kan beskriva närmare när det skedde och vad som

³⁷ Med personupplösningprocenten avses andel av samtliga brottsanmälningar som klaras upp, det vill säga leder till åtal, strafföreläggande eller åtalsunderlåtelse. När det gäller hedersförtryck, som är ett allvarligt brott, förekommer ett beslut om strafföreläggande eller åtalsunderlåtelse.

orsakade våldet. I omkring tio procent av anmälningarna kunde målsäganden ge konkreta uppgifter om flera våldshändelser och ange när de ägde rum.

Finns det då anmälningar som inte omfattar flera daterade misshandelstillfällen, men andra brott som skulle kunna vara tillräckligt allvarliga för att döma för hedersförtryck, till exempel upprepade olaga hot? Denna fråga belyses närmare längre fram i detta kapitel. Här kan sägas att sådana fall finns, men de är inte många.

En fråga som då skulle kunna ställas är varför så många anmälningar registreras som hedersförtryck, när händelserna inte tycks avse sådana brott som domstolarna brukar anse krävas för att nå upp till straffvärdet för brottet hedersförtryck. Ett skäl kan vara att man håller öppet för att flera brott kan uppdagas under utredningens gång, eller att man kanske kan yrka på straffskärpning för hedersmotiv när det gäller de enskilda brotten i anmälan.

Nästan varannan målsägande drar sig ur utredningen

Den andra faktor som leder till att en stor del av förundersökningarna läggs ner är att målsäganden direkt eller efter ett tag inte vill medverka i utredningen. Att målsäganden inte vill medverka är i och för sig inte någon formell nedläggningsgrund, men bevisläget försämras markant om målsäganden hoppar av³⁸ och tar tillbaka sina uppgifter. Det finns ingen förundersökning där målsäganden hoppat av som lett till åtal.

Närmare hälften av målsägandena hoppar av. Det illustrerar vilken svår situation som många av dem hamnar i efter att de anmält till polisen att de utsatts för hedersförtryck av sin familj. Det kan vara olika saker som målsäganden anger som orsak till avhoppet, och man vet inte alltid om det skäl som hon eller han anger är det verkliga. Man kan dock urskilja vissa typfall. Ett vanligt skäl bland unga målsäganden som placerats i familjehem efter anmälan är att de känner sig ensamma och saknar sin familj. De väljer då att ta tillbaka vad de sagt för att få flytta hem, trots att det är osäkert om förhållandena i familjen förändrats.

³⁸ Orden "hoppa av" och "avhopp" används här synonymt med att målsäganden inte längre vill medverka i utredningen. Eftersom brottet lyder under allmänt åtal innebär dock ett avhopp inte med nödvändighet att utredningen läggs ner.

I familjefallen handlar det ibland om att målsäganden uppfattar att situationen förbättrats. Det kan då röra sig om en flicka i tonåren som polisanmäler sin pappa i en akut konflikt om någonting, till exempel att han vill gå in i hennes mobil och följa henne på sociala media eller förbjuder henne att träffa en pojkvän. När polisen kontaktar målsäganden har konflikten löst sig och hon ”tar tillbaka” anmälan. I ett par fall har målsäganden i stället vänt sig till socialtjänsten med sina problem. Socialtjänsten anmäler det hela till polisen som hedersförtryck. När polisen sedan kontaktar målsäganden säger hon eller han att kontakten med socialtjänsten har lett till att situationen har förbättrats och målsäganden vill inte delta i någon polisutredning.

Men det finns också andra fall där ”avhoppet” verkar mer påtvingat. I ett sådant fall berättar en 15-årig flicka att hon utsatts för både våld och hot av föräldrarna när hon inte följt deras stränga regler.³⁹ Det hon tar upp stöds av teknisk bevisning. Hon blir placerad i familjehem och föräldrarna häktas. Under den tiden berättar hon för socialtjänsten att en släkting sagt till henne att inget kommer att hända om hon tar tillbaka vad hon sagt till polisen. Om hon ställer allt tillrätta så att föräldrarna släpps ur häktet så kommer hon att få leva sitt liv som hon vill. Ingen kommer att vara arg och det blir inga konsekvenser.

En tid därefter säger hon till polisen att det hon sagt inte var sant.

”Jag vet inte var jag fick idén att ljuga, det var dåligt av mig. Jag vill bo nära min familj; jag mår bäst om jag är med min familj. Nu mår jag inte bra när jag inte är med dem och jag saknar dem.”⁴⁰

I ett annat fall där målsäganden ”hoppas av” utredningen framgår att hon före avhoppet fick sms från en syster där det stod: ”Är det all tacksamhet för allt som mamma och pappa gjorde mot dig som du ger tillbaka till mamma och pappa?” och ”Du tror poliser kan hjälpa dig resten av ditt liv, glöm bort det”.

Omfattande utredningar – men ändå inte tillräckligt starka bevis

Den tredje förklaringen till att så få anmälningar leder till åtal är att bevisningen är för svag. Men den bristen kan inte förklaras av att polis och

³⁹ Detaljer i ärendet har ändrats för att det inte ska gå att identifiera flickan.

⁴⁰ Av sekretesskäl går det inte att få information från socialtjänsten om hur det gick sedan för flickan och om löftena om större frihet införlivades.

åklagare inte engagerar sig i ärendena. I genomsnitt görs det närmare sju förhör i en utredning om hedersförtryck i familjen. I det mest omfattande ärendet, som inte leder till åtal, hölls 44 förhör och förundersökningen var på över 600 sidor. I inget fall har förhören med en misstänkt lett till att han eller hon erkänt de brott de anklagas för.

Det är också vanligt att polisen inhämtar uppgifter från målsägandens mobil för att se om hon eller han till exempel har skrivit till någon om våldshändelser eller olaga hot. Även de misstänkta telefoner kan ibland tömmas i jakt på bevis. I drygt en tredjedel av utredningarna har polisen tagit del av innehåll från målsägandens eller de misstänkta mobiler.

I utredningarna läggs särskild möda ner på att försöka få fram stöd för målsägandenas uppgifter om att de blivit utsatt för hedersrelaterat våld eller hot, i de fall de har berättat att det förekommit. Det kan handla om att förhöra vänner till målsägandena för att få fram om de sagt något om att de blir slagna hemma eller förhöra syskon som enligt målsäganden varit vittne till våldet.

I en utredning ger till exempel åklagaren följande direktiv till polisen när det gäller att få fram om brotten var hedersrelaterade:⁴¹

Kompisarna ska höras om vad de själva sett eller hört och vad hon⁴² har berättat om våld, hot kränkningar, begränsningar (kläder, smink, umgänge, pojkvän, hemmatider, fritidsaktiviteter m.m.) och vad som då har sagts om och kring hedersmotivet:

- vem bestämmer i familjen
- har hennes bröder samma regler, varför är det skillnad
- har hon ett oskuldskrav, vet de varför i så fall
- vad händer om hon bryter mot reglerna
- pratar man om skam inom hennes familj, beskriv.
- pratas det om rykten och betydelsen av dem? Har rykten och skam samma betydelse för kvinnor som för män?
- påverkas hennes pappa eller hennes bröder av hur hon betar sig? Hur och varför det?
- heder, vad har det ordet för betydelse för dig (använd Sharaf⁴³ om det behövs), kan det kopplas till hennes familj

⁴¹ I detta fall var åklagaren en av de mest erfarna åklagarna i Sverige när det gäller hedersförtryck och straffskärpning på grund av hedersmotiv.

⁴² I citatet har Brå bytt ut målsägandens namn mot ordet "hon".

⁴³ Sharaf är ett arabiskt ord för heder.

En åklagare skriver till exempel följande direktiv till polisen under utredningen:

Vi måste höra målsägande på nytt. Videoförhör. Hon har redan hörts om hedersrelaterade saker, men vi kan ändå fråga upp om frågor som oskuld, giftermål, kusingifte, hur föräldrarna träffades, hur viktigt det är med heder och om det är ett uttryck som föräldrarna pratar om. Har de skrivit om detta i meddelanden och så? Finns det meddelanden på Facebook?

Hör henne ingående om varje händelse. Som jag förstår det verkar det vara brodern som är drivande, men vad gör föräldrarna? När var hur och vilka var där vid varje tillfälle. Töm föräldrarnas telefon och se om det har diskuterats något om detta hot om hon går till soc eller liknade.

En fråga som kan ställas är naturligtvis om det fanns ytterligare utredningsinsatser som polis och åklagare hade kunnat vidta i de nedlagda ärendena och därmed ökat chansen till uppkläring. Det är mycket svårt att få fram något om det i den typ av dokumentstudie som Brå har gjort. Vi ställde frågan om eventuella brister i utredningarna till de erfarna utredare inom polisen som deltog i Brås gruppsamtal (se nästa kapitel). Deras bild var att det finns bristande kunskap om hedersrelaterad problematik bland poliser och åklagare, vilket gör att de inte alltid upptäcker eller uppmärksammar att det kan finnas hedersmotiv som ligger bakom ett anmält brott.

Sju fall med dokumenterade skador från specifik händelse

Att det finns dokumenterade skador som kan användas som bevis är ovanligt. I endast sju fall av de närmare 100 familjefallen finns dokumenterade skador som kan knytas till en specifik händelse. Men det är bara två av dessa ärenden som går till åtal. Ett av åtalen avsåg ett fall av misshandel med hedersmotiv, eftersom anmälan inte avsåg mer än en våldshändelse, och ett åtal avsåg hedersförtryck.

I fyra av de övriga fallen ville målsäganden efter ett tag inte delta i utredningen. I det sista fallet bedömde åklagaren att bevisningen ändå var för svag för ett åtal: Målsäganden hade fotograferat skador från ett enskilt tillfälle då hon säger sig ha misshandlats av sin pappa, men syskonen bedyrade att det inte förekom något våld i familjen.

I 15 familjefall finns uppgifter om våld och målsäganden hoppar inte av

Genomgången visar att det är mycket ovanligt att åklagaren väckt åtal för hedersförtryck om målsäganden inte angett att hon eller han utsatts för

fysisk misshandel vid mer än ett tillfälle. Åtal för hedersförtryck har heller inte väckts i något fall där målsäganden direkt eller senare inte vill delta i polisutredningen.⁴⁴ Hur många ärenden återstår då som teoretiskt sett skulle kunna vara möjliga att gå till åtal med? Brå har hittat 15 familjefall som uppfyller kriterierna att målsäganden berättar om flera daterade eller odaterade våldshändelser och hon eller han är beredd att delta i en rättegång. Dessa fall kan vara särskilt intressanta att studera för att belysa vilka bevisproblem som finns i ärenden om hedersförtryck.

Det framgår då att i flera av fallen saknas förutsättningar för ett åtal. I ett av fallen har det anmälda våldet begåtts utomlands, i ett annat fall har de misstänkta familjemedlemmarna flyttat utomlands. I ett ärende är brotten preskriberade. Av de återstående fallen var det tre som ledde till åtal för hedersförtryck. Övriga lades ner, eftersom bevisningen inte bedömdes som tillräcklig. Orsaken till nedläggningen var oftast att de uppgifter om våld som målsäganden lämnade inte var tillräckligt konkreta och heller inte kunde någorlunda tidsbestämmas. I de fall målsäganden faktiskt berättade om flera specifika händelser saknades bevisning utöver vad hon själv berättat för skolan, socialtjänsten och polisen. I ett par fall fanns saker som ytterligare försvagade bevissituationen, som att syskonen inte ville styrka att hon blivit slagen eller att kamrater uppgav att hon hittade på att hon utsatts för våld.

I tabell 7 summeras vad som utmärkte de 15 fallen när det gäller utredningsinsatser och bevis.

Tabell 7. Utredningsinsatser och bevis i de 15 ärenden där målsäganden deltog i utredningen och det fanns uppgifter om upprepat våld

Ärende	Uppgifter om våld	Dok. skador	Antal förhör	Mobilsök som ger bevis	Beslut
1	Upprepat odaterat	Inga	8	Nej	Nedlagt
2	Upprepat odaterat	Inga	4	Nej	Nedlagt
3	Upprepat odaterat	Inga	9	Nej	Nedlagt
4	Upprepat odaterat	Inga	7	Ja	Nedlagt
5	Upprepat odaterat	Inga	0	Nej	Nedlagt

⁴⁴ Som framgår senare i rapporten förekommer det däremot i några ärenden där åklagaren beslutat att väcka åtal med utnyttjande av straffskärpningsgrunden för hedersmotiv.

Ärende	Uppgifter om våld	Dok. skador	Antal förhör	Mobilsök som ger bevis	Beslut
6	Upprepat odaterat	Inga	7	Ja	Nedlagt
7	Upprepat odaterat	Inga	6	Nej	Nedlagt
8	Flera daterade	Diffusa	8	Ja	Nedlagt
9	Flera daterade	Diffusa	44	Ja	Nedlagt
10	Flera daterade	Inga	7	Ja	Nedlagt
11	Flera daterade	Tydliga	14	Nej	Nedlagt
12	Flera daterade	Inga	8	Nej	Nedlagt
13	Flera daterade	Tydliga	26	Ja	Åtal HF
14	Flera daterade	Inga	13	Ja	Åtal HF ⁴⁵
15	Flera daterade	Diffusa	17	Ja	Åtal HF

Ytterligare en av anmälningarna om hedersförtryck inom familjen ledde till åtal för misshandel och skadegörelse.⁴⁶ Det fallet ingår inte i tabellen utan tas upp i nästa avsnitt om ärenden där straffskärpningsgrunden ingår i åtalet.

I fem fall finns enbart specifika uppgifter om upprepade olaga hot och ett ledde till åtal för hedersförtryck

Även om de flesta fällande domar för fridskränkingsbrott inrymmer upprepade fall av misshandel mot målsäganden finns det även exempel på domar, både i tingsrätt och hovrätt, där grundbrotten uteslutande har utgjorts av olaga hot.⁴⁷ Mot denna bakgrund har Brå även studerat vilket beslut som fattades i de fem fallen i materialet som enbart inrymde specifika daterade olaga hot, men inte våld. Ett av dem ledde till åtal för hedersförtryck.⁴⁸ Ett fall lades ner för att den misstänkta bodde utomlands. I övriga fall beskrev målsäganden en situation med stränga hedersnormer

⁴⁵ Med HF avses hedersförtryck.

⁴⁶ Ett av de fall där det blev åtal för hedersförtryck och fallet där det blev åtal för misshandel ingår i den tidigare redovisningen av fall med dokumenterade skador.

⁴⁷ Av sekretessskäl har Brå inte möjlighet att redovisa målsnumren för dessa domar.

⁴⁸ Det ärendet beskrivs närmare i nästa kapitel som rör domar.

och upprepade hot. Men det fanns inte tillräcklig stark bevisning för brotten för att kunna väcka åtal.

Sammantaget visar genomgången att det finns ganska få ärenden där anmälan avser konkreta, daterade fall av misshandel eller olaga hot vid flera tillfällen. I de fall målsäganden i dessa fall är beredd att delta i utredningen går det ändå sällan att väcka åtal, eftersom bevisen för att den misstänkta begått de brott som han eller hon är misstänkt för är för svaga. Det innebär att frågan om vad som utgör ett hedersmotiv och hur det ska bevisas sällan ställts på sin spets för åklagarna, eftersom frågan inte blir prövad i domstol. Den frågan belyses dock i större omfattning i de domslut som finns där åklagaren anfört hedersmotiv som straffskärpningsgrund (se nästa kapitel).

2. Fallen där parterna har en nära relation

I ärendena som rör hedersförtryck i nära relation är det ännu vanligare än i familjefallen att misshandel inte ingår i det som målsäganden berättar om. Som framgår i förra kapitlet finns inga uppgifter om fysiskt våld i hälften av anmälningarna om hedersförtryck i en nära relation. I vart fjärde fall (9 fall) berättar målsäganden om ett enstaka våldstillfälle, och i endast ett (1) finns uppgifter om flera daterade våldshändelser.

Det är nästan lika vanligt som i familjefallen att målsäganden hoppar av; det sker i drygt 40 procent av ärendena. När målsäganden i en nära relation inte vill delta i utredningen är orsakerna ungefär desamma som i familjefallen. I en del fall beskriver målsäganden att situationen förbättrats och att hon därför inte vill hålla fast vid sin anmälan. Det kan då bland annat handla om att mannen nu har accepterat att hon vill skiljas eller att paret haft kontakt med socialtjänsten, som hjälpt dem så att relationen förbättrades. I en polisutredning står det till exempel:

Vid förhör fem månader senare uppger x att för några veckor sedan så var hon och hennes man till Socialtjänsten på ett möte, de hade ett bra samtal. De pratade med varandra och kom överens om hur de skulle fortsätta att leva ihop. De lovade varandra att vara snälla mot varandra och efter detta möte har allting blivit bra. X vill att alla polisanmälningar läggs ner, hon vill inte medverka mer. Allt är bra mellan henne och hennes man nu.

Men det som oftare framträder som trolig orsak till att kvinnan inte längre vill delta i utredningen är att hon inte vågar stå fast vid sin anmälan eller inte tror att polisutredningen kommer att förbättra hennes situation. Det är något man kan ana i de fall där kvinnan inte hör av sig eller inte går att nå

efter det första förhöret (och polisutredningen läggs då ner). I en polisutredning kan man läsa att målsäganden inte vill delta längre ”eftersom hon inte tror att han kommer att bli dömd och att en utredning då kan förvärra situationen”.

Det finns endast tre fall där målsäganden dels berättar om upprepade våldshändelser, dels inte hoppar av. Två av fallen⁴⁹ läggs ner i brist på bevis – det fanns ingen annan bevisning än målsägandens uppgifter. Ett fall går till åtal. Slutligen finns det ett fall som går till åtal som inte inrymmer något fysiskt våld men upprepade olaga hot.

Därutöver finns nio fall där målsäganden berättar om en enskild våldshändelse och deltar i utredningen. Med tillräcklig bevisning skulle det i sådana fall vara möjligt att åtala den misstänkta för misshandel med hedersmotiv som straffskärpningsgrund. Men inget fall har fått den utgången, eftersom bevisningen bedömdes som otillräcklig. Det hänger främst samman med att målsägandena inte har vågat eller velat berätta för någon utomstående om vad hon utsatts för och att det saknas teknisk bevisning i form av till exempel dokumenterade daterade skador.

⁴⁹ I det ena fallet berättade målsäganden om upprepade odaterade våldshändelser, i det andra beskrev hon flera daterade händelser.

Domar som rör hedersförtryck

Av samtliga 141 ärenden om hedersförtryck som ingår i Brås urval⁵⁰ har sex gått till åtal. Tre av åtalen har lett till en fällande dom för hedersförtryck. Här beskrivs samtliga de sex domarna. Dessutom finns det fram till 1 januari 2026 ytterligare två senare anmälningar som lett till åtal för hedersförtryck och varit uppe i domstol. Ett av åtalen ledde till en fällande dom. Även dessa domar redovisas nedan.

Fall 1.

Den första domen rör en flicka i äldre tonåren som enligt åtalet hade utsatts för misshandel vid upprepade, daterade tillfällen av sina föräldrar. De hade också hotat henne och kallat henne för hora och andra nedsättande epitet. Huvudskälet till de olika brotten angavs vara att hon skaffat en pojkvän, vilket familjen inte accepterade. Men målsäganden berättade också om att föräldrarna redan före våldshändelserna hade inskränkt hennes frihet på ett mycket långtgående sätt. De ville veta vart hon gick och vem hon träffade, de kontrollerade hennes klädsel och om hon gick på gymmet ville de att hon skulle skicka en bild därifrån.

Som stödbevisning för brotten fanns foton som målsäganden tagit av skador från misshandelstillfällena, videoklipp och sms-meddelanden. Vittnesförhör med målsägandens pojkvän, hennes mentor i skolan och en kurator gav också stöd för att målsäganden utsatts för de brott som ingick i åtalet.

I detta mål fanns det alltså stark bevisning för att målsäganden utsatts för de grundbrott som ingick i åtalet. Det som ifrågasattes av de tilltalade och deras advokater var att gärningarna begåtts med ett hedersmotiv. De menade att åberopande av hedersmotiv var ett utslag av etnisk diskriminering och att de brott som begåtts i stället var en reaktion på målsägandens utagerande beteende.

En av de tilltalades advokater ifrågasatte till exempel åtalet med följande argument:

"Heder är ett allvarligt begrepp som inte ska slängas runt. Det stigmatiserar redan utsatta grupper som medför att minoriteter behandlas hårdare än andra. Målet handlar om helt

⁵⁰ Det är alltså samtliga polisanmälningar som upprättades från lagens tillkomst till den 31 december 2024.

andra orsaker än heder. NN⁵¹ tillämpar inte de begränsningar i målsägandens liv som åklagaren gör gällande. NN känner till att dottern har en pojkvän och hon får klä sig som hon vill. Det är i stället så att dottern blivit utagerande i hemmet, såväl fysiskt som psykiskt.”

Pappan tog också vid förhör upp att de uttryck som han använt mot dottern, till exempel ”hora”, inte ska tolkas så bokstavligt som tolken vid polisförhöret gjort, utan att det är mer ett allmänt nedsättande ord på deras modersmål.⁵²

Rätten uppfattar dock att det är styrkt att det fanns ett hedersmotiv och skriver

Brottsligheten har därutöver tveklöst syftat till att bevara eller återställa familjens och släktens heder sedan misstanke uppkommit om att målsäganden träffat en svensk pojkvän och inlett en kärleksrelation med honom. Något annat rimligt motiv till familjens fysiska och psykiska våld mot henne går inte att finna i utredningen. Ett genomgående tema i målsägandens beskrivning av de personliga förhållandena under det senaste året, vilket åklagarens vittnen bekräftat, är nämligen att hon blir kallad hora och beskylld för att vara smutsig eller oren av flera av familjemedlemmarna, inte minst av x, sedan hon träffat sin pojkvän. Brottsligheten ska vid angivna förhållanden rubriceras som hedersförtryck i stället för grov fridskränkning, som annars skulle ha kommit i fråga som rubricering på brottsligheten.

Båda föräldrarna döms till fängelse i ett år och två månader.

Fall 2.

Detta fall rör en 11-årig flicka som berättat för skolan att hon inte vill gå hem för att hennes mamma slår henne. Mamman, flickan och hennes två systrar har skyddat boende efter att pappan utsatt mamman för våld. Familjen är från Mellanöstern. Skolan anmäler händelsen till socialtjänsten, som placerar flickan i familjehem och gör en polisanmälan. I det åtal som väcks ingår en daterad misshandel och ytterligare två specificerade fall av misshandel som inte är daterade. För dessa brott finns både muntlig och skriftlig⁵³ bevisning. Därutöver finns uppgifter från flickan om att mamman regelbundet misshandlat henne sedan hon var fyra år.

⁵¹ Målsägandens mamma.

⁵² Denna typ av invändning förekommer också från de tilltalade i andra mål, både sådana som rört hedersförtryck och sådana som rört straffskärpning på grund av hedersmotiv.

⁵³ Med skriftlig bevisning avses olika typer av teknisk bevisning som rättsintyg eller annan dokumentation om skador, uppgifter från en teleförmöning, sms, brev, dagboksanteckningar m.m.

När det gäller hedersmotivet berättar flickan att våldet ofta utlöses av att hon motsätter sig de stränga, hedersrelaterade regler om uppförande som mamman ställer upp. Till exempel uppger flickan att mamman vill att hon ska bära slöja (vilket hon dock inte gör) och att hon inte får ha på sig de kläder hon vill. En syster till mamman har också skrivit ett brev till flickan där hon vill att hon ska lyda sin mamma, för en mamma vet vad som är bäst för barnet, och att det inte är något konstigt att föräldrar slår sina barn. När det kommer till motivet vid de enskilda specificerade brotts handlingarna är det dock inte så uppenbart i åtalet att det handlat om heder. I ett fall rörde konflikten som ledde till misshandeln att flickan inte fick välja vilka byxor hon skulle ha på sig, och i det andra fallet handlade det om att hon inte ville gå med på ett kalas. Mamman döms dock för hedersförtryck till fängelse i 1 år och 4 månader.

Fall 3.

Fallet rör en flicka i nedre tonåren som blivit familjehemsplacerad efter att ha berättat för socialtjänsten att hon regelbundet blivit misshandlad av sin pappa. Socialtjänsten gör en anmälan till polisen. Flickan tar särskilt upp tre specifika händelser. I det första fallet blev hon misshandlad när hon berättade för föräldrarna att hon inte vill bära sjal, något som var viktigt för både föräldrarna och övrig släkt. Vid de två andra misshandelstillfällena hade hon kommit hem för sent, ena gången klockan fem på eftermiddagen i stället för klockan fyra.

Domstolen friar pappan eftersom den bedömer att bevisningen i målet är för svag. Den enda bevisning som finns är vad hon har berättat för socialtjänsten och sina vänner om sin situation, men hon har då inte tagit upp några specifika händelser utan mer allmänt talat om att hon blivit misshandlad.

Fall 4.

Detta är det enda fallet hittills som tagits upp i både tingsrätt och hovrätt, med olika utgång i de två instanserna. Tingsrätten friar mannen när det gäller hedersförtryck, medan hovrätten faller honom. Målet gäller en pappa som åtalas för bland annat hedersförtryck gentemot sina två tonårsdöttrar som han har ensam vårdnad om. Åklagarens andrahandsyrkande är grov fridskränkning. Åtalet för hedersförtryck mot den ena systern avser ett fall av misshandel, två olaga hot, tre ofredanden och skadegörelse vid ett tillfälle. De allra flesta brotten har skett vid ett specifikt tillfälle eller ett par

dagar tidigare. Åtalet mot den andra systemen inrymmer i huvudsak samma brottslista, som skett vid samma tillfällen som för systemen. I hennes fall avser dock åtalet två fall av misshandel, varav en ringa. Bevisningen utgörs främst av skriftlig bevisning i form av flera filmer som visar pappans agerande mot döttrarna,⁵⁴ fotografier och röstmeddelande från pappan, men även av muntlig bevisning. Han döms i tingsrätten för de enskilda brott som ingår i åtalet, men inte för hedersförtryck och inte heller för grov fridskränkning. Som skäl för att inte döma honom för grov fridskränkning anger rätten att brotten i huvudsak inträffat under en begränsad tid om tre dagar. De övriga brotten utgörs av flera fall av långvarigt ofredande och ett fall av skadegörelse. Därför bedömer rätten att ”gärningarna varken till sin omfattning eller karaktär kan anses utgöra en upprepad kränkning av målsägandens integritet”.

Rätten tar också upp i vad mån pappan kan anses ha haft ett hedersmotiv och kommer fram till att så inte är fallet. Den konstaterar först att döttrarna berättat om en rad inskränkningar i deras frihet när det gäller umgänge, klädsel och frihet. De är till exempel tvungna att komma hem direkt efter skolan och de behöver be om lov om de vill gå ut. Tingsrätten anser dock att:

Det måste beaktas att den tilltalade ensam har haft ett föräldraansvar för målsägandena. Enligt tingsrätten bör visserligen ett föräldraansvar minska ju äldre barnet blir. Att den tilltalade velat ha kontroll på var målsägandena befann sig, begränsat deras utevistelse och uttryckt sig nedsättande bedöms emellertid inte ensamt vara tillräckligt för att handlingarna ska anses skett i ett hedersrelaterat syfte och inte endast rört sig om en, exempelvis, sträng uppfostran.⁵⁵

Som argument för att pappans brott styrdes av hedersnormer tog åklagaren också upp att han anklagat döttrarna för att vara smutsiga, lösaktiga och horor. Rätten anser inte att det bevisar att han haft ett hedersmotiv för brotten eftersom man inte, enligt den tilltalade, kan översätta det han sagt så bokstavligt. Orden har inte riktigt samma innebörd på arabiska som på svenska.

Avslutningsvis anför tingsrätten följande som skäl till att det inte var styrkt att den tilltalade haft ett hedersmotiv till sina brott, eftersom brotten inte syftade till att bevara eller återupprätta hedern för en individ, familj eller

⁵⁴ Händelserna finns dokumenterade eftersom pappan satt upp en övervakningskamera i lägenheten, enligt egen uppgift för att ha som bevisning vid ett eventuellt inbrott.

⁵⁵ Brå har ändrat texten på de ställen där parternas namn framgår.

grupp, utan snarare var uttryck för ilska och besvikelse. Rätten formulerar sig på följande sätt:

Tingsrätten konstaterar att den tilltalades uttalanden innehåller flera nedsättande arabiska uttryck präglade av patriarkala värderingar med religiösa inslag. Vissa konflikter kan visserligen uppstå i en kulturell eller social kontext där normer kring familj, relationer och beteende spelar en roll. Det innebär dock inte per automatik att en gärning har ett hedersmotiv. För att en handling ska betraktas som hedersrelaterad måste motivet tydligt vara att bevara eller återupprätta hedern för en individ, familj eller grupp – inte enbart grunda sig i att en person känner ilska eller besvikelse. I vissa miljöer kan det finnas starka förväntningar på hur familjemedlemmar, särskilt kvinnor, ska bete sig, och normbrott kan leda till kraftiga reaktioner. Tingsrätten anser dock inte att sådana reaktioner är tillräckliga för att konstatera ett hedersmotiv om syftet inte uttryckligen är att bevara eller återupprätta hedern. Tingsrätten bedömer att den kulturella och sociala kontexten endast hade varit relevant i detta fall om det funnits tydliga belägg för att den tilltalades agerande syftade till att bevara hedern eller återställa en upplevd hedersförlust. Eftersom hans handlingar snarare framstår som uttryck för personlig ilska och/eller besvikelse och inte en strävan att återupprätta sin egen eller familjens heder, saknas grund för att anse att gärningarna haft ett hedersmotiv.

Hovrätten ändrar tingsrättens dom och dömer mannen för hedersförtryck mot båda döttrarna. Hovrätten anser att brotten som ingår i åtalet för hedersförtryck är styrkta och att de kunde förväntas allvarligt skada målsägandens självkänsla. Därmed bedömer den att kriterierna för fridskränkingsbrott är uppfyllda. När det gäller hedersmotivet anser rätten att de uttalanden den tilltalade gjort visar att han har värderingar som bygger på heder. Den går också igenom bakgrunden till varje enskilt brott i åtalet och visar att de alla skett efter en konflikt mellan pappan och döttrarna kring hedersrelaterade normer. Frågan om huruvida brotten begicks för att bevara eller återupprätta hedern eller enbart på grund av frustration tas inte upp av hovrätten.

Fall 5.

I detta fall är det en man som är åtalad för hedersförtryck mot sin fru. Han är anklagad för att ha misshandlat henne vid fyra daterade tillfällen, samt för ytterligare ett antal brott som skadegörelse och olaga avlyssning. Rätten bedömer att brotten är tillräckligt styrkta och att de inneburit en upprepad kränkning av målsägandens integritet som allvarligt skadat hennes självkänsla. Men domstolen anser inte att åklagaren visat att den tilltalade haft ett hedersmotiv och dömer honom därför i stället för grov

kvinnofridskränkning.⁵⁶ Den fråga som rätten då ser som avgörande är att åklagaren inte kunnat visa att förtrycket haft en kollektiv prägel. Domstolen ifrågasätter alltså inte målsägandens uppgifter om att mannen är väldigt konservativ och har betett sig kontrollerande mot henne. Konflikterna mellan dem har handlat om hur hon klädde och sminkade sig samt hennes beteende i förhållande till andra män. Hon har även berättat att mannen smutskastade henne inför hennes far, bror och bekanta i Syrien. Han har också i chattkonversationer kallat henne för hora och prostituerad. Tingsrätten anser dock inte att hans handlingar haft ett tillräckligt kollektivt inslag för att han ska anses ha haft ett hedersmotiv. Mannen har i och för sig talat med målsägandens far om problemen i äktenskapet. Men rätten anser inte att det är visat att han involverat hennes far i syfte att utöva ett kollektivt förtryck mot henne för att bevara eller återupprätta sin eller familjens heder, såsom åklagaren varit inne på. Därför döms han i stället för grov kvinnofridskränkning.

Fall 6.

Detta fall skiljer sig från de tre tidigare genom att åtalet inte inrymmer någon misshandel, utan endast olaga hot. Den tilltalade mannen är åtalad för hedersförtryck, med olaga hot med hedersmotiv som andrahandsyrkande. Mannen har utsatt sin ex-fru för upprepade olaga hot efter att de har skilt sig och hon inlett en ny relation. Hans familj är också inblandad i hoten, eftersom varken han eller familjen accepterar skilsmässan.

En rad hot finns dokumenterade i form av sms. Domstolen anser att det är tydligt att mannen utsatt kvinnan för fem fall av olaga hot, men uppfattar inte att det är tillräckligt styrkt att han styrts av ett hedersmotiv. ”Så kan möjligen vara fallet, men den utredning som finns talar inte med någon styrka för att den tilltalades agerande styrts av något annat än att han känt sig svartsjuk och kränkt över att målsäganden inlett en relation med en annan man.” Rätten tar i det sammanhanget upp att målsäganden sökt asyl i Sverige och kan ha överdrivit sina uppgifter om sin utsatthet för att öka sina chanser att få uppehållstillstånd.

⁵⁶ Grov kvinnofridskränkning var åklagarens andrahandsyrkande.

Åtal i två fall som polisanmälts under 2025

Utöver de åtal som väckts i ärendena som ingår i Brås urval (alltså polisanmälningar som inkommit före 2025) finns det hittills ytterligare två domar om hedersförtryck där anmälan inkommit under 2025.⁵⁷ Det ger alltså totalt åtta domar om hedersförtryck hittills. De senare domarna refereras i de sista fallen.

Fall 7.

Fallet rör en 17-årig flicka från ett land i Mellanöstern som berättat att hennes pappa misshandlat henne vid ett flertal tillfällen. Motivet har främst varit att hon haft en tio år äldre pojkvän. Bevisningen består i första hand av hennes berättelse och rättsintyg som åklagaren åberopat. Av domslutet framgår dock att hon lämnat olika uppgifter under utredningens gång och att en av uppgifterna varit oriktig. Rätten uppfattar inte heller att rättsintygen ger tillräckligt stöd för det våld som målsäganden berättat om. Mot den bakgrunden frikänns pappan.

Fall 8.

Detta fall rör en 17-årig flicka som berättar att hon utsatts för misshandel av båda sina föräldrar. Pappan är tidigare dömd för att ha misshandlat mamman och de är nu skilda. Flickan bor nu mestadels hos sin pappa.

Pappan åtalas för hedersförtryck som inrymmer en misshandel, två olaga hot och ofredande. Ofredandet består i att pappan begränsat målsäganden genom att

- inte tillåta henne att ha fri tillgång till en mobil och vid flera tillfällen tagit hennes mobil ifrån henne för kontroller,
- inte låta henne klä sig på det sätt hon önskar,
- inte låta henne fritt umgås med vänner och ha manliga vänner eller relationer med män,
- samt vid upprepade tillfällen uttryckt sig nedsättande mot henne utifrån hur hon vill leva sitt liv." (citrat från domen)

Mamman åtalas för hedersförtryck med tre daterade fall av misshandel samt upprepade icke specificerade fall av misshandel, olaga hot och ofredande enligt samma beskrivning som för pappan. Som bevisning åberopar åklagaren uppgifter från stöd vittnen, utskrift av larmsamtal,

⁵⁷ Här ingår domar som meddelats senast den 1 mars 2026.

promemorior, fotografier, socialtjänstens journaler och utredning, telefonundersökningar och skärmdumpar.

Pappan döms endast för de enskilda brotten i åtalet, eftersom rätten anser att brotten dels inte är tillräckligt allvarliga för att döma för hedersförtryck, dels att tre av brotten begicks vid samma tillfälle. Han döms till skyddstillsyn med samhällstjänst. Mammans brott anses däremot vara tillräckligt många och allvarliga för att ha utgjort en upprepad kränkning av dotterns integritet och varit ägnade att allvarligt skada hennes självkänsla, och kan därmed betraktas som ett fridskränkingsbrott. Eftersom rätten också anser att det är klarlagt att heder varit ett motiv till gärningarna döms hon för hedersförtryck. Hon döms till fängelse i ett år och två månader.

Som stöd för att föräldrarnas handlingar haft ett hedersmotiv tar rätten bland annat upp sms-konversationer mellan föräldrarna om deras dotters beteende, där det tydligt framgår att de lever enligt hedersnormer och att även släkten är engagerad i att dessa normer upprätthålls. Även det som tas upp i åtalet för ofredande tas upp som stöd för att det finns en hederskultur i familjen.

Detta är det enda mål där hedersnormerna i sig tas upp som ett eget brott, ofredande, i åtalet. Rätten delar åklagarens bedömning i det avseendet med följande motivering.

När det gäller frågan om detta (punkterna under åtalet för ofredande, Brås anmärkning) utgör ett brottsligt handlande konstaterar tingsrätten att barn måste finna sig i att bli begränsade av sina föräldrar inom ramen för uppfostran och omvårdnad. Ju äldre ett barn blir desto mer frihet bör de dock i princip få och i takt med deras stigande ålder är det naturligt att de får möjlighet att leva sitt liv utifrån sina egna önskemål om än inom rimliga gränser. Målsäganden närmar sig myndighetsåldern och enligt tingsrättens uppfattning är föräldrarnas begränsningar av henne inte rimliga eller socialt godtagbara. Det har i stället – utifrån målsägandens ålder – varit fråga om ett hänsynslöst beteende som varit ägnat att kränka målsägandens frid på ett kännbart sätt. Båda föräldrarna har därmed gjort sig skyldiga till ofredande.⁵⁸

Brås reflektioner kring domarna

Det är endast åtta åtal rörande hedersförtryck som hittills varit uppe i domstol, men enligt Brås mening ger dessa domar ändå upphov till en hel del reflektioner kring tolkningen av det nya brottet. Fall 2, med den 11-åriga

⁵⁸ Brå har ändrat texten på de ställen där parternas namn framgår i domen.

flickan, väcker frågor kring när en konflikt mellan en förälder och ett barn i den åldern ska anses vara grundad på hedersnormer. Av de tre fall av misshandel som ingick i åtalet för hedersförtryck utlöstes ett fall av en konflikt kring vilka byxor flickan skulle ha på sig och ett av att flickan vägrade följa med på ett kalas. Det som enligt Brås mening kan diskuteras är bland annat hur mycket en förälder får bestämma över ett barn i den åldern och vilka frihetsinskränkningar mot en 11-åring som kan ses som ett uttryck för en hederskultur.

Fall 3 aktualiserar frågan hur tydligt de hedersnormer som den tilltalade ger uttryck för måste upprätthållas, och genomdrivas, av någon form av kollektiv utanför relationen/familjen för att det ska finnas ett hedersmotiv i lagens mening. I detta fall döms den tilltalade till grov kvinnofridskränkning och inte hedersförtryck, eftersom det inte var visat att han involverat målsägandens far i syfte att utöva ett kollektivt förtryck mot henne för att bevara eller återupprätta sin eller familjens heder. Enligt Brås mening kan man diskutera om det varit lagstiftarens mening att en så stark involvering ska krävas för att man ska kunna döma någon för hedersförtryck.

Fall 5 väcker frågor kring domarna både i tingsrätt och hovrätt. I tingsrätten döms den tilltalade varken för grov fridskränkning⁵⁹ eller för hedersförtryck. Som skäl för att det saknas ett hedersmotiv anger tingsrätten att kravet i bestämmelsen på att brotten ska ha begåtts för att bevara eller återupprätta familjens heder inte kan anses uppfyllt. Den bedömer att det i och för sig tycks finnas hedersnormer i familjen, men att brotten snarare verkar ha begåtts för att den tilltalade var arg och besviken för att döttrarna inte levde enligt dessa normer. Enligt Brås mening kan man diskutera den distinktion som domstolen gör här. Är det verkligen möjligt att skilja mellan brott som begåtts i affekt som ett straff för överträdande av hedersnormer och brott som begått i syfte för att bevara eller återupprätta hedersnormerna?

Hovrätten anser i stället att det finns ett tydligt hedersmotiv. Den bedömer även att grundbrotten är tillräckliga för att nå upp till kriterierna för grov fridskränkning (men för inget längre resonemang om detta). Det som kan väcka frågor är hovrättens tolkning av kriterierna för grov fridskränkning.

⁵⁹ Den dömer inte för grov fridskränkning eftersom handlingarna varken till sin omfattning eller karaktär är sådana att de kan anses utgöra en kränkning av målsägandens integritet. Bland annat tar rätten upp att de flesta av brotten begicks med mycket kort mellanrum.

Brotten i denna dom framstår som mindre allvarliga och som att de skulle ha begåtts under en kortare tid än vad som är vad som vanligen är fallet när någon döms för ett fridskränkingsbrott.

Fall 8 utmärker sig genom att åklagaren har valt att definiera själva hederskulturen, med dess inskränkningar i målsägandens frihet, som ofredanden. I genomgången av förundersökningarna om hedersförtryck har Brå bara funnit ett fall där åklagaren skriver att de kraftiga inskränkningarna i målsägandens liv som framkommit bör karaktäriseras som ofredande.⁶⁰ Rätten accepterar att det rör sig om brottet ofredande, men anser inte att dessa (tillsammans med ett fall av misshandel) är tillräckligt allvarliga för att döma för hedersförtryck.

I ett kommande kapitel redovisas domar där åklagaren yrkat på straffskärpning på grund av hedersmotiv. I det kapitlet förs en mer ingående diskussion om problem som kan uppstå när domstolarna ska avgöra om det föreligger ett hedersmotiv.

⁶⁰ Den utredningen lades dock ner.

Synpunkter från åklagare och poliser

Som ett komplement till ärendegenomgången har Brå även inhämtat synpunkter på den nya lagbestämmelsen från åklagare, poliser och regionala samordnare för hedersrelaterat våld och förtryck. Synpunkterna från åklagare och regionala samordnare har inhämtats genom enkäter, och synpunkterna från polisen har inhämtats genom ett digitalt möte med ett antal poliser med erfarenhet av att utreda hedersrelaterade brott.

Vilken effekt har den nya bestämmelsen haft?

Brås genomgång visar att anmälningarna om hedersförtryck mycket sällan leder till åtal och en fällande dom. Mot den bakgrunden kan det vara av intresse att studera hur åklagare ser på värdet av den nya bestämmelsen. Den fråga som ställdes i enkäten var:

Hittills har det kommit in ett 170-tal anmälningar till polisen om hedersförtryck. Av dessa har en handfull lett till åtal. Mot den bakgrunden, hur ser du på införandet av brottet hedersförtryck? Kan lagen trots det ha haft en positiv effekt?

Två tredjedelar av åklagarna svarade ja på frågan. De flesta övriga valde svarsalternativet ”Ja, men den är i så fall troligen begränsad”, och en mindre grupp⁶¹ svarade ”Nej”. I de öppna svaren tar de flesta som svarat ja upp att lagen kan ha ett signalvärde, även om det är få som åtalas.

Lagen markerar ändå hur vi ser på hedersförtryck.

Den ger ett viktigt signalvärde.

Bestämmelsen har medfört att hedersbrottslighet har synliggjorts. Min uppfattning är också att det ofta tar tid för en ny typ av brottslighet att få genomslag. Det tenderar alltid att finnas en viss startsträcka för såväl åklagare och domstolar att ta till sig nya företeelser och tankemönster.

Men det fanns också åklagare som ifrågasatte värdet av straffbestämmelsen:

Det gör ingen skillnad i praktiken utan känns mer som en identitetspolitisk produkt.

⁶¹ Det var x procent som svarade ”Nej”.

Enkät till åklagare

För att få en bild av hur åklagare ser på det nya brottet hedersförtryck har en webbenkät under hösten 2025 skickats ut till de åklagare som varit förundersökningsledare i de utredningar som ingår i Brås studie. Den gick ut till 83 åklagare och svar inkom från 43 av dem.⁶² Här redovisas svaren på de fem frågor som ingick i enkäten.

Varför går så få ärenden till åtal?

Nästa fråga var en öppen fråga, där de svarande fick ange vad de såg som den främsta orsaken till att så få ärenden leder till åtal. En mycket stor majoritet svarade att det beror på bevissvårigheter. En del svarande hänvisade då till att det är svårt att få fram bevis för att målsäganden blivit utsatt för de grundbrott som måste finnas för att det ska kunna vara fråga om hedersförtryck. Brotten begås inom familjen och då är det svårt att få övriga familjemedlemmar att ställa upp som vittnen. Dessutom finns det sällan någon teknisk bevisning. Men det som flest tar upp är att det är svårt att bevisa att det fanns ett hedersmotiv, och då särskilt att bevisa att det fanns ett hedersmotiv för vart och ett av grundbrotten som ingår i utredningen. En del framför i det sammanhanget att det ställs för höga krav på bevisningen när det gäller hedersmotivet.

En del åklagare anser också att rekvisitet ”återupprätta en persons eller familjs, släkt eller annan liknande grupps heder” är svårt att tillämpa.

Det finns oklarheter om vad som egentligen utgör en hederskontext och vad som krävs för att ett hedersmotiv ska vara styrkt. Det går inte att få någon större hjälp i dessa frågor av den praxis som hittills finns.

I de ärenden som har kommit in som hedersförtryck har det varit fråga om kontrollerande beteende, begränsningar för målsäganden beträffande rörelsefrihet, klädsel m.m., vilket inte behöver vara brottsligt överhuvudtaget om det handlar om föräldrakontroll/ansvar gentemot en tonåring.

En annan svårighet som en del svarande tar upp är att många av målsägandena inte vill delta i utredningen. Flera tar i det sammanhanget upp att målsägandena inte får tillräckligt stöd under utredningen för att orka medverka.

Målsägandens situation är mycket svår och det är stor risk att hen inte orkar fullfölja när hen tappar hela sitt sociala sammanhang, utan väljer att återuppta kontakten med familjen/slakten och inte medverka vidare i utredningen.

⁶² Svarsfrekvensen var alltså 52 procent.

Målsägandena behöver också få mer återkoppling under processen för att vilja och orka medverka.

Samhället ger för lite stöttning till dem som vågar gå emot sin familj och enda trygga punkt, och skapar därför inte förutsättningar för att offren ska ha ett liv efter lagföringen mot deras nära och kära.

Vilka konsekvenser får utredningen för målsäganden?

Denna fråga länkar till det faktum att en så stor del av målsägandena inte vill delta i utredningen, antingen inte alls eller att de ”hoppas av” efter en tid. Mot den bakgrunden ställdes en separat fråga om hur åklagarna såg på vilka konsekvenser en polisutredning om hedersförtryck får för målsägandena. Av de 34 som svarade på frågan var det vanligaste svaret att en polisutredning om hedersförtryck försämrar målsägandens situation. De övriga ansåg antingen att den förbättrade målsägandens situation eller att den inte hade någon direkt påverkan på hans eller hennes situation.

Tabell 8. Har du någon erfarenhet av eller uppfattning om vilka konsekvenser en polisutredning om hedersförtryck får för målsäganden?

Svar	Antal	Andel
Förbättrar	11	32 %
Försämrar	15	44 %
Har ingen direkt påverkan	8	23 %
Summa	34	100 %

Det var 13 av de svarande som också lämnade öppna svar på frågan. Av dem är det några som uteslutande har erfarenhet av att utredningen fått negativa effekter för målsäganden.

I mitt fall blev det sämre, barnet fick placeras.

Min erfarenhet är att det kan försämrar för målsäganden.

Målsäganden hamnar ofta i en väldigt utsatt och ensam situation.

Jag tror de flesta i vart fall upplever en försämrad situation, dels för att straffen är så låga för våld i nära relation generellt, dels för att de placeras på HVB-hem där de inte får omsorg.

Målsägande vill inte delta när de förstår att familjemedlemmar kan bli frihetsberövade. Målsägande som blir skyddsplacerade frivilligt avbryter då de inte vill vara ifrån familjen vilket försvårar utredningen markant. Ofta finns det kanske en eller några gärningspersoner runtomkring som sätter en oerhörd press på målsäganden att det är deras fel om familjen splittras eller någon blir utvisad.

De flesta uppfattar dock att det kan variera vilka konsekvenser utredningen kan få. Ibland förbättrar den målsägandens situation och ibland försämrar den situationen.

Det beror ju helt på. Om målsäganden exempelvis i samband med polisutredningen bryter upp och lämnar familjen så att våld och förtryck slutar eller om familjen får sig en tankeställare då de har ögonen på sig kan det förbättra. Men det kan ju också i flera fall försämrar då målsäganden "straffas" av familjen på olika sätt för att ha berättat om våld och förtryck.

Förbättrar om det leder till åtal men försämrar troligtvis om det inte leder till åtal.

Det beror på i vilken utsträckning samhället i övrigt, t ex socialtjänsten, medverkar och stöttar målsäganden.

Kan vara både och. Beror på om släkten tar till sig en lagföring eller inte. Samtidigt måste jag som åklagare tro på systemet och driva dessa ärenden med full kraft om det finns möjlighet härtill.

Skulle utredningsarbetet kunna förbättras så att fler ärenden går till åtal?

Det var mindre än hälften av dem som besvarade enkäten som hade några synpunkter i denna fråga (17 personer). Det absolut vanligaste svaret var att det behövs bättre kunskap bland både poliser och åklagare för att kunna öka andelen ärenden som går till åtal.

Både polis och åklagare kan behöva mer utbildning om hedersbrott och få möjlighet att delta i erfarenhetsutbyte.

Som ett exempel på en bra verksamhet nämner en åklagare den särskilda hedersbrottsgrupp som polisregion Stockholm har tillskapat på den regionala utredningsenheten som tar sig an ärenden på ett kompetent sätt och kommer med egna utredningsförslag. En annan hoppas att de regionala kompetenscentra som ska inrättas kommer att kunna ge stöd så att utredningsarbetet kan utvecklas.

Den andra aspekten som flera svarande tar upp är bevissäkringen. Flera lyfter fram hur viktigt det är att arbeta snabbt i ärenden om hedersförtryck:

Ja, om polisen kunde prioritera dessa ärenden ännu högre. Till exempel om en målsägande lämnat sin familj och befinner sig på skyddat boende borde förhör med målsäganden hållas inom några dagar för att minimera att hen hinner ångra sig. Min uppfattning är att det ofta tar för lång tid innan målsäganden förhörs – att man då missat "fönstret".

Framgångsfaktorn är att få till så många utredningsåtgärder som möjligt så snabbt som möjligt, för att säkra bevisning.

Jag tror man ska fokusera på de grövsta brotten och fånga upp målsäganden innan hon backar. Oerhört stark kollusionsfara. Säkra bevisning tidigt!

Ett par svarande tar upp att målsäganden behöver bättre stöttning för att medverka, och någon lyfter fram socialtjänstens viktiga roll i det sammanhanget. Någon tar upp att det behövs mer resurser till både polis och åklagare, medan en annan svarande skriver att det inte är resursbrist som är problemet – resurser finns. Slutligen skriver en åklagare att det krävs mod för att lyckas i dessa utredningar.

Digitalt möte med utredare inom Polisen

Brå har hållit ett digitalt möte med fyra utredare inom polisen. Alla fyra har arbetat med utredningar av brott med hedersaspekter och har stor kunnsighet när det gäller hedersrelaterat våld och förtryck. Temat för samtalet var främst hur de ser på de faktorer som är av betydelse för att en utredning om hedersförtryck ska leda till åtal. Det handlade alltså om grundbrottens allvarlighetsgrad, målsägandens villighet att delta, bevisningen och innebörden av ”hedersmotiv”. Frågan om varför det varit så få anmälningar hittills togs också upp.

Alla brott som målsäganden utsatts för kanske inte uppmärksammas

Det första temat i samtalet var att det varit så få anmälningar som registrerats som hedersförtryck hittills. Flera av de intervjuade tog då upp anmälningar om enstaka brott med hedersmotiv, till exempel misshandel. I de fallen kanske målsäganden lever i en familj med stränga hedersnormer och misshandeln kanske inte är det enda brottet som hon eller han utsatts för. Om polis och åklagare inte är så insatta i hederskultur riskerar de att missa att utreda om det kan finnas fler brott inblandade och att de har ett hedersmotiv. De uppfattar också att man ofta tänker att det måste finnas misshandel och olaga hot för att väcka åtal för hedersförtryck, i stället för att se vilka andra brott som kan finnas med i bilden vid hedersrelaterat förtryck. Som exempel nämns olaga tvång och ofredande.

Någon lyfter fram att åklagarna främst fokuserar på sådana brott som brukar ingå i åtalen för fridskränkingsbrott, som olaga hot och misshandel. Hon skulle önska att man ibland kunde testa att definiera den

kontroll som de utsatta utsätts för som upprepade fall av olaga tvång eller ofredande, och pröva att väcka åtal för hedersförtryck.⁶³

Bara de som vågar göra uppror mot reglerna fångas upp av bestämmelsen om hedersförtryck

Nästa fråga gällde vilka av alla som utsätts för oacceptabelt stränga hedersnormer som är målgrupp för straffbestämmelsen. Den nya brottsbestämmelsen tycks ju i praktiken inte kunna tillämpas om inte den utsatta gjort uppror mot kontrollen och tvånget, eller uppfattas ha gjort det, och därmed blivit utsatt för hot och misshandel. När det temat behandlades tog flera av de intervjuade upp att det är en brist i lagstiftningen. De menade att många som lever med långtgående inskränkande hedersnormer kanske inte varit utsatta för våld eller ett konkret uttryckt olaga hot, men att de ändå kan vara utsatta för ett implicit hot om repressalier. De vet att de skulle bli utsatta för starka reaktioner i form av våld och hot om de bröt mot reglerna. De har sett vad som hänt andra som gjort uppror mot reglerna och vågar därför inte bryta mot dem. En av de intervjuade uttrycker det så här:

De är medvetna om vad som kommer att hända (om de inte anpassar sig till reglerna, Brås anmärkning) för de har fått lära sig sedan barnsben att det här kommer att bli konsekvensen. Det vet till exempel vad en kusin gjorde uppror mot och hur hon då hade straffats, så de vet var gränsen går.

De intervjuade såg det som viktigt att inte bara misshandel och olaga hot anses som tillräckligt allvarliga för att räcka som grundbrott vid hedersförtryck. Åklagarna borde i större utsträckning pröva om inte själva de oacceptabla frihetsinskränkningar kan ses som brottsliga, till exempel ses som upprepade ofredanden, och åberopa att dessa brott är tillräckligt allvarliga för att utgöra ett led i en upprepad kränkning av en persons integritet och varit ägnade att allvarligt skada personens självkänsla. Då skulle den nya straffbestämmelsen i större utsträckning kunna nå sitt syfte.

Vad är hedersförtryck och vad är acceptabel föräldrakontroll?

Utredarna fick frågan om det brukar vara svårt att avgöra om de frihetsinskränkningar målsäganden utsätts för kan ses som hedersrelaterade. De svarade att de oftast inte tyckte det; det handlade om att veta vilka frågor man ska ställa för att avgöra om de stränga reglerna och kontrollen kan ses som motiverade i det enskilda fallet. Man måste alltså

⁶³ Som framgår i tidigare avsnitt har, såvitt Brå kunnat se, denna möjlighet tagits upp i en utredning som inte ledde till åtal och i ett åtal som gått till domstol. I det målet dömde domstolen i enlighet med åklagarens yrkande.

ställa närmare frågor om orsaken till begränsningarna. Om den utsatta är en flicka kan man till exempel fråga om föräldrarna har samma regler för hennes bröder och vad som är grunden till att de anser att det ska behövas så långtgående frihetsbegränsningar och sträng kontroll av henne.

Målsäganden kan bli väldigt ensam efter en polisanmälan

När det gäller orsaken till att en så stor andel av målsägandena inte vill medverka i utredningen konstaterar de intervjuade att den som anmäler sin familj eller partner för hedersförtryck blir väldigt ensam och utstött. De betonar att det mot den bakgrunden är mycket viktigt att man arbetar snabbt i dessa utredningar och ser till att målsägandena får så mycket stöd som möjligt. En av dem säger:

De blir väldigt ensamma efter anmälan och om vi då inte fångar upp dem så är det inte så konstigt att de kanske backar och går tillbaka till familjen. Vi måste smida medan järnet är varmt och inte låta de här ärendena ligga. För om vi låter dem ligga så hoppar målsägandena av.

I det sammanhanget tar en av de intervjuade också upp att det är viktigt att arbeta snabbt i utredningen, eftersom personerna som är delaktiga i förtrycket snabbt kan prata ihop sig när de får kännedom om att det pågår en förundersökning och på så sätt förstöra bevisning. De intervjuade betonar också att det är viktigt att ha ett nära samarbete med socialtjänsten i dessa ärenden, något som sällan finns. På det sättet ökar möjligheten att kunna beakta både målsägandens behov av skydd och polisens behov av att till exempel kunna hålla förhör med henne eller honom.

Leder en anmälan och utredning till att målsägandens situation förbättras?

En central fråga, som också togs upp i enkäten till åklagare, är om en polisanmälan och utredning om hedersförtryck brukar leda till att målsägandens situation förbättras. De intervjuade hade inget enkelt svar på detta:

Jag tycker det är svårt det man ser, för det är ju sällan ett barn eller en ung person överhuvudtaget har som mål att ens familj ska bli dömd. De vill att situationen ska förändras och att de ska få ett nytt fritt liv. Men de vill inte sätta dit sina föräldrar.

De vill inte bli placerade i familjehem. Det är inte det alternativ de önskade sig. Så det är ju det som gör att det blir så svårt.

Men de intervjuade poliserna är också eniga om att de som poliser inte har något alternativ till att ingripa när det kommer in en anmälan, och att utredningen ändå skulle kunna fungera som en varningssignal och ha effekt på längre sikt för målsäganden och yngre syskon.

Tillämpningen av straffskärpningsgrunden

Den 1 juli 2020 infördes en ny straffskärpningsgrund i 29 kap. 2 § 10 brottsbalken som tar sikte på brottslighet med hedersmotiv. Där anges att ett hedersmotiv – det vill säga att bevara eller återupprätta "heder" kopplad till en person, familj, släkt eller annan liknande grupp – utgör en försvårande omständighet som kan leda till ett strängare straff för ett brott.

En välkomnad lagändring

När betänkandet som låg till grund för lagändringen (SOU 2018:69) var ute på remiss hade de flesta inga invändningar mot förslaget. Liksom när det gäller remissvaren om straffbestämmelsen om hedersförtryck tog många upp att den nya straffskärpningsgrunden kan vara en viktig signal om samhällets avståndstagande från sådant förtryck. Men i likhet med remissinstansernas inställning till bestämmelsen om hedersförtryck var det några remissinstanser som ifrågasatte om innebörden av ordet "hedersmotiv" är tillräckligt tydlig för att kunna fungera som rättsligt begrepp. Bland annat ifrågasatte JO "om den föreslagna lagregeln har den precision som man kan kräva av en straffrättslig bestämmelse", och Hovrätten för Västra Sverige hade invändningar mot förslaget utifrån att det ofta är svårt att utreda och bevisa motivet för ett brott. På samma sätt som när det gällde förslaget om hedersförtryck hade kvinnoorganisationen ROKS skarpa negativa synpunkter i sitt remissvar:

Roks oroar sig för att begreppet "hedersrelaterat våld" är för empiriskt oprecist för att ligga till grund för ett framgångsrikt arbete mot våld utövat i sammanhang där rykten, heder och oskuld är centrala föreställningar. Roks framhåller att begreppet är politiskt mycket tydligt, om än omstritt, men i den så kallade verkligheten är såväl tolkningar som utsagor om vad detta våld inbegriper och/eller betyder mycket skiftande.

Bestämmelsens tillämpning har inte följts upp

När förslaget om ett nytt brott med avseende på hedersförtryck lades fram var det flera remissinstanser som anförde att någon sådan kriminalisering inte behövdes, eftersom det redan var möjligt att skärpa straffet för gärningar med hedersmotiv genom straffskärpningsgrunden. Någon uppföljning av hur väl tillämpningen av straffskärpningsgrunden fungerar har dock aldrig gjorts. Därför kan det vara av intresse att studera dess

tillämpning och se hur de ärendena skiljer sig från dem som rör hedersförtryck. En genomgång av sådana mål är också av värde för att få ett större underlag för att analysera hur domstolarna tolkar begreppet ”hedersmotiv”.

Varken åklagare eller domstolar registrerar systematiskt om åklagaren har åberopat straffskärpningsgrunder eller hur rätten ställt sig till det. Det innebär att det inte heller finns någon statistik över i vilken utsträckning straffskärpningsgrunden hedersmotiv behandlats i brottmålen.⁶⁴ För att få uppgifter om sådana fall har Brå sökt i en rättsdatabas efter brottmål under 2021–2025 med sökordet ”hedersmotiv”.⁶⁵ På detta sätt har vi identifierat och gått igenom 85 fall där åklagaren åberopade den straffskärpningsgrunden. Vår bedömning är att det i princip kan ses som ett totalurval, eftersom åklagaren inte kan anföra en straffskärpningsgrund utan att det finns med i stämmningsansökan (som alltid finns med i domen) och domstolen måste förhålla sig till detta yrkande i sina domskäl. Det bortfall som kan finnas är att rättsdatabaserna inte alltid får in riktigt alla domar.

Tingsrättsdomarna i dessa fall har sedan kodats och analyserats. I de fall där domen överklagats till högre instans har även dessa domar studerats.

Drygt hälften av domarna rör familjefall

På samma sätt som när det gäller ärenden om hedersförtryck kan man dela upp ärenden där straffskärpningsgrunden åberopas i två typfall. Det ena typfallet är en flicka som blir utsatt för våld och hot av sina föräldrar eller bröder (”familjefallen”). Det andra är en man som utsätter sin fru eller flickvän för olika typer av brott (”brott mot en partner”). De två typfallen står för ungefär lika stor andel vardera – familjefallen utgör 55 procent och partnerfallen utgör 45 procent. Fallen som avser brott mot en partner svarar alltså för en större andel i dessa domar än i polisanmälningar om hedersförtryck.⁶⁶ En möjlig förklaring till detta kan vara att det förtryck som de utsatta i familjefallen upplever ofta innebär svårare avvägningar kring om det rör sig om straffbara beteenden. Det som kvinnor i en nära relation

⁶⁴ I domstolarnas tidigare ärendehanteringssystem VERA fanns det en möjlighet att i fritext ange om en straffskärpningsgrund tillämpats. I det nya systemet DIBA har dock denna möjlighet tagits bort.

⁶⁵ Åklagarna har skickat in AM-nummer som vi sedan har skickat till Polismyndigheten, som plockat fram ärendets K-nummer. Med hjälp av dessa uppgifter har vi sedan också kunnat hitta domen. Med den metoden fick vi dock inte in särskilt många svar. Därför gick vi vidare med att leta efter domar med hjälp av

⁶⁶ Familjefallen utgjorde nästan tre fjärdedelar av anmälningarna om hedersförtryck.

utsätts för är oftare tydligt straffbart, som misshandel och olaga hot. En bidragande förklaring kan också vara att i de familjefall som rör misshandel och olaga hot kan de utsatta oftare inte ange ett specifikt datum eller tillfälle då brottet ägde rum.

Åtalen där åklagaren åberopar ett hedersmotiv leder oftast till en fällande dom. Endast sju procent av domarna var friande. Men endast i hälften av domarna har rätten ansett det vara styrkt att det fanns ett hedersmotiv och tillämpat straffskärpningsgrunden.

Den utlösande faktorn är ofta att flickan skaffat en pojkvän

När det gäller målsägandens situation i "familjefallen" liknar den ofta den i ärendena om hedersförtryck. Hon – det är alltid en flicka – har under lång tid varit begränsad av regler när det gäller klädsel, utestelser och umgänge. Kontrollen eskalerar när hon kommer in i puberteten. På samma sätt som när det gäller polisanmälningar om hedersförtryck är den utlösande faktorn till brottet ofta att flickan skaffat en pojkvän, något som inte accepteras av familjen.⁶⁷

Även när det gäller ärenden som rör brott i nära relation liknar situationerna dem i ärendena om hedersförtryck. Brotten har ofta utlösts av att kvinnan vill lämna relationen eller redan gjort det.

Misshandel och olaga hot de vanligaste brotten

När en åklagare väljer att åberopa att straffskärpning för ett brott på grund av hedersmotiv är det åtalade brottet vanligen mycket väl styrkt. Det bidrar till den höga andelen fällande domar i ärenden där straffskärpningsgrunden åberopas.

Det vanligaste brottet som ingår i åtalen som gäller familjefall är misshandel (73 procent av åtalen avser misshandel och då ofta ihop med olaga hot). De återstående fallen rör främst olaga hot, ibland i kombination med något annat brott, som uppmaning till självmord, övergrepp i rättsfall och barnfridsbrott. Hela fem fall rör mord.

Gemensamt för de anmälda brotten är att målsäganden brutit mot någon regel som föräldrarna satt upp för hur målsäganden får agera. På samma sätt som när det gäller bestämmelsen om hedersförtryck avser alltså åtalen i

⁶⁷ | 57 procent av familjefallen är den utlösande faktorn att flickan skaffat en pojkvän.

princip inte att målsäganden styrs av inskränkande hedersnormer, utan att hon utsatts för ett brott när hon eller han har överträtt dessa normer. Den norm som oftast har överträtts gäller ett förbud mot att ha en pojkvän.

De brott som beskrivs i åtalen rör som sagt oftast en separat händelse, till exempel att målsäganden blivit slagen när familjen har upptäckt att hon har en pojkvän. Det finns ett par fall där målsäganden är ett barn i 13–14-årsåldern, men det vanligaste är att målsäganden är i övre tonåren. Några av dem är myndiga. Om flickan är yngre beror familjens upprördhet på att hon anses för ung för att träffa pojkar. Om flickan är äldre handlar det om att familjen inte accepterar valet av pojkvän. När familjen får vetskap om pojkvänner blir flickan slagen och utskälld med arga hotelser och okvädingsord. Våldet utövas oftast av pappan, men även av mamman eller en bror kan vara förövare. I tre fall är det pojkvänner som söks upp av familjen och utsätts för misshandel och hot. I två av de fallen är det flera bröder till flickan som sökt upp och misshandlat pojken.

När det rör sig om fall där parterna är i en nära relation är det vanligaste att brottet sker i samband med att kvinnan är på väg att lämna mannen eller att han är svartsjuk för att han tror att hon är otrogen. Men det förekommer också fall där brottet sker för att kvinnan inte vill följa mannens hedersnormer när det gäller livsstil. I ett par fall har kvinnan till exempel blivit misshandlad av sin man för att hon inte lyder hans krav på hur hon ska klä sig. Han ville då att hon skulle bära slöja, inte ha korta kjolar och inte sminka sig.

Sammanfattningsvis kan sägas att de fall där åklagaren yrkar straffskärpning på grund av hedersmotiv inte skiljer sig så mycket från de fall som utreds som hedersförtryck. Det är samma typ av hedersmotiv och oftast samma typ av grundbrott i båda typerna av ärendena. Det som borde skilja sig åt är antalet brott som ingår i anmälan, det vill säga att ärendena om hedersförtryck borde inrymma fler brott som pågått under en längre tid. Men så är det i realiteten inte. Upprepade fall av misshandel, som vanligen ingår när någon döms för ett fridskränkingsbrott, ingår bara i en tredjedel av anmälningarna om hedersförtryck.⁶⁸ Det framstår därmed som lite av en slump om en anmälan om brott som inrymmer hedersaspekter kommer att registreras och hanteras som ett ärende om hedersförtryck eller

⁶⁸ Att vi här tar upp vad som krävs för ett fridskränkingsbrott beror på att det i förarbetena till bestämmelsen om hedersförtryck anges att det nya brottet ska vara uppbyggt på samma sätt som de brotten.

ett ärende där åklagaren anser att straffskärpning på grund av hedersmotiv ska åberopas.

Målsäganden har ofta tagit tillbaka sin berättelse – men det blir ändå en fällande dom

Som framgick i avsnittet om polisanmälningar om hedersförtryck är det vanligt att målsäganden direkt eller efter ett tag inte vill medverka i utredningen. I de fallen har utredningen alltid lagts ner. Även i straffskärpningsärendena är det vanligt att målsäganden i ett familjefall tar tillbaka sin berättelse under rättsprocessens gång. Det händer i en tredjedel av straffskärpningsärendena som rör sådana fall.⁶⁹ Det vanligaste är att det sker under utredningstiden, men det finns även fall där målsäganden tar tillbaka sin anklagelse under rättegången. Men till skillnad från i ärendena om hedersförtryck har åklagaren i en del fall valt att ändå väcka åtal, och i samtliga dessa fall har det också blivit en fällande dom. I alla dessa fall finns videoinspelningar med målsäganden där hon utförligt berättat om vad hon utsatts för, vilket också styrkts av muntliga utsagor. Hennes senare berättelse är däremot mindre trovärdig mot bakgrund av vad som framkommit totalt sett.

Brå har intervjuat ett par domare som dömt i två av dessa fall. Den ena problematiserar domen och säger att ”man egentligen gör övervåld mot flickan när man dömer för ett brott mot henne trots att hon uttryckligen inte vill det.” Men han säger samtidigt att man ändå måste döma gärningspersonen i denna typ av fall, eftersom det är ett brott, men att hon inte ska behöva vara den som bär bördan av att driva frågan under rättsprocessen. Den skyldige ska kunna dömas även om målsäganden inte orkar, vågar och vill stå fast vid sin anklagelse. Den andra domaren säger att det inte är målsäganden som ”äger målet” och att domstolens uppgift är att tillämpa lagen som den är skriven.

Åklagare och domare har inte alltid samma syn på om brottet begåtts med hedersmotiv

I förarbetena till straffskärpningsgrunden beskrivs ”hedersmotiv” på följande sätt (prop. 2019/20:131 *Ökat skydd mot hedersrelaterad brottslighet*, s. 25):

⁶⁹ Däremot var det inte någon av målsägandena i ärendena som avsåg brott i nära relation som hoppade av.

Begreppet hedersrelaterat våld och förtryck är numera tydligt etablerat och även om det inte alltid ges ett helt enhetligt innehåll beskrivs det ofta på ungefär samma sätt. Hedersrelaterat våld och förtryck tar sig uttryck på en rad olika sätt. Det handlar om allt ifrån subtila inskränkningar i de utsattas levnadsvillkor till brottsliga gärningar. *I allmänhet kan hedersrelaterat våld och förtryck beskrivas som brott riktade mot någon, ofta en släkting, som enligt gärningsmannens och övriga släktens eller gruppens uppfattning anses ha vanärat eller riskerar att vanära gärningsmannens, släktens eller gruppens heder. Brottslighetens motiv är att förhindra att hedern skadas eller förloras, alternativt att reparera eller återställa den skadade eller förlorade hedern.* Termerna brott med hedersmotiv och hedersrelaterad brottslighet kan alltså användas synonymt för att beskriva samma företeelse. (Brås kursivering)

I propositionen betonas också att skärpningsgrunden inte kräver att hedersmotivet varit det enda, eller ens det huvudsakliga, motivet för brottet, utan det bör räcka att ett motiv för brottet varit hänförligt till heder (s. 39).

I Brås tidigare redovisning av remissvaren till förslaget om att införa brottet hedersförtryck framgår att flera remissinsatser uppfattade att begreppet ”hedersförtryck” är alltför vagt för att utgöra grunden för ett brott.

Att begreppet hedersmotiv kan tolkas på olika sätt bekräftas vid genomgången av domarna där straffskärpningsgrunden har åberopats. I så mycket som hälften av domarna delar rätten inte åklagarens bedömning att den tilltalade haft hedersmotiv när han eller hon begått brottet. Det visar att det inte är helt entydigt när en handling ska anses ha begåtts med ett sådant motiv. Andelen domar där rätten delar åklagarens bedömning skiljer sig dock något mellan de två typfallen. Andelen domar där rätten anser att det finns ett hedersmotiv är högre i familjefallen (57 procent) än i fallen som avser brott i nära relation (43 procent). Här diskuteras vilka svårigheter som framträder när domstolarna ska tolka vad som är ett hedersmotiv i lagens mening.

Diskussionen bygger både på domarna om straffskärpning och domarna om hedersförtryck. Här bör dock påpekas att hedersaspekten inte har samma roll när den utgör en grund för straffskärpning som vid hedersförtryck. Hedersmotiv vid hedersförtryck är ett gärningsrekvisit, det vill säga en brottsförutsättning, medan hedersmotiv som straffvärdeskärpning handlar om påföljd. Legalitetsprincipen⁷⁰ gör sig starkare gällande när det handlar om gärningsrekvisit, och det skulle kunna innebära att domstolarna är mer

⁷⁰ innebär att ingen kan straffas utan stöd av lagen. För att det ska räknas som ett brott måste handlingen exakt motsvara lagens beskrivning av brottet.

restriktiva i sin bedömning av om det föreligger ett hedersmotiv vid hedersförtryck.

Inledningsvis kan sägas att det finns en hel del mål där det framstår som ganska odiskutabelt att det funnits ett hedersmotiv i lagens mening. I familjefallen handlar det då om en flicka som lever i en familj med en rad hedersnormer som inskränker hennes liv på ett sätt som skiljer sig från andra ungdomars liv. Att ha en pojkvän, eller själv välja vem man vill ha som pojkvän, strider mot familjens normer, och när föräldrarna fått reda på att hon brutit mot den normen så har hon blivit slagen, hotad och kallats hora och liknande.

Motsvarande ”enkla” fall när det gäller hedersförtryck i nära relation är sådana där kvinnan vill lämna relationen eller redan har gjort det. Det har lett till våld, hot och ofredanden från mannens sida, eftersom separationer strider mot släktens normer.

Men i de flesta fall där åklagaren åberopar ett hedersmotiv som straffskärpningsgrund är frågan inte lika lätt att avgöra. Domstolarna brukar hänvisa till lagtexten när de ska bedöma om det finns ett hedersmotiv eller inte, men varken den eller förarbetena är så konkreta att det tydligt går att avgöra exakt hur straffbestämmelsen ska tolkas. Det finns alltså inte någon ”checklista” för vad domstolarna ska beakta vid sitt beslut. Brås domsgenomgång visar också att olika domstolar betonar olika saker när de fattar beslut om ifall det finns hedersmotiv eller inte. Det väcker, enligt Brås mening, frågor om hur domstolarna ser på vilka kriterier som måste vara uppfyllda för att de ska skärpa straffet på grund av hedersmotiv. I nästa avsnitt tar vi upp några sådana frågor.

Svårigheter att styrka att hedern både styr det dagliga livet och är motiv för de specifika brotts handlingarna

För att det ska anses finnas ett hedersmotiv ska det dels finnas en hederskultur generellt sett, dels finnas ett hedersmotiv för det specifika brott som ingår i åtalet. I flera av de genomgångna målen anser rätten att det inte fanns ett hedersmotiv i lagens mening, eftersom ett av dessa två krav inte är uppfyllda. En del av de domarna avser fall där en pappa blir upprörd och slår sin dotter när det upptäcks att hon har en pojkvän. Utöver denna händelse finns det dock inga uppgifter om att det finns hedersnormer i familjen som inskränker flickans frihet när det gäller till exempel mobilanvändning, kläder och dylikt. I ett sådant fall skriver rätten till exempel att

Hedersmotiv som försvårande omständighet måste tillämpas med försiktighet så att ingen döms annorlunda än någon annan på grund av etnisk tillhörighet. *Därutöver bör det vara visat att det hedersförankrade motivet för brottet utgör ett led i en viss systematik i familjens eller en familjemedlems beteende som går utöver den åtalade gärningen.* (Brås kursivering)

I ett par andra domar har rätten bedömt att det fanns en hederskultur i familjen som inskränkte målsägandens frihet, men inte ansett att det fanns ett hedersmotiv till den specifika åtalade gärningen. Motivet var i stället, enligt rätten, bråk om pengar eller en konflikt inom släkten som inte var hedersrelaterad.

Slutligen kan nämnas en udda tolkning från en domstol av vad som krävs för att ett brott ska anses styras av en hederskultur. Målet gällde en kvinna och man, båda romer, som utsattes för mordförsök och mord av släktingar till kvinnan som inte godkände relationen. Tingsrätten menade att det i och för sig framkommit flera tecken på hederskultur i den aktuella gruppen, till exempel att släkten är överordnad individen och att den romska kulturen är ett patriarkalt system där en kvinna inte självständigt råder över om hon får skilja sig eller inte. Men rätten ansåg ändå inte att ”det kulturella sammanhanget har utgjort ett motiv till mord”, eftersom ingenting i utredningen ”visar att mord faller inom de kulturella normer som förvisso verkar existera inom den romska kulturkretsen”.

Hovrätten ändrade dock domen och menade att brotten får anses ha begåtts med motiv att bevara eller återupprätta släktens heder. De skriver i domslutet: ”Att mord eller mordförsök sällan begås med detta motiv i den aktuella sociala gruppen hindrar inte att sådana brott någon gång ändå – som i detta fall – kan begås med hedersmotiv.”

Vad innebär det att det måste finnas ett kollektiv som bidrar till att upprätthålla normerna?

I förarbetena till införandet av straffskärpningsgrunden anges att det som utmärker hedersrelaterat våld och förtryck är att det har en kollektiv karaktär (prop. 2019/20:131 s. 104-105).

Hedersrelaterat våld och förtryck har en kollektiv karaktär på så sätt att det ofta understöds eller uppmanas av andra personer i släkten samt är förankrat i en bredare krets.

I en del domar kan man utläsa att rätten tolkat lagbestämmelsen som att hedersmotivet vid varje enskilt brott måste vara kollektivt förankrat. Men enligt Brås mening kan man inte utläsa det kravet på något tydligt sätt i

propositionen. Där anges i och för sig att det med heder avses sådan kollektivt präglad heder som kännetecknas av starka patriarkala föreställningar. Men andra formuleringar i propositionen tyder på att det inte är något krav för straffskärpningen att det enskilda brottet ska vara kollektivt förankrat. Bestämmelsen ska alltså vara tillämplig även på en ensam gärningsman som agerat utan stöd av andra (prop. 2019/20:131 s. 38).

Brås genomgång tyder på att domstolarna inte har någon enhetlig syn på om lagen kräver att den tilltalade ska vara tydligt påverkad av ett kollektiv när han eller hon begår de enskilda brotten. Det framgår i några domar där frågan om den kollektiva karaktären tas upp i samband med att rätten resonerar kring om det funnits ett hedersmotiv eller inte. I vissa av dessa fall är det tydligt att kollektivet, i form av familjen, har haft en stor betydelse för brottet.

- Av hennes uppgifter framgår att anledningen till våldet var att hon träffade en pojke som hon inte fick träffa för sin familj. Målsäganden har vidare berättat hur det var andra som höll koll på henne, filmade henne och informerade hennes familj. När hennes familj fick se filmen reagerade de genom att utöva våld mot henne samt kalla henne hora, säga att hon var ett problem och säga att hon inte var del av familjen.
- Av socialtjänstens anmälan framgår vidare att målsägandens pappa berättat att ryktesspridningen skadar familjens ära. Det är genom dessa uppgifter bevisat att ett motiv för brottet var att bevara eller återupprätta familjens heder. Det ska således beaktas som en försvårande omständighet vid bedömningen av straffvärdet.

Men det finns även andra domar där rätten tycks ställa höga krav på det kollektiva sammanhanget, som den sedan inte anser är uppfyllt i det aktuella målet. Ett sådant fall rörde en ung kvinna som flyttat in hos sin pojkvän och hans familj. Familjen kom från ett land i Sydeuropa och både pojkvännen och hans föräldrar blev snart väldigt kontrollerande och lät henne inte gå ut när hon ville. Pojkvännen var åtalad för att ha misshandlat henne när han blev svartsjuk för att hon hade sökt på Google efter numret till sin före detta man. Den tilltalades pappa hade samma kväll ringt målsägandens pappa och sagt att det fanns problem, eftersom hon hade kontaktat sin före detta man och att de behövde lösa det problemet. Tingsrätten bedömde att det inte framkommit tillräckligt tydligt att brottet begåtts med hedersmotiv:

Med begreppet "heder" avses i detta sammanhang en sådan kollektivt präglad heder som kännetecknas av starka patriarkala eller heteronormativa föreställningar om att familjens eller släktens anseende, ställning eller liknande är beroende av de individuella

medlemmarnas anseende. Enligt den tilltalades egna uppgifter, och hans föräldrars uppgifter, ska det ha påverkat målsägandens heder och hennes familjs heder att hon sökt på hitta.se efter kontaktuppgifter till sin tidigare pojkvän och dennes nya flickvän. Det verkar enligt deras uppfattning ha varit allvarligt, men enligt tingsrättens mening kan det därigenom inte anses ha framkommit att motivet varit sådant att det ska påverka straffvärdet ytterligare.

Ett ytterligare exempel på ett fall där rätten för fram att det måste röra sig en kollektivt präglad heder är en dom som rör mord. Rätten skriver där i sina domskäl att

även om motivet till viss del har haft att göra med den bakomliggande konflikten,⁷¹ har det främst varit den tilltalades egen heder som stod på spel. Någon bevisning som talar för att det skulle röra sig om en sådan kollektivt präglad heder som avses i 29 kap. 2 § 10 p brottsbalken har inte presenterats. Det innebär att det inte ska anses ha varit en försvårande omständighet att heder varit ett motiv för brottet.

Vilka inskränkningar i ungdomars frihet kan ses som normala?

För att det ska anses finnas en hederskultur eller ett hedersmotiv i ett familjefall räcker det inte med att föräldrarna kraftigt inskränker eller vill inskränka målsägandens handlingsfrihet. Inskränkningarna måste också tydligt skilja sig från vad som är normalt i Sverige.

Detta är en aspekt som aktualiseras i en stor del av familjefallen. Frågan är då om den kontroll och de inskränkningar av friheten som målsäganden utsätts för och revolterar mot är ett uttryck för en hederskultur och hedersnormer eller lika gärna kan handla om något annat. Ska inskränkningarna ses som rimliga i relation till flickans ålder och eventuella psykosociala problem eller är de en del av oacceptabla värderingar inom ramen för en hederskultur? Här beskrivs tre fall som illustrerar detta.

I ett fall rörde det sig om en pappa som var mycket auktoritär i sin uppfostran och hade slagit sina barn när de inte lytt honom. Där ansåg rätten, i motsats till åklagaren, att det inte kunde styrkas att det fanns ett hedersmotiv:

Samtliga hörda, med undantag av den tilltalade (TT), har berättat att släkten är av stor betydelse och att släktens uppfattning är av betydelse när större beslut ska fattas. Likaså har framkommit att den tilltalade tar stort intryck av sina släktingar, och vill vara dem till lags.

Målsägandena har vidare beskrivit att det är pappan som bestämmer i familjen, och att de andra inte får sätta sig upp emot honom. Även om det saknas skäl att ifrågasätta

⁷¹ Den tilltalade ville inte att några bilder på hans dotter skulle spridas.

deras uppgifter i den delen, kan det enligt tingsrätten inte anses styrkt att detta grundar sig i en hedersstruktur snarare än t.ex. en allmän syn på auktoritet. Tingsrätten beaktar därvid att båda gett uttryck för att de egentligen inte är direkt begränsade i sin vardag på något sätt, utan att de både kan studera till vad de vill och göra vad de vill i övrigt. Målsäganden har vidare berättat att hon inte har några förhållningsregler beträffande t.ex. om hon får ha smink eller liknande.

Sammantaget anser tingsrätten alltså inte styrkt att den tilltalades upplevda rätt att bestämma över familjen skulle grunda sig i en hederskontext, och inte heller att familjen är särskilt begränsade i sin vardag på grund av honom eller släkten – även om det alltså finns viss hederskontext.

Som konstaterats ovan är det dock inte tillräckligt att det finns en hederskontext, utan det ska också vara styrkt att ett motiv med de ifrågavarande gärningarna har haft ett hedersmotiv. Såvitt avser händelserna i åtalspunkten 1, så har det inte framkommit vad konflikten hade sin början i eller om detta på något sätt skulle vara hedersrelaterat. Även om den tilltalade har blivit orimligt arg utifrån att han ansett att barnen inte ska säga emot honom, är det som ovan konstaterat inte visat att detta agerande grundar sig i några tankar om heder eller liknande.

I ett annat fall hade en flicka blivit slagen och hotad av föräldrarna för att hon inte kom hem i tid en kväll. Åklagaren ansåg att brottet hade ett hedersmotiv genom den överdrivna reaktionen. Domstolen höll inte med och skrev:

Den tilltalade har invänt mot hedersmotivet att han varit rädd för att målsäganden ska råka illa ut när hon är ute sent på kvällen, vilket har bekräftats av deras mamma och får anses vara en vanligt förekommande oro i många familjer. Utredningen ger inte en tydlig bild av familjens förhållanden i övrigt.

I ytterligare ett fall rör det sig om familjer där en dotter brutit mot de stränga hedersrelaterade regler som föräldrarna satt upp. I de fallen har målsäganden revolterat mycket starkt mot normerna och hamnat i kretsar där det förekommer både narkotika och brottslighet. Det leder då till att hon blir slagen, hotad eller ofredad av föräldrarna. Hedersnormerna är alltså grunden för händelseförloppet, men det rätten har att ta ställning till är om orsaken till föräldrarnas upprördhet och brott skiljer sig från hur föräldrar utan hedersnormer skulle kunna reagera i en sådan situation. Ett fall av det slaget rör en pappa som misshandlat sin dotter efter att hon har rymt från ett HVB-hem. Pappan har fått veta att personalen misstänker att hon använder droger och umgås i olämpliga kretsar. Domstolen avslår åklagarens yrkande om straffskärpning med bland annat följande motivering:

Det har således framkommit flera omständigheter som talar för att målsäganden (MÄ) har levt i ett familjesammanhang som är präglad av hedersnormer och att det kan ha bidragit till att TT har agerat på ett visst sätt gentemot MÄ. Den eventuella förekomsten av heder utesluter dock inte att TT kan ha haft andra motiv till sitt handlande vid ett visst givet tillfälle. Flera av de icke brottsliga ageranden som åklagaren lyft fram och som har getts en förklaring utifrån heder, är sådana som samtidigt ingår som ett led i ett normalt föräldraskap, t.ex. att begränsa användandet av sociala medier eller för den delen kontrollera en ung tonårings kontakter på internet. --- . Att TT eventuellt har levt efter en ledstjärna om heder utesluter således inte att hans motiv och drivkraft när han agerat gentemot MÄ i en viss given situation, eller mot sociala myndigheter, samtidigt eller alternativt kan ha motiverats av en oro för MÄ:s välbefinnande i egentlig mening. --- .

Det är inte möjligt att få en klarhet i parternas motiv för sina respektive ageranden. --- Tingsrättens grundläggande uppgift är emellertid att pröva åklagarens gärningspåståenden, utifrån den för gärningspåståendena relevanta bevisningen. Heder är ju i sig inte straffbart.

När handlar det om svartsjuka och kränkhet och när handlar det om att upprätthålla hedern?

Även när det rör fall som avser brott i nära relation dyker frågor upp om huruvida motivet till brottet är hedersrelaterat eller om det har utlösts av känslor som inte direkt har med heder att göra. I dessa fall är frågan om mannens motiv till brotten enbart varit kränkhet och svartsjuka eller om syftet (även) varit att bevara eller återupprätta hans, familjens eller släktens heder.

I många ärenden som rör brott i nära relation finns det omständigheter som talar för att det finns någon form av hederskultur i familjen, till exempel att mannen har ett patriarkaliskt förhållningssätt till sin fru och sina barn. Men det är inte uppenbart att det var just hedersaspekter som utlöste det anmälda brottet (oftast misshandel och eller olaga hot). De situationer som har utlöst brotten liknar i stor utsträckning det som är vanligt vid våld i nära relation där det inte finns någon hederskultur. Det handlar i stor utsträckning om svartsjuka och kränkhet. Mot den bakgrunden kan rätten ha svårt att fastställa att upprätthållandet av familjens heder var motivet, eller fanns med som ett av flera motiv, för brottet. Här ges exempel på två fall som antyder det.

I det första fallet finns det bevis på att den tilltalade fortlöpande på ett närmast stalkande sätt kontrollerat att hans fru inte träffar andra män. Det faktumet tycks vara tillräckligt för att rätten ska anse att brottet (misshandel) var motiverat av heder:

De uppgifter som MÅ lämnat om att den tilltalade ständigt har följt hennes förehavanden av oro för att hon haft kontakt med andra män har varit trovärdiga. Av den åberopade samtalslistan framgår det att han ringt upp henne 20 gånger på kort tid under den aktuella kvällen. Vittnesberättelserna från NN1 och NN2 visar att den tilltalades oro för att hustrun haft kontakt med andra män har tyngt MÅ i många år och orsakat stor frustration för henne. Tingsrätten anser sig därför kunna utgå ifrån att motivet för brottet varit det som åklagaren påstått.

I den andra domen kommer rätten fram till att det inte var visat att det fanns ett hedersmotiv, trots att det som framkommit i målet liknade det förra fallet. Det rörde en man som varit mycket kontrollerande gentemot sin flickvän och stod åtalad för att ha hotat henne genom att i flera meddelanden skriva att han ska visa henne vad heder betyder och att han eller någon annan ska döda henne. Rätten bedömde trots detta inte att kriterierna för ”hedersmotiv” är uppfyllda:

Åklagaren har gjort gällande att heder har varit ett motiv för TT. Även om det i målsägandens berättelse har framkommit vissa omständigheter som typiskt sett kan vara hedersrelaterade, såsom att TT har haft ett enormt kontrollbehov, velat bestämma hur hon skulle klä sig och att hon inte fick titta på andra killar, har det inte framkommit att detta varit ett motiv för de brott han begått mot henne. När han skrivit om heder i meddelanden till henne bedömer tingsrätten att det likväl kan ha handlat mer om hans stolthet och värdighet som han ansett har kränkts. ---.Tingsrätten anser därför inte att något sådant hedersmotiv som ska vara försvårande vid bedömningen av straffvärdet är visat.

Hur ska hot och kränkningar på andra språk översättas till svenska?

En fråga som inte sällan aktualiseras i både ärendena om hedersförtryck och straffskärpningsärendena är hur man ska översätta och tolka hotande och nedvärderande uttryck som uttalats av de tilltalade på ett annat språk än svenska (ofta arabiska). Många gånger översätter tolkarna hoten eller kränkningarna, som framförs på ett annat språk, ordagrant. Försvvararna tar då ofta upp att de översatta orden och uttrycken har en annan och mindre allvarlig betydelse på originalspråket än på svenska. Detta har betydelse när domstolen ska tolka hur allvarligt ett uttalat hot är. Det har också betydelse när de ska förstå om den misstänkta användande av ett okvädingsord, till exempel kallar dottern för hora, är ett tecken på en hederskultur eller inte.

Är reglerna om straffskärpning applicerbara vid barnäktenskapsbrott och äktenskapstvång?

En fråga som, enligt Brås mening, aktualiseras i ett par ärenden är i vilken utsträckning straffskärpningsgrunden för hedersmotiv är avsedd att tillämpas vid brott som tar sikte på att de begåtts i en hederskultur. Kriminaliseringen av dessa företeelser kan ju i sig ses som ett avståndstagande mot något som tillämpas inom vissa hederskulturer. Det gäller till exempel äktenskapstvång och barnäktenskapsbrott.

Ett av ärendena i materialet som väcker frågor kring detta avsåg stämpling till barnäktenskapsbrott, där två romska föräldrar beslutat att gifta bort en 13-årig dotter med en 17-årig pojke i Rumänien. I domen från tingsrätten skriver rätten bland annat att ”redan detta faktum talar starkt emot att de står så fria från romska heders- och levnadsregler som de själva vill påskina inför rätta” och beslutade om straffskärpning på grund av hedersmotiv.

En sökning av mål om barnäktenskap i en rättsdatabas visar att straffskärpningsgrunden inte använts i några andra sådana mål. Det tyder på att straffskärpningsgrunden inte brukar användas i denna typ av fall. Troligen beror det på principen att domstolen inte får dubbelräkna omständigheter till nackdel för den tilltalade. Det skulle ju kunna ses som en dubbelräkning om domstolen exempelvis dömer någon för ett brott som tar sikte på att det begås i en hederskontext, till exempel äktenskapstvång, och sedan beaktar heder som en försvårande omständighet vid bedömningen av straffet.

Det andra fallet avsåg en hovrättsdom där den tilltalade dömdes för stämpling till äktenskapstvång gentemot en dotter. I domskälen skriver hovrätten:

Det är otvivelaktigt att TT hade för avsikt att försöka gifta bort målsäganden. Det råder inte heller någon tvekan om att ett motiv för brottet varit att bevara eller återupprätta TT:s och dennes släkts heder vilket bör få ett tydligt genomslag i straffmätningen.

Sammanfattning om tolkningen av vad som är ett hedersmotiv

Den genomgång som gjorts visar att åklagare och domare ofta är oeniga om vad som krävs för att en tilltalad ska anses haft ett hedersmotiv. Det tycks heller inte finnas någon enighet inom domarkåren om vad som ska ses som ett hedersmotiv. De tolkningsproblem som Brå uppmärksammat kan sammanfattas i följande frågor:

- Om det finns tydliga tecken på att det aktuella brottet är hedersrelaterat, till exempel har sin grund i att den tilltalades släkt inte accepterar en skilsmässa, krävs det då ytterligare omständigheter för att man ska anse att det finns en "hederskultur" i familjen och släkten, alltså ett mer vittomfattande hedersrelaterat normsystem?
- Hur omfattande och starkt måste ett normsystem vara för att man ska kalla det en "hederskultur"?
- Om det finns tydliga tecken på att målsäganden och den misstänkta lever i en hederskultur, hur tydligt måste det vara att det aktuella brottet haft ett hedersmotiv? Den frågan aktualiseras särskilt när det handlar om att mannen misshandlat sin fru för att hon vill lämna honom.
- Måste det vara styrkt att den tilltalade är omgiven av ett kollektiv som aktivt påverkar hans eller hennes agerande?
- Vilken hänsyn ska tas till svårigheter att översätta innebörden av uttalanden som gjorts på ett annat språk än svenska? Är innebörden av hot och ofredanden som uttalats på ett utländskt språk alltid densamma som på svenska? Betyder ordet "heder" detsamma på ett utländskt språk som på svenska?
- Var går gränsen mellan ett auktoritärt eller överbeskyddande föräldraskap och ett föräldraskap som styrs av en hederskultur?

Otydligt hur stor straffskärpningen blir

Ytterligare en fråga är hur mycket straffet skärps i de enskilda fall där rätten tillämpar straffskärpningsgrunden. Det framgår dock nästan aldrig i domen. I endast en av de fällande domar där straffet skärpts på grund av hedersmotivet har rätten tydligt angivit hur mycket strängare straffet blivit på grund av detta. Den skriver i domskälen att det sammanlagda straffvärdet för de brott som den tilltalade begått är åtta månaders fängelse utan beaktande av hedersmotivet. Med beaktande av hedersmotivet blir det samlade straffvärdet fängelse i tio månader.

För att få veta mer om hur mycket straffskärpningsgrunden påverkat straffet i de övriga fallen har Brå talat med ansvarig domare i sex mål. Att antalet inte är större beror främst på att av många domare inte gått att nå

för att de gått i pension eller slutat av annat skäl. Därtill kommer att domarna har svårt att komma ihåg hur de tänkte i ett mål som avgjordes för flera år sedan.

Av dem som svarat angav en domare att straffet grundade sig på en allmän bedömning av omständigheterna i fallet, men att han uppskattade att det rörde sig om en skärpning på ungefär två månader. De övriga fem beskrev dock i samtalet tydligt varje steg i straffvärdesbedömningen och ungefär vilket straffpåslag som hedersmotivet då inneburit. Fyra av dem angav att straffpåslaget varit tre till fyra månader och en angav två månader. På frågan om de uppfattade att straffpåslaget skulle stå i proportion till utgångsstraffet (som en procentuell ökning) svarade de nej. Påslaget borde vara detsamma oavsett nivån på grundstraffet.

Vad behöver de utsatta? Synpunkter från regionala resurscentra

Brå har också velat få in synpunkter på den nya straffbestämmelsen från personer utanför rättsväsendet som har erfarenhet av att stödja och hjälpa personer som lever i en förtryckande hedersmiljö. Därför har vi skickat en enkät till regionala samordnare vid landets regionala resurscentra mot hedersrelaterat våld och förtryck. I januari 2026 fanns tolv sådana centra, fördelade på åtta län. De allra flesta av dem ger stöd till både utsatta och yrkesverksamma. Enkäten gick ut till samtliga resurscentra och alla besvarade den. I stort sett alla svarande har stor erfarenhet av att ge individuellt stöd till personer som lever i en miljö med hedersrelaterat våld och förtryck.

Här redovisas svaren på de frågor som ställdes i enkäten. Eftersom denna enkätundersökning är den enda delen av Brås studie som sätter den nya straffbestämmelsen i ett bredare socialt sammanhang, och de svarande har stor kunskap om detta, har vi valt att ta med fler och längre citat i detta avsnitt än i de tidigare. Att få in ett bredare socialt sammanhang är särskilt viktigt med hänsyn till att en polisanmälan ofta medför en ganska dramatisk förändring i målsägandens liv. Om det rör sig om ett barn leder anmälningen oftast till en omedelbar placering i familjehem. Om det rör sig om en kvinna som anmäler sin partner får hon ofta hjälp att flytta till ett skyddat boende.

Har någon av de utsatta som du arbetat med gjort en polisanmälan om hedersförtryck?

En majoritet, 7 av 12, hade inte varit med om det, medan 5 svarade ja. De som svarade nej fick frågan varför den utsatta inte hade gjort någon polisanmälan. Flera svarade att de var rädda för konsekvenserna. De var rädda för att situationen skulle bli värre om de gjorde en polisanmälan om hedersförtryck. De flesta vill inte att någon i familjen ska straffas utan ville bara få leva med sin familj med mer frihet. Två svarande beskriver det så här:

De önskar inte anmäla sina familjemedlemmar. De flesta önskar få leva med sin familj och få den frihet som de har rätt till. Att polisanmäla ökar risken för våld, vilket gör att många inte vill polisanmäla. De som tagit sig ifrån sin familj är ofta väldigt ambivalenta

och vill inte ställa till "mer" problem för familjen än vad de upplever att de redan gjort genom att ta sig ifrån ett våldsamt sammanhang.

En betydande majoritet av de ärenden jag mött har dock valt att avstå från polisanmälan. Det vanligaste skälet till detta är rädsla för konsekvenserna, både på kort och lång sikt. Det kan handla om oro för eskalerat våld, repressalier från familj eller släkt, social uteslutning, eller förlust av försörjning, boende och nätverk. Därtill framkommer ofta en stark emotionell ambivalens hos de utsatta. Många vill inte utsätta sina närstående för en rättsprocess, trots att de själva är utsatta för våld och förtryck. Kärlek, lojalitet och ansvarskänslor gentemot familjen gör att de inte önskar att föräldrar, syskon eller andra närstående ska bli föremål för rättsliga åtgärder eller bestraffning. Detta bidrar i hög grad till att polisanmälan upplevs som ett alltför svårt eller omöjligt steg att ta, även när utsatt-heten är allvarlig.

De som svarade ja fick en följdfråga om hur det gått i de ärenden där en polisanmälan gjorts. Det fåtal svar som gavs på den frågan illustrerar de svårigheter som kan uppstå när en förundersökning inleds:

I de flesta fall där polisanmälan har upprättats har förundersökningen lagts ned, antingen på grund av att den utsatta personen inte har velat eller orkat medverka i rättsprocessen, eller på grund av bristande bevisning. Samtidigt har jag även varit involverad i ärenden som gått hela vägen till åtal och fällande dom, där föräldrar eller andra närstående dömts till fängelsestraff för hedersrelaterade brott.

I de fall där polisanmälan har ägt rum, t ex när personer försvunnit från boendet och det finns hög risk för bortförande, så blir ambivalensen och skuld/skamkänslor starkare för de utsatta.

Hur tror du att en polisanmälan generellt sett påverkar målsägandens situation?

Som en följdfråga om polisanmälningar ställdes också den direkta frågan om hur de svarande generellt sett tror att en polisanmälning påverkar målsägandens situation. Det var bara två av tolv som trodde att det förbättrar målsägandens situation. Hälften av de svarande trodde att det försämrade hennes eller hans situation, och resten trodde inte att det hade någon större påverkan.

De svarande utvecklar sin syn på frågan utifrån lite olika perspektiv:

Kan ibland uppleva att tilltron till en straffskärpning är lite väl hög inom rättsväsendet. Det läggs stora krav på den enskilde och det kan ofta bli farligare för den enskilde när rättsväsendet blir inkopplat, speciellt alla de gånger som det inte leder till någon dom. Gör också att förtroendet för myndigheter minskar.

Jag ser att det finns tydliga fördelar med att hedersrelaterade brott lagförs, inte minst genom att samhället markerar allvaret i brotten och stärker den utsattas rättsliga skydd. Samtidigt behöver konsekvenserna för det sociala arbetet beaktas. En ökad straffrättslig

betoning kan i praktiken försvåra möjligheten att arbeta behandlande och förändringsinriktat med utövare, särskilt i ett tidigt skede. I praktiken framkommer ofta att familjer kan erkänna våld och kontroll i informella sammanhang, men inte i kontakter med socialtjänsten. En bidragande orsak till detta är rädslan för de rättsliga konsekvenser som ett erkännande kan medföra, exempelvis polisanmälan, åtal eller andra ingripande rättsliga åtgärder. Detta kan leda till ökad tystnad, förnekande och motstånd i mötet med myndigheter, vilket i sin tur försvårar riskbedömning, insatsplanering och möjligheten att arbeta förebyggande. Detta innebär inte att rättsliga åtgärder är fel eller onödiga, utan att de behöver kombineras med tydliga strukturer för hur socialtjänsten kan bedriva ett säkert, långsiktigt och förändringsinriktat arbete med familjer där hedersproblematik förekommer. För att skapa verklig och varaktig förändring krävs ett samspel mellan rättsväsendets ansvar att lagföra brott och socialtjänstens möjlighet att arbeta med normförändring, föräldraskap och relationsdynamik utan att varje kontakt omedelbart upplevs som ett rättsligt hot. En viktig synpunkt är därför behovet av tydligare gränsdragningar, vägledning och stöd till yrkesverksamma kring hur informationsdelning, anmälningsskyldighet och behandlande arbete kan balanseras. Utan detta riskerar lagstiftningen, trots goda intentioner, att i praktiken minska möjligheterna till tidiga insatser och konstruktivt arbete med utövare, vilket på sikt kan motverka det förebyggande syftet.

Vid de tillfällen då polisanmälan leder till åtal och en fällande dom så kan det vara till gagn för målsägande men vid långdragen process som inte leder till åtal tänker vi att det kan försämra målsägandes situation och hotbilden mot målsägande kan öka.

Vad är det svåraste i arbetet med att hjälpa dem som är utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck?

Även svaren på denna fråga illustrerar att hedersrelaterat våld och förtryck handlar om komplexa problem som kan vara svåra att lösa med rättsliga insatser. Flera svarande uppfattar att den största svårigheten är att många av de utsatta är ambivalenta till att söka och ta emot hjälp.

Det svåraste är den ambivalens som de utsatta lever med, att stå inför valet att behöva välja mellan sin familj samt frihet (från våld/förtryck).

Att den som är utsatt ofta måste välja bort hela sin familj och hela sitt sammanhang. Den eller de som utsätter en för våld är också någon man älskar, vilket gör det ännu svårare att berätta om för utomstående.

Det svåraste i arbetet med att hjälpa personer som är utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck är den komplexa och djupt ambivalenta relation som den utsatta ofta har till sin familj och sitt sociala sammanhang. Utsattheten sker i nära relationer som samtidigt utgör individens främsta källa till tillhörighet, identitet, trygghet och försörjning. Detta skapar ett mycket svårt val mellan att bryta med familjen och riskera total ensamhet, eller att stanna kvar i en situation präglad av våld, kontroll och begränsningar. För många upplevs ensamheten som ett större och mer omedelbart hot än det fortsatta våldet och förtrycket. Att lämna familjen kan innebära att förlora hela sitt sociala nätverk, sin kulturella och emotionella förankring samt i vissa fall även boende, ekonomi och framtidsmöjligheter. Mot denna bakgrund väljer många att uthärda utsattheten, eftersom alternativet upplevs som att stå helt utan sammanhang. Ambivalensen är därför central i

dessa ärenden och påverkar både motivationen till förändring och möjligheten att ta emot stöd.

Skiftet mellan kollektiv och individ, rädsla för konsekvenser (många uttrycker att man hellre dör än att förlora nätverket)

Att de har fått till sig i väldigt låg ålder att de ska leva på ett specifikt sätt, följa familjens regler, inte berätta för någon annan om hur de har det. Om de inte gör det så är det de som gör fel, försätter familjen i en dålig situation. Att allt är den personens fel. Våldet är också normaliserat för personen. Det gör att det är svårt att bryta personens skuld och skamkänslor och flytta skulden dit den hör hemma

En ytterligare svårighet som påverkar arbetet är att många utsatta saknar förtroende för myndigheterna och tillit till den person som arbetar med hjälpen och stödet. Att skapa ett sådant förtroende är oundgängligt för att arbetet ska lyckas.

Många yrkesverksamma saknar förståelse för de känslomässiga processerna som en utsatt tvingas gå igenom, och det påverkar även de utsattas tillit till socialtjänst/systemet.

Många som utsätts för hedersrelaterat våld och förtryck utsätts dessutom för diskriminering i samhället, vilket hindrar många att söka hjälp och lita på samhällets stödinstanser. Tidigare negativa erfarenheter av t.ex. myndigheter påverkar ofta motivationen och tilliten för att söka stöd. Rädslan för att inte bli trodd eller tagen på allvar är en annan faktor. Att själv lita på att systemet håller, att alla yrkesverksamma har rätt kunskap och förstår behovet av samverkan och behovet av långsiktigt stöd.

Den sista svårigheten som de svarande tar upp är att när någon väl tagit steget att söka hjälp från socialtjänsten så finns det ofta inte tillräckligt med insatser som är anpassade till behoven hos dem som är utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck.

För de personer som behöver lämna sitt hem/sina familjer finns heller inte de rätta insatserna. Det saknas ofta kunskap om att hedersrelaterade ärenden kan se väldigt olika ut, vilket leder till att generaliserade bedömningar görs vilket drabbar de utsatta.

Ytterligare en av de största utmaningarna i arbetet är att socialtjänsten ofta har ett begränsat utbud av insatser att erbjuda, och att dessa sällan är anpassade efter den specifika problematik som hedersrelaterat våld och förtryck innebär.

Svårigheterna är samhällets okunskap, bristande integration, lagstiftning som inte stöder individerna och tar hänsyn till de faktiska förutsättningar människorna lever med, bristen på långsiktigt stöd. Få en varaktig förändring och trygghet och ett liv i frihet. Att förändra andras värderingar och normsystem.

Insatserna bygger ofta på generella modeller för våld i nära relationer eller individuellt stöd, vilket inte tar tillräcklig hänsyn till den kollektiva dimensionen, långsiktigheten och den höga risknivå som präglar hedersärenden. En betydande svårighet i det professionella arbetet blir därmed att försöka använda metoder och insatser som inte fullt ut möter den utsattas behov eller situation. Detta kan leda till otillräckligt skydd,

bristande kontinuitet och i vissa fall ökad utsatthet. Att arbeta inom dessa strukturella begränsningar, samtidigt som den utsatta befinner sig i en stark inre konflikt mellan behovet av skydd och rädslan för isolering, utgör en av de mest komplexa och krävande delarna av arbetet.

Svårigheten är att ge tillräckligt stöd över tid så de orkar stå kvar och genomgå en rättsprocess och att börja om utan nätverk och familj.

Vad ser du som framgångsfaktorer i arbetet med att förbättra situationen för en person som lever under hedersförtryck?

När det gäller framgångsfaktorer så lyfter de flesta svarande fram att det krävs kunskap och kompetens hos dem som möter de utsatta. En annan faktor som flera tar upp är behovet av samverkan mellan olika enheter och myndigheter.

Vi ser även ett behov av en bättre samverkan mellan olika samhällsinstanser, såsom socialtjänst, polis, rättsväsendet, hälso- och sjukvården i ärenden som handlar om hedersrelaterat våld och förtryck. Särskilt vad det gäller rättsväsendet ser vi en stor brist på kunskap och hur den drabbar våldsutsatta. Vi tror på praktisk samverkan mellan polis och socialtjänst, och efterfrågar tydligare riktlinjer för hur detta kan ske.

När det gäller det konkreta arbetet lyfter flera fram hur viktigt det är att insatserna är anpassade till gruppens specifika problem och inte följer någon generell mall för arbete med våld i nära relationer. Ett par tar upp att man bör lägga större fokus på det förebyggande arbetet snarare än lagstiftning mot dem som förtrycker någon utifrån hedersmotiv. De lyfter då åter fram att de allra flesta hjälpsökande inte vill polisanmäla, utan efterfrågar annan typ av hjälp.

Att kunna arbeta mer förebyggande med barn, unga och familjer. Att skolan har den kunskap och de resurser som krävs för att kunna upptäcka problematik och agera på rätt sätt. Att familjebehandling med specifik hederskompetens kan erbjudas i de fall det anses vara lämpligt.

Vidare har arbete riktat till föräldrar och familjen visat sig vara en viktig framgångsfaktor i de ärenden där det är säkerhetsmässigt möjligt. Genom att öka föräldrars kunskap om föräldraskap, barns rättigheter och konsekvenserna av kontroll och våld, samt genom att arbeta med familjebehandling på ett säkert, medvetet och korrekt sätt, har positiva förändringar kunnat uppnås.

Ett par svar rör vikten av att inte bara prioritera frågor som rör säkerhet och skydd, utan även se till de utsattas andra behov:

En central framgångsfaktor i arbetet med att förbättra situationen för personer som lever under hedersrelaterat våld och förtryck är att den utsattas psykiska och fysiska hälsa värderas som lika viktig som behovet av skydd. Insatser som enbart fokuserar på säkerhet

riskerar att förbise hur trauma, ambivalens, skuld och förlust påverkar individens förmåga att ta emot stöd och fatta långsiktiga beslut. När mående och trygghet ses som sammanlänkade förutsättningar skapas bättre förutsättningar för hållbar förändring.

De utsatta måste ges en meningsfull sysselsättning, meningsfull fritid och regelbundna träffar.

Någon tar upp att det är viktigt att kunna erbjuda lågtröskelinsatser till exempel när det gäller skyddat boende, för att undvika en alltför abrupt, långtgående livsomställning för de utsatta.

Möjligheten att ta ett första, mindre steg genom att bo på skyddad adress men samtidigt kunna stanna kvar i sin stad, behålla viss vardagsstruktur och få kontinuerligt stöd, har varit en viktig framgångsfaktor. För många har detta inneburit att de kunnat landa i en mer stabil situation innan de varit redo att ta större steg, såsom att bryta helt med sitt sammanhang eller lämna sin bostadsort. Ett sådant stegvis arbetssätt minskar risken för återvändande till en farlig miljö och stärker den utsattas egen handlingsförmåga.

Två av de svarande försöker på olika sätt summera vad som krävs för ett framgångsrikt arbete:

Ihållande, långsiktigt stöd av tillitsfulla personer som finns kvar. Relationer. Förebilder. Samtal om skam, skuld och individens behov framför kollektivets press. Inte pusha, utan hålla handen. Finnas där. Ta det i sin egen takt. Förstå att det finns starka krafter bakom beslut och icke-beslut. Förståelse för ambivalens.

Sammantaget visar erfarenheten att kombinationen av individanpassat skydd, fokus på hälsa och mående, stegvisa insatser samt ett kvalificerat och riskmedvetet arbete med familjen utgör centrala framgångsfaktorer för att skapa varaktig och positiv förändring för personer som lever under hedersrelaterat våld och förtryck.

Vilka insatser från samhällets sida behövs för att förbättra förutsättningarna för att förebygga och hindra hedersrelaterat våld och förtryck?

Flera av svaren på denna fråga liknar vad som tagits upp under de tidigare frågorna. Även här nämns att det behövs mer kunskap om hedersrelaterat våld och förtryck, till exempel bland familjehem, ungdomsbehandlare och kontaktpersoner, och det behövs resurser för att kommunerna ska kunna erbjuda insatser som är anpassade till målgruppen. Flera tar även här upp hur viktigt det är att arbeta långsiktigt och inte bara göra insatser i akuta situationer.

Vi vet att många återvänder till våldet och att våldet kan eskalera. Vi vet också att många som bryter upp hamnar i ensamhet och isolering som i sin tur leder till andra psykosociala och psykosomatiska besvär. Långsiktighet är nödvändigt.

Något som flera tar upp är att det är viktigt att man inte bara arbetar med dem som är utsatta, utan även med dem som upprätthåller normerna:

Vidare behöver arbetet med föräldrar och andra vuxna i hederskontexter stärkas avsevärt. Förebyggande arbete kan inte enbart fokusera på att skydda och omplacera utsatta individer, utan måste även rikta sig mot de normer, värderingar och strukturer som upprätthåller förtrycket. Detta innebär ökade resurser till kunskapshöjande insatser, föräldrastöd, familjebehandling och normförändrande arbete, utformat på ett riskmedvetet och professionellt sätt.

Även den som utövar våld, vilket ibland är samma person, d.v.s. att våldsutövare också är våldsutsatta, behöver stöd och behandling. Vi ser ett behov av att straffbestämmelser följs upp av behandlingsprogram för dem som döms för hedersrelaterade brott.

Slutligen betonar de flesta att det krävs *breda* samhällsliga insatser för att förebygga hedersrelaterat våld och förtryck:

För att förbättra förutsättningarna att förebygga och hindra hedersrelaterat våld och förtryck krävs ett brett och långsiktigt samhällsarbete som sträcker sig långt bortom individriktade skyddsinsatser. Strukturella faktorer som segregation, arbetslöshet, rasism och fattigdom behöver motverkas, då dessa faktorer skapar otrygghet, beroende och begränsade handlingsutrymmen för både barn och vuxna. I sammanhang där social och ekonomisk utsatthet är hög förstärks ofta beroendet av familjen och kollektivet, vilket kan bidra till att hedersnormer upprätthålls och försvaras. Forskning och praktik visar att ekonomisk självständighet hos föräldrar, särskilt mödrar, har en tydlig skyddande effekt. När föräldrar har arbete, egen inkomst och tillgång till samhällsliga resurser minskar risken för kontroll, våld och begränsningar riktade mot barn och unga. Arbetsmarknadsinsatser, utbildning och riktat stöd till föräldrar i socioekonomiskt utsatta områden är därför centrala förebyggande åtgärder.

Förebyggande insatser tidigt i åldrarna, obligatorisk samhällskunskap för alla som kommer till Sverige, mindre segregation i samhället

På en strukturell nivå ser vi ett behov av att människor får sina rättigheter tillgodosedda såsom bostad, utbildning, arbete/sysselsättning, hälsa – vilket är den bästa våldspreventionen i längden: att barn slipper växa upp i fattigdom och våldsamma, otrygga hem.

Förebyggande arbete på alla plan! Motverka segregering, öka integration, informera tidigt om allas lika rättigheter, arbeta med barn och ungdomar redan i förskolan, föräldrar redan på BVC

Sammanfattande diskussion

Hedersrelaterat våld och förtryck är ett problem som kommit att uppmärksammas allt mer i Sverige. Regeringen avsätter alltmer resurser för att få till stånd ett brett, kunskapsbaserat arbete för att både förebygga hedersrelaterat våld och förtryck och ge de utsatta det stöd de behöver. Som en del av åtgärderna mot hedersrelaterat våld och förtryck infördes den 1 juni 2021 en ny straffbestämmelse om hedersförtryck. Brottet är uppbyggt på samma sätt som fridskränkingsbrotten, med tillägget att handlingarna ska ha begåtts med ett hedersmotiv.

När förslaget till bestämmelsen gick ut på remiss var de flesta remissinstanser positiva och såg det som en viktig signal om att samhället tar avstånd från hedersrelaterat våld och förtryck. Det fanns dock ett antal remissinstanser som var mer kritiska. De uppfattade bland annat att det är alltför otydligt vad som ska ses som ett hedersmotiv i juridisk mening och att det skulle bli mycket svårt att bevisa hedersmotivet för vart och ett av grundbrotten i ett åtal för hedersförtryck. Mot den bakgrunden befarade de att antalet fällande domar skulle bli mycket litet och att den nya bestämmelsen därmed skulle riskera att motverka sitt syfte.

Den uppföljning som nu Brå gjort ger i stor utsträckning remissinstanserna rätt i sina farhågor. För det första visar vår studie att bestämmelsen resulterat i mycket få anmälningar. Under de första två och ett halvt åren efter dess tillkomst kom det inte in mer än 250 anmälningar. Det kan ha flera förklaringar: att de som utsätts för hedersförtryck kanske inte känner till den nya straffbestämmelsen, att de känner till den men inte vågar eller vill göra en polisanmälan, eller att polisen kan missa att det finns hedersmotiv bakom ett anmält brott.

Studien visar också att bestämmelsen varit svår att tillämpa och att det hittills⁷² inte varit mer än fyra fällande domar för hedersförtryck. Det kan mot den bakgrunden ses som mycket tveksamt om den, hittills, har bidragit till att förbättra situationen för dem utsätts för hedersrelaterat våld och förtryck.

⁷² Fram till den 1 april 2026, alltså närmare tre år efter bestämmelsens tillkomst.

Anmälningarna rör hedersrelaterad ofrihet men inte alltid fysiskt våld

Det råder inga tvivel om att målsägandena i ärenden om hedersförtryck ofta lever under svåra förhållanden. I hederns namn blir deras liv mycket begränsat, med långtgående kontroll av hedersrelaterade normer. Reglerna för vad ungdomarna som anmäler får göra är oftast tydligt strängare än vad som är normalt för andra i den åldersgruppen i Sverige. Problemet i detta sammanhang är att det som de beskriver i sin anmälan ofta inte på något tydligt sätt utgör hedersförtryck i juridisk mening. Bestämmelsen har fridskränkingsbrotten som förlaga. Det enda som skiljer de två brotten åt är att det krävs att handlingarna haft ett hedersmotiv för att döma någon för hedersförtryck. Både fridskränkingsbrotten och hedersförtryck har ett minimistraff på ett år och måste därmed inrymma grundbrott som tillsammans bedöms nå upp till det straffvärdet. Hittills har domstolarna bedömt att det behövs allvarligare brott, som upprepade fall av misshandel och olaga hot, för att döma någon för ett fridskränkingsbrott (eller hedersförtryck).

Brås genomgång tyder på att många av målsägandena har gjort en polisanmälan för att de tror att den nya bestämmelsen innebär en lagändring som gör det förbjudet att sätta upp stränga regler för sina barn utifrån hedersnormer. Men så är ju inte fallet. Det är möjligt att det skulle gå att döma någon som påtvingat sitt barn hedersnormer för ofredande (även om det inte finns någon sådan dom). Det innebär att det rättsliga skydd som den nya bestämmelsen ger i praktiken hittills bara avsett dem som vägrar att följa dessa normer, eller upplevs ha gjort det, och därför vid upprepade tillfällen blir misshandlade och hotade. De som inte vågar opponera sig och lider i tysthet men till slut gör en polisanmälan har inte omfattats som målgrupp för bestämmelsen om hedersförtryck.

De poliser som Brå talat med ser detta som ett av de största problemen med den nya bestämmelsen och huvudförklaringen till att så få ärenden går till åtal. De skulle önska att åklagarna i större utsträckning än i dag prövade att betrakta de orimliga livsinskränkningar som målsägandena lever under som brottsliga i sig, till exempel som ofredanden. Brås genomgång visar att det finns ett par fall där åklagaren valt att gå den vägen. I ett fall lades förundersökningen ner, medan ett av dem varit uppe i hovrätten. Hovrätten invände inte emot åklagarens användande av brottsrubriceringen ofredande, men menade att dessa brott inte var tillräckligt allvarliga för att (tillsammans med en misshandel) fälla den tilltalade för hedersförtryck.

Många målsägande vill inte medverka i utredningen

Ett ytterligare ett problem vid tillämpningen av bestämmelsen är att många av målsägandena inte vill medverka i polisutredningen. Det är närmare hälften av målsägandena i familjefallen (45 procent), och nästan lika många (40 procent) av målsägandena i nära relation, som efter ett tag inte vill delta längre. Orsaken till detta varierar. I vissa fall, oftast sådana som rör mindre allvarliga fall, tycks anmälan ha lett till att situationen förbättrats. Men ofta har avhoppet andra skäl. När det gäller ungdomar är det vanligt att anmälan inneburit att de separerats från familjen och att de efter en tid känner sig ensamma och längtar efter sin familj. För att få komma hem tar de tillbaka vad de sagt i sin anmälan. De blir också mer medvetna om att resultatet av utredningen kan bli att föräldrarna eller bröder hamnar i fängelse, något de sällan vill. Andra orsaker är rädsla för repressalier och påtryckningar från släktingar.

Det får ses som positivt att anmälningen till polisen ibland bidrar till att målsägandens situation förbättras. Anmälan blir en väckarklocka som kan öka möjligheten till kompromisser mellan parterna när det gäller hedersrelaterade regler. Men i många fall finns det en risk att anmälan rört upp känslor i familjen och släkten som snarare gör målsägandens situation ännu svårare än före anmälan.

Det är två saker som praktikerna i Brås studie tar upp för att minska risken att målsäganden efter ett tag inte vill delta i utredningen och öka chansen att klara upp brottet. Det ena är att man måste bedriva utredningarna snabbt. Genom att man arbetar snabbt har man större möjlighet att säkra bevisning och undvika att familjen och släkten pratar ihop sig inför förhören. Om man arbetar snabbt minskar också den osäkerhetsperiod som en utredning innebär för målsäganden, särskilt om denne är placerade i familjehem under tiden.

Det andra är att rättsväsendet och socialtjänsten måste ha en nära samverkan i ärenden av detta slag. Det krävs för att de ska ha förståelse för varandras olika uppgifter under en polisutredning. Men det behövs också för att målsägandens behov ska kunna tillgodoses så bra som möjligt under denna påfrestande period – både behoven av säkerhet och livskvalitet. Det finns här skäl att nämna den viktiga roll som ett målsägandebiträde kan spela i detta sammanhang.

Ofta svag bevisning i ärendena

Den tredje faktorn som gör att de flesta utredningar om hedersförtryck inte leder till något åtal är att bevisningen ofta inte är tillräckligt stark. I de relativt få fall där anmälan innehåller daterade uppgifter om upprepad misshandel eller olaga hot, och målsäganden är beredd att delta i utredningen, är bevisningen ofta alltför svag för ett åtal. Bakgrunden till det är att de som verkligen vet vad målsäganden utsatts för, såsom andra familjemedlemmar, sällan är villiga att bekräfta målsägandens berättelse. Målsäganden har ofta berättat på något sätt om sin situation för någon vän och för skolan eller socialtjänsten. Men det är ovanligt att de konkret beskrivit flera tillfällen då de utsatts för våld eller hot. Även i fall som rör hedersförtryck i en nära relation är det ovanligt att bevisen är tillräckligt starka för ett åtal.

I vissa fall finns skriftlig bevisning i form av meddelanden på målsägarens mobil, och i de fyra fall som gått till åtal fram till 2025 finns sådan bevisning. Att det finns dokumenterade skador som kan länkas till specifika våldshändelser är ovanligt.

Liksom när det gäller åtgärder för att minska andelen målsäganden som hoppar av torde snabbhet i utredningen vara centralt för att så bra som möjligt säkra bevisning. Om målsäganden talar med skolpersonal eller socialtjänsten innan hon eller han bestämmer sig för att göra en polisanmälan kan det också finnas skäl för dem att ge rådet att till exempel spara alla meddelanden på mobilen som skulle kunna utgöra bevisning vid en eventuell polisutredning, och kanske föra dagbok om vad han eller hon utsätts för.

Inte alltid enkelt att avgöra om det finns ett hedersmotiv

Både när straffskärpningsgrunden och bestämmelsen om hedersförtryck infördes var det flera remissinstanser, både inom och utanför rättsväsendet, som ifrågasatte om begreppet heder är tillräckligt tydligt definierat för att fungera som rättsligt begrepp. När straffskärpningsgrunden infördes var det endast ett fåtal som framförde sådan kritik, medan antalet var större när det gällde förslaget om att införa brottet hedersförtryck. En av de instanser som framförde betänkligheter mot förslaget var Svea hovrätt, som skrev:

En straffbestämmelse måste uppfylla legalitetsprincipens krav på begriplighet, tillgänglighet och precision och får inte vara alltför obestämd eller svår att ta del av eller förstå. Såsom utredningen själv framhållit är det svårt att definiera begreppet heder på ett entydigt sätt. Det kan därför starkt ifrågasättas om begreppet heder i den särskilda betydelse som här avses är lämpligt att använda i ett brottsrekvisit. Kravet på tydlighet måste från legalitetssynpunkt ställas högre för ett rekvisit som avgränsar ett straffansvar jämfört när det används som straffskärpningsgrund.

Brås genomgång visar att rättsväsendet har svårigheter att bestämma om ett hedersmotiv legat bakom ett eller flera brott. När det gäller ärenden som rör hedersförtryck är det i och för sig svårt att säga så mycket om domstolars eventuella tolkningsproblem, eftersom det är så få ärenden som gått till åtal. Men de åtta ärenden om hedersförtryck som hittills varit uppe i domstol ger ändå en fingervisning om att begreppet hedersmotiv kan tolkas på olika sätt. Ett tecken är att endast hälften av de åtta åtalen lett till en fällande dom och att skälet till frikännandena i flera fall var att det inte ansågs vara styrkt att den tilltalade haft ett hedersmotiv. I ett fall överklagades tingsrättsdomen till hovrätten, och i det fallet hade hovrätten en annan syn på om det fanns ett hedersmotiv än tingsrätten.

Underlaget för att studera svårigheterna att tolka begreppet hedersmotiv är avsevärt större när det gäller straffskärpningsgrunden. Det som kan sägas är att mönstret är detsamma i de målen, det vill säga begreppet verkar kunna tolkas på lite olika sätt. Ett tecken på det är att även i dessa fall är åklagaren och domstolen ofta oeniga om huruvida den tilltalade haft ett hedersmotiv eller inte. I dessa mål blir det förvisso oftast en fällande dom, men yrkandet om straffskärpning på grund av hedersmotiv godtas bara i hälften av målen. Det är dessutom inte bara åklagare och domare som kan vara oeniga om vad som ska ses som ett hedersmotiv i lagens mening. När man läser domarna får man också bilden att olika domstolar kan ha olika uppfattningar i frågan. Vissa domstolar tycks vara mycket restriktiva i sin bedömning av vad som är ett hedersmotiv. De går noggrant igenom alla rekvisit och hittar då något som de inte anser vara uppfyllt. Andra tycks i större utsträckning rikta in sig på vad de ser som andemeningen i bestämmelserna och har därmed lättare att anse att det föreligger ett hedersmotiv.

Liksom när det gäller införandet av brottet psykiskt våld kan man här dra paralleller till när samtyckeslagen infördes, det vill säga att begreppet frivillighet fördes in i våldtäktsparagrafen år 2018. När Brå följde upp lagen ett och ett halvt år efter dess tillkomst ledde bara drygt hälften av åtalen för den nya typen av våldtäkt till en fällande dom (Brå, 2019). Fyra år senare

var bilden en annan; då hade andelen fällande domar stigit till 78 procent (Brå, 2025). Den bild Brå fick var att domstolarna hade blivit mer varma i kläderna och i större utsträckning tolkade lagen i enlighet med lagstiftarens intentioner.⁷³ Samtidigt kan sägas att straffskärpningsgrunden nu funnits i snart sex år och det tycks fortfarande finnas en osäkerhet i tolkningen av den.

När det gäller signalvärdet av att hedersmotiv kan vara en straffskärpningsgrund vill Brå slutligen ta upp att det i stort sett aldrig när straffet skärps anges vad straffskärpningsgrunden bestod av. Domstolarna anger bara vad straffet blir inklusive straffskärpningsgrunden. Enligt Brås mening skulle bestämmelsens signalvärde bli större om domstolarna skrev ut hur mycket strängare straffet blev på grund av hedersmotivet.

Det nya brottet psykiskt våld vidgar tillämpningsområdet för hedersförtryck

Det är möjligt att en del av det som tagits upp ovan som problem med bestämmelsen om hedersförtryck snart kan komma att få sin lösning. Den 1 juni 2026 införs ett nytt brott med beteckningen psykiskt våld (Prop. 2025/26:138 *En särskild straffbestämmelse för psykiskt våld*). Det betyder att det blir straffbart att upprepat utsätta en annan person för kränkningar i form av beskyllning, nedsättande uttalande, förödmjukande beteende, otillbörligt hot, otillbörligt tvång eller otillbörlig övervakning, om kränkningarna varit ägnade att allvarligt skada personens självkänsla. I förarbetena nämns hedersrelaterat förtryck som en form av psykiskt våld (prop. 2025/26:138 s. 13). Som ett exempel på vad som kan vara psykiskt våld nämns tvånget att bära slöja eller annan religiös klädsel. Straffet föreslås vara fängelse i högst fyra år.⁷⁴ Brottet psykiskt våld ska också kunna ingå som ett led i barnfridsbrott, grov fridskränkning, grov kvinnofridskränkning, olaga förföljelse och hedersförtryck.

Det är en förändring som skulle kunna få betydelse för tillämpningen av bestämmelsen om hedersförtryck. Därmed fångar lagstiftningen upp en viktig del av de problem som funnits när det gäller att få någon fälld för hedersförtryck. Hittills har grundbrotten som måste ingå i brottet

⁷³ År 2023 var det till exempel inga fällande domar i fall där parterna tidigare haft sex. Detta trots att det står tydligt i förarbetena att tidigare sex mellan parterna inte utesluter att den ena parten senare kan ha gjort sig skyldig till en våldtäkt.

⁷⁴ Något minimistraff anges inte i den föreslagna lagtexten i propositionen.

hedersförtryck, i praktiken främst misshandel, inte svarat mot det förtryck som målsägandena beskriver i sina anmälningar. Utsatthet för misshandel eller olaga hot är inte det som vanligen utmärker målsägandenas livssituation, utan just den typ av handlingar som ingår i psykiskt våld. Därmed kommer den legala definitionen av hedersförtryck på ett annat sätt än i dag motsvara vad många målsäganden tycks ha trott att den varit. Förändringen ligger också väl i linje med vad poliserna som intervjuats i Brås studie har förordat.

En fråga är dock i vilken mån domstolarna kommer att tycka att straffvärdet för psykiskt våld är tillräckligt högt för att det ska räcka för en fällande dom för hedersförtryck, eller om det ändå i praktiken kommer att krävas att målsäganden utsatts för åtminstone ett fall av misshandel.⁷⁵ Det som talar för att det inte kommer att räcka med psykiskt våld är erfarenheterna från Danmark. Där ingår sedan 2019 psykiskt våld som ett brott i deras motsvarighet till fridskränkingsbrotten. En uppföljning av tillämpningen fram till och med 2024 visar att i princip ingen polisanmälan där psykiskt våld var huvudbrott har lett till en fällande dom. I praktiken krävs att anmälan även omfattar någon form av fysiskt våld eller hot. (Keller, Guldborg Olesen och Haugland, 2024).

Det finns också andra frågor som domstolarna behöver ta ställning till när psykiskt våld ska inrymmas i bestämmelsen om hedersförtryck. Det gäller till exempel vilken betydelse det har att psykiskt våld ofta får ses som ett perdurerande⁷⁶ brott, samtidigt som det krävs mer än ett brott för att kunna döma någon för hedersförtryck. En annan fråga är i vad mån rekvisiten för psykiskt våld i hedersärenden överlappar rekvisiten för hedersmotiv.

En konsekvens av att det nya brottet psykiskt våld införs skulle kunna bli att en del av anmälningarna som polisen i dag registrerar som hedersförtryck i stället kommer att registreras och utredas som psykiskt våld. I så fall torde sannolikheten för att anmälan leder till åtal öka. Det är positivt. Samtidigt kan man räkna med att de straff som då kommer att utdömas blir avsevärt lägre än vid hedersförtryck. Det kan vara en nackdel. Men oftast är inte en så långtgående reaktion som ett strängt fängelsestraff mot förövaren det som målsägandena önskar sig när de anmäler.

⁷⁵ I Danmark där psykisk misshandel kan ingå som grundbrott.

⁷⁶ Perdurerande brott är ett brott som anses pågå under hela den tid som ett tillstånd varar.

Med införandet av brottet psykiskt våld tillkommer ytterligare ett straffrättsligt verktyg i arbetet mot hedersrelaterat förtryck. Även om det åtminstone inledningsvis kan vara svårt att avgränsa vad som är psykiskt våld och det blir en försiktig tillämpning välkomnar Brås den nya bestämmelsen. Det är också positivt att det i förarbetena till bestämmelsen tydligt anges att hedersrelaterat förtryck kan ingå i det som ska ses som psykiskt våld. Det är dock angeläget att följa upp hur tillämpningen av det nya brottet psykiskt våld kommer att fungera, både generellt och specifikt, när det gäller hedersförtryck.

Är bestämmelsen om hedersförtryck till gagn för målsägandena?

Ett viktigt syfte med införandet av bestämmelsen om hedersförtryck var att ge en tydlig signal om att samhället tar avstånd från hedersrelaterat våld och förtryck. Både en majoritet av remissinstanserna och de representanter för rättsväsendet som Brå haft kontakt med stödjer bestämmelsens tillkomst utifrån det syftet. Men en målsättning torde också vara att tillämpningen av bestämmelsen ska bidra till att förbättra målsägandens situation. Att bestämmelsen haft den effekten råder det dock större tveksamheter kring. Bland de åklagare som besvarade Brås enkät var det närmare hälften⁷⁷ som trodde att en polisutredning försämrade målsägandens situation, och mindre än en tredjedel trodde att det förbättrade den. De som trodde att målsägandens situation försämrades tog upp att målsäganden ofta hamnar i en väldigt utsatt och ensam situation efter polisanmälan och att det kan bli en oerhörd press på målsäganden att det är deras fel om familjen splittras eller någon blir utvisad. Men de tar också upp att det kan bli positiva konsekvenser av utredningen, till exempel om familjen får sig en tankeställare då de har ögonen på sig.

De regionala samordnarna för arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck fick samma fråga i enkäten som gick ut till dem. Av de tolv svarande var det bara två personer som trodde att en polisutredning förbättrar målsägandens situation. Hälften trodde att det försämrade hennes eller hans situation, och resten trodde inte att det hade någon större påverkan. En av dem som trodde att det försämrade målsägandens situation skrev att hon ibland upplevde att tilltron till en straffskärpning är lite väl hög inom rättsväsendet. Hon menade att en rättsprocess lägger stora krav på den

⁷⁷ 44 procent.

enskilde och att det kan ofta bli farligare för den enskilde när rättsväsendet blir inkopplat, speciellt alla de gånger som det inte leder till någon dom.

Vad är viktigt för de utsatta?

Även om det skulle finnas en straffbestämmelse som fungerade väl kan straffrättsliga åtgärder bara vara en liten del av de insatser som krävs för att förebygga hedersrelaterat våld och förtryck och förbättra situationen för dem som utsatts. Det är något som betonas av de regionala samordnarna. Vad de lyfter fram som särskilt viktigt kan sammanfattas på följande sätt:

- Kunskapen om hedersrelaterat våld och förtryck måste förbättras inom alla berörda samhällsinstanser, som socialtjänsten, rättsväsendet och hälso- och sjukvården.
- Det måste bli bättre samverkan mellan myndigheterna i dessa frågor.
- De som är utsatta måste kunna få ett långsiktigt individanpassat stöd som tar hänsyn till de känslor av ensamhet och ambivalens som en förändringsprocess kan innebära. Det kräver att det finns ett brett utbud av insatser inom socialtjänsten som möter de utsattas behov av både skydd och livskvalitet.
- Socialtjänsten och andra berörda myndigheter måste arbeta inte bara med dem som utsätts, utan även med dem som utövar förtrycket. Det innebär både generella insatser som att sprida kunskap om vilka regler som gäller i Sverige och riktade insatser mot till exempel föräldrar med hedersnormer.
- Det krävs också ett bredare långsiktigt samhällsarbete mot de faktorer som kan bidra till att hedersnormer upprätthålls och försvaras. Det är faktorer som segregation, arbetslöshet, fattigdom och rasism.

Brås bedömning och förslag

Det Brå har haft i uppdrag att studera är hur tillämpningen av bestämmelsen om hedersförtryck fungerat. Den övergripande bild som framträder av vår studie är att den inte blivit så ändamålsenlig som regeringen önskat. Det har varit få anmälningar och en mycket liten del av anmälningar har gått till åtal och fällande dom, vilket försvagar

signalvärdet av reformen. Polisutredningarna tycks heller inte ha bidragit till att förbättra situationen för målsägandena.

Det är möjligt att införandet av brottet psykiskt våld kan leda till en förbättring när det gäller möjligheten att straffrättsligt reagera mot hedersrelaterat förtryck. Men mycket talar för att de problem som finns när det gäller de utsattas vilja att medverka i polisutredningen och möjligheterna att få fram tillräcklig bevisning kommer att finnas kvar. Det är dock angeläget att följa upp vilka konsekvenser införandet av det nya brottet får för dem som lever under förtryckande hedersnormer.

Mot bakgrund av de resultat som framkommit i studien vill Brå föreslå följande:

- Utveckla kunskapen bland de polisanställda som tar upp anmälningar om innebörden av bestämmelsen om hedersförtryck. Det är angeläget att man inte missar att det kan finnas en hedersproblematik i det som anmäls. Men man bör heller inte överanvända bestämmelsen om hedersförtryck vid anmälningsupptagningen i fall där det är uppenbart att det som anmäls inte når upp till vad som krävs för att fälla någon för hedersförtryck.
- Utveckla polisens kompetens att uppmärksamma och möta de känslor av ensamhet och ambivalens som många målsäganden upplever under utredningstiden. Det är nödvändigt om man ska kunna förhindra att målsägandena hoppar av. Ett lovande sätt att arbeta med kunskaps- och kompetensutveckling inom polisen är den särskilda hedersbrottsgrupp som polisregion Stockholm har tillskapat på den regionala utredningsenheten. Gruppens uppgift är dels att utreda hedersrelaterade brott, dels ge stöd i sådana utredningar.
- För att anmälningarna i större utsträckning ska kunna leda till åtal är det angeläget att möjliggöra att man kan arbeta snabbt i utredningar om hedersrelaterat våld och förtryck. Det krävs både för att kunna säkra bevis och för att minska risken för att målsäganden hoppar av.
- Utveckla samarbetet mellan polisen och socialtjänsten i dessa ärenden. Ett sådant samarbete är nödvändigt för att polisen ska kunna genomföra sin utredning så bra som möjligt, samtidigt som

socialtjänsten ska kunna tillgodose målsägandens behov av skydd och livskvalitet under utredningstiden.

- Åklagarmyndigheten bör verka för att Högsta domstolen prövar ett eller flera mål där frågan om vad som ska ses som ett hedersmotiv står i fokus.
- Regeringen behöver säkerställa att tillämpningen av straffbestämmelsen om hedersrelaterat våld och förtryck följs upp igen. Det är särskilt angeläget när nu det nya brottet psykiskt våld införs.

Referenser

Baianstovu, R. m.fl. (2019). *Heder och samhälle. Det hedersrelaterade våldets och förtryckets uttryck och samhällets utmaningar. Working Papers and Reports Social Work 17*. Örebro: Örebro Universitet.

Baianstovus, R. (2021). "Segregationens betydelse för hedersnormer samt för hedersrelaterat våld och förtryck" i DELMOS 2021 437
Åtterrapportering av regeringsuppdrag - socioekonomisk segregation och hedersrelaterat våld och förtryck

Brottsförebyggande rådet, Brå. (2019). *Grov kvinnofridskränkning. Brottsens hantering och utveckling i rättskedjan 1997–2017*. Rapport 2019:8. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Brottsförebyggande rådet, Brå. (2023). *Grov fridskränkning mot barn*. Rapport 2023:6. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Brottsförebyggande rådet, Brå. (2023). *Grov fridskränkning mot vuxen*. Rapport 2023:7. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Brottsförebyggande rådet. (Brå 2025). *Samtyckeslagens tillämpning och konsekvenser*. Rapport 2025:3. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Hagdahl, J (2025). *Grov kvinnofridskränkning och det ideala brottsoffret: En analys av fridskränkingsrekvisitens tillämpning i teori och praktik*. Uppsala universitet, Humanistisk-samhällsvetenskapliga vetenskapsområdet, Juridiska fakulteten, Juridiska institutionen.

Keller K. Guldborg Olesen A. och Haugland K. (2024). *Psykisk våld. Rettspraxis fem år efter kriminaliseringen*.

Lagrådsremiss den 4 december 2025. *En särskild straffbestämmelse för psykiskt våld*.

Proposition 2002/03:53. *Stärkt skydd för barn i utsatta miljöer m.m.*

Proposition 2021/22:138. *Ett särskilt brott för hedersförtryck*.

Proposition 2019/20:131. *Ökat skydd för hedersrelaterad brottslighet*.

Proposition 2025/26:138. *En särskild straffbestämmelse för psykiskt våld*.

Rosquist, J. (2020). *Moral i rätten: Utredningar av hedersrelaterat våld i Sverige 1997–2017*. Göteborg . Göteborgs universitet.

Rosquist, J. (2024). *Hederslagstiftningens implikationer för socialt arbete. Hedersrelaterat våld och förtryck: Professionellas uppdrag och utmaningar*. Stockholm, Liber. s. 57-69.

Rättslig vägledning 2023:16. Hedersförtryck och Åklagarmyndighetens utvecklingscentrum.

Socialstyrelsen 2025. <https://www.socialstyrelsen.se/kunskapsstod-och-regler/omraden/vald-och-brott/hedersrelaterat-vald-och-fortryck/>. Publicerad den 4 december 2025. Hämtad den x maj 2026.

SOU 2018:69. *Slutbetänkande av Utredningen om starkare skydd mot barnnäktenskap, tvångsäktenskap och brott med hedersmotiv*. Stockholm, 2018.

SOU 2020:57. *Ett särskilt hedersbrott*. Stockholm, 2020.

SOU 2004:121. *Slag i luften: En utredning om myndigheter, mansvåld och makt*. Stockholm 2004.

Statskontoret. (2021). *Mäns våld mot kvinnor. En analys av myndigheternas arbete med den nationella strategin*. Rapport 2021:3.

Strand, S., Petersson, J., Berglund, J., Källvik, E., Stjernqvist, J., Tayebi, N. och Olsson, H. (2022). *Förebyggande arbete och riskhantering av våld i nära relationer och hedersrelaterat våld och förtryck: En systematisk kartläggning*. FORTE.

Sundell, Olsson och Ogden. (2021). *Svenska effektutvärderingar av beteendemässiga, psykologiska och sociala insatser*. FORTE.

Brottsförebyggande rådet/National Council for Crime Prevention

Box 1386, SE-111 93 STOCKHOLM

Tel +46 (0) 8 527 58 400, registrator@bra.se, www.bra.se

urn:nbn:se:bra-1346